

AUKŠČIAUSIOJI
AUDITO INSTITUCIJA

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA

APLINKOS ORO BŪKLĖS VERTINIMAS

2022 m. birželio 10 d.

Nr. VAE-6

Valstybės kontrolė – aukščiausiaji valstybinio audito institucija – prižiūri, ar teisėtai ir efektyviai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas. Valstybės kontrolė, teikdama audito pastebėjimus ir rekomendacijas, skatina teigiamą ir veiksmingą valstybinio audito poveikį valstybės finansų valdymo ir kontrolės sistemai bei į rezultatus ir visuomenės poreikius orientuotam viešajam valdymui. Daugiau apie Valstybės kontrolės veiklą ir valstybinio audito rezultatus – interneto svetainėje www.valstybeskontrolė.lt.

Audito grupė: Eglė Merkininkienė (departamento vadovas), Rasa Pupeikytė-Usačiova (grupės vadovė), Agnė Gaurilčikaitė, Domilė Bačiulytė, Dovilė Geštautienė, Laura Bagdonienė, Nerijus Domskis.

Valstybinio audito ataskaita pateikta: Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui, Lietuvos Respublikos Seimo Aplinkos apsaugos komitetui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Lietuvos savivaldybių asociacijai, Aplinkos ministerijai, Susisiekimo ministerijai, Aplinkos apsaugos agentūrai.

TURINYS

PAGRINDINIAI FAKTAI	4
SANTRAUKA	5
ĮŽANGA	12
Audito rezultatai	14
1. Valstybinio oro monitoringo matavimai nesuteikia aktualių duomenų sprendimams dėl oro kokybės priimti	14
1.1. Trūksta objektyvios valstybinio monitoringo informacijos apie oro kokybę	14
1.1.1. Oro kokybė Lietuvoje stebima ne taršiausiose vietose	14
1.1.2. Valstybinis oro kokybės monitoringas neužtikrina tikslios informacijos apie teršalus	21
1.2. Valstybės, savivaldybių ir ūkio subjektų monitoringo duomenų kompleksinė analizė neatliekama	25
2. Savivaldybės neturi tinkamų monitoringo duomenų sprendimams dėl oro kokybės priimti	28
2.1. Daugiau nei pusė savivaldybių nevykdo aplinkos oro monitoringo	28
2.2. Savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys nepanaudojami valstybės lygmeniu	32
3. Neužtikrinamas tinkamas ūkio subjektų oro monitoringo vykdymas ir duomenų naudojimas	33
3.1. Nedisponuojama tiksliais duomenimis apie ūkio subjektų oro monitoringo vykdymą	33
3.2. Ūkio subjektų oro monitoringo duomenų vertinimas ir analizė nevykdomi	36
4. Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas tobulintinas	38
4.1. Nesukurta Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano stebėsenos sistema	39
4.2. Transporto sektoriaus priemonės gali būti nepakankamos siekiant plano tikslų	41
Rekomendacijų įgyvendinimo planas	48
Priedai	53
1 priedas. Santrumpos ir sąvokos	53
2 priedas. Audito apimtis ir metodai	56
3 priedas. Pokyčių vertinimo rodiklių duomenys	59
4 priedas. 2019 m. oro taršos lygio įvertinimo duomenys (NO ₂ koncentracijos)	60
5 priedas. Ūkinių veiklų teršalų apskaita TIER1 metodu 2020 m.	62
6 priedas. 2022-05-31 Aplinkos ministerijos rašte Nr. SD-(220-9.3.1-E-6102)-326 pateikta informacija dėl transporto sektoriaus priemonių prognozių	64

PAGRINDINIAI FAKTAI

17

oro kokybės tyrimų stočių matuoja oro kokybę Lietuvoje: 14 – miesto oro, 3 kaimo foninės – bendrą foninį šalies oro užterštumą.

20 vietą

tarp 27 ES šalių užima Lietuva pagal užterštumą kietosiomis dalelėmis (KD₁₀) 2019 m¹.

32 priemonės

numatytos Nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane 2021–2030 m. transporto sektoriaus šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) išmetimų sumažinimui.

14 proc.

iki 2030 m. siekiama sumažinti transporto sektoriaus išmetamą ŠESD kiekį, palyginti su 2005 m., iki 2021-06-30 tikslas buvo sumažinti 9 proc.

29 savivaldybėse

oro kokybė nestebima nei valstybės, nei savivaldybių lygiu.

32 savivaldybės

nevykdė aplinkos oro monitoringo 2018–2021 m., 15 savivaldybių vykdė ne kasmet.

11 savivaldybių

nuolat nestebima oro kokybė, nors 2019 m. jose buvo nustatytas užterštumas kietosiomis dalelėmis.

38 proc.

ūkinės veiklos sektorių tarša nevertinta aukštesnio tikslumo (TIER2 ar TIER3) metodu 2020 m., nors to reikalauja ES.

61 proc.

ūkio subjektų neatsiskaitė už oro monitoringo vykdymą 2020 m.

10 iš 32

priemonių, 2021 m. turėjusių mažinti transporto sektoriaus ŠESD, nepradėtos įgyvendinti.

¹ Prieiga per internetą: Statistics | Eurostat (europa.eu) (žiūrėta 2022-04-05).

SANTRAUKA

Audito svarba

Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos duomenimis, oro tarša yra didžiausias pavojus aplinkai ir sveikatai Europos Sąjungoje². Kasmet Europos Sąjungoje dėl jos pirma laiko miršta apie 400 000 žmonių³ ir patiriama šimtai milijardų eurų su sveikata susijusių išlaidų. Daugumos šių pirmalaikių mirčių priežastis – oro teršalai – kietosios dalelės (KD₁₀, KD_{2,5}), azoto dioksidas ir pažemio ozonas⁴.

Nors Lietuva priskirtina prie švariausio oro kokybės Europos šalių, visgi aplinkos oro būklė ir jos pokyčiai rodo, kad yra nacionalinių, savivaldybių ir vietos lygmenimis spręstinių opių problemų⁵. 2021–2030 m. nacionaliniame pažangos plane⁶ minima, kad ne visoje Lietuvos teritorijoje oro kokybė atitinka Europos Sąjungos reikalavimus (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje dažnai viršijama kietųjų dalelių koncentracijos norma), miestuose, kuriuose neigiamą oro taršos poveikį patiria daugiausia žmonių, viršijami Pasaulio sveikatos organizacijos rekomenduojami oro užterštumo lygiai, užtikrinantys minimalų poveikį gyventojų sveikatai.

Aplinkos oro taršos mažinimas yra glaudžiai susijęs su klimato kaitos neigiamo poveikio mažinimu – įgyvendinant jo tikslus ir priemones prisidedama prie oro taršos mažinimo ir oro kokybės gerėjimo⁷. Kova su klimato kaita yra vienas svarbiausių prioritetų pasaulyje ir Lietuvoje. Lietuva yra paskelbusi ambicingus vidutinės trukmės ir ilgalaikius klimato kaitos švelninimo tikslus (pavyzdžiui: transporto sektoriuje iki 2030 m. išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį sumažinti ne mažiau kaip 14 proc., palyginti su 2005 m.; iki 2050 m. tapti anglies dioksido neišskiriančia šalimi), tačiau 2021 m. EBPO atliktoje Lietuvos aplinkosauginio veiksmingumo peržiūroje⁸ teigiama, kad norint juos įgyvendinti dabartinės politikos nepakaks. Bendros ŠESD emisijos per pastarąjį dešimtmetį nesumažėjo, o transporto išmetamas ŠESD kiekis Lietuvoje sparčiai augo.

Siekiant užtikrinti, kad aplinkos oro kokybė gerėtų, būtų saugoma sveika ir švari aplinka visuomenei ir būtų sudarytos sąlygos laiku imtis oro taršos mažinimo priemonių, būtinas nuolatinis ir sistemingas aplinkos oro būklės stebėjimas ir objektyvios, aktualios informacijos surinkimas bei vertinimas. Vyriausybės programoje⁹ numatyta iki 2030 m.

---

² European Environment Agency. Prieiga per internetą: <https://www.eea.europa.eu/themes/air/air-pollution-is-the-single> (žiūrėta 2022-04-15).

³ Europos Komisija. Komisijos ataskaita Europos parlamentui, tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Antroji švaraus oro apžvalga. 2021-01-08 COM (2021) 3 final, 1 psl.

⁴ Europos Audito Rūmai. Specialioji ataskaita Nr. 23. „Oro tarša. Mūsų sveikata vis dar nepakankamai apsaugota“, 2018 m., 1 p.

⁵ Europos Komisijos 2020-12-01 pranešimas Lietuvai Ref.Ares (2020)7252600 dėl pagal direktyvą (ES) 2016/2284 parengtų nacionalinių oro taršos kontrolės programų politikos ir priemonių atnaujinimo, kuriame nurodoma, kad Lietuvai kyla rizika neįvykdyti išmetamo kiekio mažinimo įsipareigojimų (SO₂, NO_x, NMLOJ) ir KD_{2,5} 2020–2029 m.; SO₂, NO_x ir NMLOJ nuo 2030 m.).

⁶ Vyriausybės 2020-09-09 nutarimas Nr. 998 (2021-09-29 Nr. 797 redakcija), 42 psl.

⁷ Vyriausybės 2019-04-17 nutarimu Nr. 371 patvirtintas Nacionalinis oro taršos mažinimo planas, 4 priedas, 1 p.

⁸ EBPO aplinkosauginio veiksmingumo apžvalgos. Lietuva. Akcentai. 2021, 3 psl.

⁹ Seimo 2020-12-11 nutarimas Nr. XIV-72.

Lietuvos miestuose ir miesteliuose perpus sumažinti žmonių sveikatai kenksmingą oro taršą, remti savivaldybių ir visuomenines iniciatyvas matuoti bei gerinti oro kokybę urbanizuotose teritorijose. Įsipareigojama eiti Europos žaliojo kurso priešakyje ir palaikyti ambicingiausius ES klimato kaitos suvaldymo tikslus. Vienas iš 2050 m. sėkmės rodiklių – Lietuvos tapsmas neutralaus poveikio klimatui šalimi.

Siekdami įvertinti, kaip Lietuvoje vykdomas aplinkos oro būklės monitoringas ir ar jis sudaro galimybę imtis priemonių oro taršai bei klimato kaitai (ŠESD) sumažinti ir siekti Vyriausybės numatytų tikslų, atlikome valstybinį veiklos auditą.

Audito tikslas ir apimtis

Šio audito tikslas – įvertinti, ar yra užtikrinamas nuolatinis ir sistemingas aplinkos oro būklės monitoringas ir sudaromos galimybės imtis priemonių taršai bei klimato kaitai (ŠESD) sumažinti.

Pagrindiniai audito klausimai:

- ar yra užtikrinamas aplinkos oro būklės stebėjimas ir vertinimas, tinkamas pagrįstiems oro taršos mažinimo sprendimams priimti;
- ar Nacionaliniame energetikos ir klimato srities plane numatytos transporto srities priemonės sudaro sąlygas pasiekti ŠESD mažinimo tikslus.

Audituojami subjektai:

- Aplinkos ministerija, nes organizuoja ir koordinuoja valstybinį aplinkos monitoringą, formuoja valstybės politiką klimato kaitos, valstybinės kontrolės ir taršos prevencijos ir kitose srityse.
- Susisiekimo ministerija, nes yra atsakinga už Nacionalinio energetikos ir klimato srities plano transporto sektoriaus priemonių suplanavimą ir įgyvendinimą.
- Aplinkos apsaugos agentūra, nes vykdo aplinkos oro monitoringą.

Audito metu informaciją rinkome iš Aplinkos apsaugos departamento, atlikome 60 savivaldybių apklausą. Atlikome Nacionaliniame energetikos ir klimato srities plane esančių transporto sektoriaus priemonių (32) prognozuojamo ŠESD efekto vertinimą ir perskaičiavimus.

Audituojamas laikotarpis 2018–2021 m. Siekiant įvertinti tendencijas ir pokyčius, kai kuriais atvejais naudojome ankstesnių (2003–2017 m.) ir 2022 m. duomenis.

Auditas atliktas pagal tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus. Audito apimtis ir taikyti metodai išsamiau aprašyti 2 priede „Audito apimtis ir metodai“ (56 psl.).

Pagrindiniai audito rezultatai

Lietuvoje neužtikrinamas nuolatinis ir sistemingas trijų lygių – valstybės, savivaldybių ir ūkio subjektų – aplinkos oro būklės monitoringas ir nesudaromos pakankamos galimybės imtis veiksmingų priemonių oro taršai bei klimato kaitai (ŠESD) sumažinti.

1. Aplinkos oro būklės stebėsenos rezultatai nepakankami pagrįstiems oro taršos mažinimo sprendimams priimti

- Nuolatinė oro kokybės stebėseną valstybės lygmeniu nevykdoma 51 iš 58 aplinkos oro monitoringo zonos ribose esančių savivaldybių, kuriose nėra stacionarių oro kokybės tyrimų stočių, taip neužtikrinant nuolatinės kontrolės, kai užterštumo lygiai viršija ribines vertes¹⁰: atskiru užsakymu 2019 m. 11-oje iš šių savivaldybių atlikus kietųjų dalelių (KD₁₀ ir KD_{2,5}) koncentracijos tyrimus¹¹, jose šių teršalų koncentracija viršijo Pasaulio sveikatos organizacijos rekomenduojamas normas¹² ir (arba) direktyvoje¹³ nustatytas ribines vertes. 51 savivaldybėje nesant įrengtų oro kokybės tyrimų stočių Aplinkos apsaugos agentūra neturi galimybės nustatyti oro užterštumo viršijimo ir savivaldybių neinformuoja apie oro kokybės pablogėjimą, kad jos imtųsi priemonių taršai mažinti (1.1.1 skirsnis, 14 psl.).
- 4 iš 14 oro kokybės tyrimų stočių neatitinka numatytų kriterijų, nes viena aglomeracijos taršą matuojanti stotis¹⁴ yra ne miesto teritorijoje, nors aglomeracija turi apimti miesto ribas¹⁵, 3¹⁶ iš jų, skirtos transporto poveikiui oro kokybei matuoti, įrengtos ne intensyviausio eismo vietose. Stotelių vietos turi būti išdėstomos taip, kad jose būtų galima gauti duomenis apie zonose ir aglomeracijose esančias teritorijas, kuriose yra didžiausia teršalų koncentracija¹⁷. Atliekant stočių tinklo peržiūrą nebuvo vertinami oro taršai įtakos turintys kelių infrastruktūros, eismo intensyvumo pokyčiai, naujų gyvenamųjų kvartalų, pramoninių rajonų kūrimasis ir kt. Savivaldybių eismo intensyvumo analizės, darnaus judumo planų analizė bei savivaldybių (4¹⁸ iš 9) apklausos rezultatai rodo, jog yra taršesnių, didesnio eismo intensyvumo vietų miestuose nei esamos valstybinių stočių vietos. Nevertinant miestų plėtros, infrastruktūros, eismo intensyvumo pokyčių, nesudaromos galimybės turėti patikimą ir išsamią informaciją apie oro kokybę taršiausiose vietose (1.1.1 skirsnis, 17 psl.).
- Oro kokybės tyrimų stotyse (9 iš 14) teršalai matuojami ne visą nustatytą laikotarpį ir nesurenkamas minimalus duomenų kiekis (90 proc.)¹⁹: benzeno surenkama 46–89 proc., kitų teršalų 85–89 proc., o tai gali turėti įtakos duomenų išsamumui. 2020 m. nacionalinėje aplinkos orą išmetamų teršalų apskaita 38 proc. ūkio sektorių vykdyta taikant žemesnio nei reikalaujamas²⁰ tikslumo lygio metodą – TIER1, kai detalieji neatskleidžiami taršos šaltiniai, jų poveikio mastas oro taršai, o tai gali turėti įtakos sprendimams dėl oro taršos valdymo ir oro kokybės gerinimo (1.1.2 skirsnis, 21 psl.).

¹⁰ Aplinkos oro apsaugos įstatymas, 5 str. 1 p.

¹¹ Ataskaita „Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius“.

¹² WHO global air quality guidelines: particulate matter (PM_{2.5} and PM₁₀), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide, executive summary, Table 0.1, PSO, 2021

¹³ 2008-05-21 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 11 priedas.

¹⁴ Kauno m. Noreikiškių stotis.

¹⁵ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, I sk. 2 str. 17 p.

¹⁶ Kauno m. Petrašiūnų stotis, Klaipėdos m. stotis prie Bangų gatvės ir Šiaulių m. stotis Žemaitės g.

¹⁷ Aplinkos ministro 2001-12-12 įsakymu Nr. 596 patvirtintas Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 3 priedo 2 p.

¹⁸ Vilniaus m., Kauno m., Klaipėdos m., Kėdainių r.

¹⁹ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 2008-05-21, I priedas, A lentelė; Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 1 priedo 1 p.

²⁰ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 2008-05-21, I priedas, 4 priedo 1 d. 2 p.; Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 2 priedo 4 p.

- Neatliekama trijų lygių (valstybinio, savivaldybių ir ūkio subjektų) monitoringo duomenų kompleksinė analizė ir vertinimas, nes Aplinkos ministerija ir Aplinkos apsaugos agentūra neturi susistemintų visų lygių aplinkos oro monitoringo duomenų. Valstybinio aplinkos oro monitoringo duomenys²¹ kaupiami skirtingose informacinėse sistemose, kurios nėra susietos tarpusavyje, o pagrindinėje aplinkos monitoringo duomenų ir informacijos apie aplinką valdymui skirtoje Aplinkos informacijos valdymo integruotoje kompiuterinėje sistemoje (AIVIKS) yra tik pusiau automatinių oro monitoringo tyrimų duomenys²². Šioje sistemoje nekaupiami savivaldybių ir ūkio subjektų vykdomo aplinkos oro monitoringo duomenys (monitoringo programos, ataskaitos), nes ūkio subjektams nėra techninės galimybės juos pateikti per AIVIKS, o savivaldybėms nuo 2021 m. nebeliko įpareigojimo teikti monitoringo duomenis. Nesisteminant visų lygių aplinkos oro monitoringo duomenų, nėra galimybės stebėti oro kokybės kitimo tendencijų ilguoju laikotarpiu visoje šalyje ir atlikti jų kompleksinę analizę, kurios pagrindu būtų priimami oro taršos mažinimo sprendimai (1.2 poskyris, 25 psl.).
- Savivaldybės turi rūpintis žmonių sveikata, aplinkai palankios oro kokybės palaikymu, oro taršos mažinimu²³, tačiau 22 (iš 60) jų neturėjo aplinkos monitoringo programų²⁴, 32 (iš 60) nevykdė aplinkos oro monitoringo visą 2018–2021 m. laikotarpį, dar 15 vykdžiusių monitoringą, tai darė ne kasmet. 16 (iš 60) savivaldybių nurodė, jog strateginiuose dokumentuose nenusimatė prevencinių aplinkos oro kokybės valdymo priemonių ir nei viena savivaldybė nevertino ir neanalizavo jų teritorijoje esančių ūkio subjektų vykdomo monitoringo duomenų²⁵. Tik 9 savivaldybėse valstybės lygiu vykdoma nuolatinė oro kokybės stebėseną, o 29-iose oro monitoringas visiškai neatliekamas. Nevykdant valstybinio ar savivaldybių oro monitoringo visų savivaldybių teritorijose, valstybė neturi duomenų apie oro kokybę visoje Lietuvoje, savivaldybių gyventojai nežino, kokia yra oro būklė ir nėra informuojami, kai padidėja oro tarša, turinti neigiamos įtakos sveikatai, ir nesiiama tinkamų priemonių taršai mažinti (2.1 poskyris, 28 psl.).
- Savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys nenaudojami valstybiniam monitoringui: 2018 m. naudoti 1 savivaldybės, 2019–2021 m. – nė vienos savivaldybės duomenys nenaudoti, nes jų monitoringo metodų ir tyrimų periodiškumas neatitiko naudojamiems valstybinio monitoringo metu. Aplinkos apsaugos departamentas 2018–2021 m. nevykdė jam pavestos²⁶ savivaldybių naudojamų metodų atitikties teisės aktams bei monitoringo duomenų kokybės kontrolės funkcijos. Nuo 2021 m. šios funkcijos vykdymui institucija nepaskirta, o monitoringo duomenų kokybę turi užtikrinti pati savivaldybė²⁷. Nevertinant ir nekontroliuojant savivaldybių monitoringo metodų bei duomenų kokybės, nenaudojant šių duomenų valstybiniam monitoringui, neužtikrinamas savivaldybių monitoringo duomenų patikimumas ir galimybė pasinaudoti jais priimant oro taršos mažinimo bei oro kokybės gerinimo sprendimus valstybės mastu (2.2 poskyris, 32 psl.).

²¹ Automatinių oro monitoringo stočių duomenys, ŠESD apskaitos ir nacionalinės į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaitos duomenys, viešųjų pirkimų būdu įsigytų oro monitoringo paslaugų duomenys.

²² Sunkieji metalai, policikliniai aromatiniai angliavandeniliai, benzenas (Kauno ir Kėdainių tyrimų stotyse).

²³ Aplinkos oro apsaugos įstatymas, 4 str. 2 d.

²⁴ Aplinkos monitoringo įstatymas, 8 str. 2d.

²⁵ Ten pat, 8 str. 4 d. 2 p.

²⁶ Aplinkos ministro 2004-08-16 įsakymu Nr. D1-436 patvirtinti Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 19 p. (redakcija, galiojusi nuo 2018-07-01 iki 2021-02-26).

²⁷ Aplinkos ministro 2021-02-26 įsakymu Nr. D1-117 patvirtinti Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 18.1–18.2 p.

- Nėra identifikuoti visi ūkio subjektai, privalantys vykdyti aplinkos oro monitoringą, nes Aplinkos apsaugos agentūra ir Aplinkos apsaugos departamentas nerenka duomenų pagal nustatytus kriterijus monitoringo vykdymui, o jų turima informacija apie monitoringą turinčių vykdyti ūkio subjektų skaičių nesutampa, todėl neužtikrinama, kad visi ūkio subjektai vykdytų monitoringą. Monitoringas vykdomas pagal su agentūra suderintas programas arba numatytą išimtį, kai jų nereikia²⁸, tačiau agentūra nekaupia susistemintų duomenų apie aktualias programas ir nevertina, ar jai buvo pateiktos visos monitoringo ataskaitos. 61 proc. (iš 171) mūsų patikrintų ūkio subjektų 2020 m. monitoringo ataskaitų agentūrai nepateikė. Neturint tikslų, aktualių duomenų apie jį privalančius vykdyti ūkio subjektus ir jų programas, monitoringo rezultatus, neužtikrinama, kad ūkio subjektai stebėtų išmetamų į orą teršalų kiekį, galimą poveikį aplinkai ir imtųsi priemonių taršai sumažinti (3.1 poskyris, 33 psl.).
- Agentūra yra paskirta vertinti ūkio subjektų monitoringo duomenų ir ataskaitų išsamumą, tikslumą, teisingumą, o nuo 2021-03-31 jai pavesta atlikti duomenų kokybės ir metodų atitikimo teisės aktams vertinimą, taip pat analizuoti monitoringo duomenis ir vertinti, ar ūkio subjektų veikla nedaro neleistino neigiamo poveikio aplinkai. Tačiau agentūra nėra nustačiusi procedūrų šioms funkcijoms atlikti, jų nevykdo ir negali vykdyti, nes neužtikrina visų ūkio subjektų atsiskaitymo už vykdytą monitoringą, o privalomų teikti monitoringo ataskaitų forma yra neišsami ir nesuteikia informacijos apie visus ūkio subjektų vykdyto oro monitoringo rezultatus. Ūkio subjektai ataskaitose neteisingai pateikė informaciją apie vykdytą oro monitoringą: 27 iš 67 užpildė poveikio oro kokybei monitoringo duomenis, nors jo nevykdė; 6 iš 67 nepateikė duomenų analizės ataskaitose. Aplinkos apsaugos departamentas nustatė, kad 8,6 proc. patikrintų ūkio subjektų buvo nustatyti išmetamų teršalų į orą viršijimai (2019–2020 m.), tačiau ne visi iš jų savo vykdomo monitoringo metu nustatė ir ataskaitose nurodė viršijimus. Ūkio subjektams nepateikus ataskaitų, agentūra neturi visų, išsamių duomenų apie jų vykdytą monitoringą, nevertina jų duomenų patikimumo ir neatlieka analizės. Taip agentūra nežino apie jų išmetamus teršalus į orą, daromą poveikį aplinkai ir nepriima sprendimų dėl griežtesnių ribų ūkio subjektams nustatymo ir taršos ar kito neigiamo poveikio mažinimo (3.2 poskyris, 36 psl.).

2. Nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane numatytos transporto srities priemonės neužtikrina klimato kaitos mažinimo tikslų pasiekimo

- 2021 m. pradėjus įgyvendinti Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų planą, jo stebėsenos mechanizmas, kuris užtikrintų priemonių įgyvendinimo rezultatų rinkimą, sistemimą ir analizę, nesukurtas. Nacionalinėje klimato kaitos darbotvarkėje numatyta įdiegti plano įgyvendinimo informacinę stebėsenos sistemą, tačiau nenustatytas terminas. 2021 m. pabaigoje ruošiantis plano atnaujinimui, duomenims apie priemonių įgyvendinimo rezultatus surinkti koordinuojančios Aplinkos ir Energetikos ministerijos pasitelkė konsultantus. Nesukūrus stebėsenos sistemos, numatytos plano priemonės gali būti įgyvendinamos ne laiku, ne visa apimtimi, taip neužtikrinant įsipareigojimų įgyvendinimo. Aplinkos ministerija 2022 m. gegužės mėn. informavo, kad yra sukurtas stebėsenos

²⁸ Aplinkos monitoringo įstatymas, 9 str. 2 d., aplinkos ministro 2009-09-16 įsakymu Nr. D1-546 patvirtinti Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 13 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 14–15 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

sistemos prototipas ir perkama galimybių studija informacinės sistemos sukūrimui (4.1 poskyris, 39 psl.).

- 91,4 proc. transporto sektoriaus priemonių finansavimo (1,16 mlrd. Eur) planuojama iš ES finansavimo šaltinių, o privačios investicijos tarp finansavimo šaltinių nenumatytos, nors plane teigiama, kad jos turėtų sudaryti 28 proc. lėšų. Pasibaigus ES fondų investicijų įgyvendinimo laikotarpiui ir nepritraukus pakankamai privačių investicijų, nebus užtikrinamas tikslų įgyvendinimas (4.2 poskyris, 41 psl.).
- Transporto sektoriaus, išmetančio beveik trečdalį bendro ŠESD kiekio, priemonės suplanuotos atlikus prognostinius jų poveikio ŠESD sumažinimui skaičiavimus, tačiau pasitelkti transporto srities ekspertai nustatė²⁹, kad 12 (iš 32) priemonių prognozės paremtos netiksliais ar nepagrįstomis prielaidomis, 15 (iš 32) priemonių skaičiavimai netikslūs; 10 (iš 32) vėluojama pradėti įgyvendinti (nuo 2018–2021 m.), 6-ioms iš jų skaičiuotas ŠESD sumažėjimo efektas. Susisiekimo ministerijos, atsakingos už transporto sektoriaus priemonių suplanavimą ir įgyvendinimą, teigimu, kai kurių priemonių prielaidos buvo nepagrįstai padidintos, atsižvelgiant į ŠESD sumažinimo efekto trūkumą. Dėl netikslų skaičiavimų 2021–2030 m. laikotarpio transporto sektoriaus priemonių efektas, tikėtina, būtų 6 020,5 tūkst. t CO₂ ekv. mažesnis, t. y. sudarytų 7 129 tūkst. t CO₂ ekv. Pritaikius pagrįstas realistines prielaidas³⁰ ir įvertinus nepasiektą efektą dėl priemonių vėlavimo, bendras jų efektas būtų dar mažesnis, todėl numatytosios priemonės gali būti nepakankamos norint pasiekti tarptautinius įsipareigojimus dėl ŠESD sumažinimo. Besibaigiant auditui Aplinkos ministerijos pateiktos kitos, nei teiktosios vertinti audito procedūrų metu ar viešai skelbiamos prielaidos, duomenys, skaičiavimai ar pasikeitęs laikotarpis gali turėti įtakos ŠESD efekto sumažėjimo prognozėms ir perskaičiavimui (4.2 poskyris, 41 psl.).

Pokyčiai audito metu

- 2021-06-30 patvirtinus Nacionalinę klimato kaitos valdymo darbotvarkę, Nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane numatytas siekis iki 2030 m. transporto sektoriuje išmetamų ŠESD kiekį sumažinti 9 proc. (lyginant su 2005 m.) pakeistas į 14 proc. 2021 m. IV ketv. pradėtas šio plano atnaujinimo procesas: vyksta darbo grupių susitikimai, analizuojamas esamų priemonių įgyvendinimas, teikiami ir vertinami naujų priemonių pasiūlymai. Valstybės narės iki 2023-06-30 privalo pateikti atnaujinto plano projektą Europos Komisijai.
- Atnaujinant NEKS planą, ruošiamasi sukurti duomenų bazę, skirtą plano priemonėms stebėti. Tobulinama NEKS plano priemonių efekto vertinimo metodinė sistema: perdarytos ir standartizuotos priemonių efekto skaičiuoklės, apibrėžtas politikos ir priemonių modeliavimo procesas.

²⁹ Kauno technikos kolegija, „2021–2030 m. nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKS) (patvirtinto Vyriausybės 2019-12-30 pasitarimo protokolu Nr. 52) numatytų transporto srities priemonių ekspertinis vertinimas“, Kaunas, 2022 m.

Rekomendacijos

Aplinkos ministerijai

1. Siekiant modernizuoti informacijos apie aplinkos būklę valdymą, sukurti bendrą informacinę sistemą valstybinio, savivaldybių, ūkio subjektų vykdomo aplinkos oro monitoringo duomenų pateikimui, kad visi gaunami aplinkos monitoringo duomenys galėtų būti kompleksiskai vertinami, analizuojami, naudojami aplinkos būklei vertinti ir prognozuoti (1-asis pagrindinis audito rezultatas).

Aplinkos apsaugos agentūrai

2. Siekiant, kad būtų užtikrinama oro kokybės stebėseną taršiausiose Lietuvos vietose, atsižvelgiant į oro taršos duomenis, infrastruktūros ir eismo intensyvumo pokyčius, ir kuo daugiau gyventojų turėtų informaciją apie oro kokybės būklę jų teritorijoje:
  - parengti teisės aktų pakeitimus, nustatančius pareigą savivaldybėms taršiose vietose vykdyti aplinkos oro monitoringą ir atsiskaityti už jo vykdymo rezultatus (1-asis pagrindinis audito rezultatas).
  - bendradarbiaujant su savivaldybėmis peržiūrėti valstybinių oro kokybės tyrimų stočių vietas ir plėsti savivaldybių teritorijų, kuriose oro kokybė būtų matuojama valstybės ar savivaldybių lygmeniu, skaičių (1-asis pagrindinis audito rezultatas).
3. Siekiant, kad nacionalinė į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaita būtų tiksli ir detalai atskleistų kiekvieno apskaitomo teršalo taršos šaltinį ir jų poveikio mastą oro taršai, didinti ūkinės veiklos sektorių, kuriuose tarša skaičiuojama aukštesnio tikslumo metodu (TIER2 ar TIER3), dalį (1-asis pagrindinis audito rezultatas).
4. Siekiant, kad valstybė ir savivaldybės turėtų aktualią informaciją apie ūkio subjektų veiklos sukiamą neleistiną neigiamą poveikį aplinkai ir galėtų laiku imtis priemonių jį mažinti, užtikrinti ūkio subjektų monitoringo vykdymą, atsiskaitymą už jį ir ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenų analizę dėl jų neigiamo poveikio aplinkai (1-asis pagrindinis audito rezultatas).

Rekomendacijų įgyvendinimo priemonės ir terminai, laukiamas audito poveikis ir pokyčių vertinimo rodikliai pateikti ataskaitos dalyje „Rekomendacijų įgyvendinimo planas“ (48 psl.). Aktuali informacija apie rekomendacijų įgyvendinimo būklę, rezultatus ir įvykusius pokyčius yra skelbiama atviruose duomenyse Valstybės kontrolės interneto svetainėje <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/AtviriDuomenys>.

ĮŽANGA

Nacionalinis oro taršos mažinimo planas pabrėžia, kad aplinkos oro tarša – viena reikšmingiausių sveikatos ir aplinkos problemų, todėl jos mažinimui turi būti skiriamas ypatingas dėmesys³¹. Europos Sąjungos ilgalaikis oro politikos tikslas, nustatytas septintojoje aplinkosaugos veiksmų programoje: pasiekti tokį oro kokybės lygį, kad dėl jo nesusidarytų didelis neigiamas poveikis ir pavojus žmonių sveikatai ir aplinkai³².

2019 m. Eurostato duomenimis, Lietuva pagal užterštumą kietosiomis dalelėmis (KD_{2,5}) iš 27 ES šalių yra 14, o pagal KD₁₀ – 20 vietoje³³. Palyginę 323 Europos šalių miestų oro užterštumo KD_{2,5} duomenis, matome, kad Vilnius yra tik 174 vietoje, o oro kokybė geresnė yra Taline (4 vieta), Madride (75), Frankfurte (128), net Paryžiuje (154)³⁴.

Kertiniai švaraus oro politikos dokumentai yra 2008 m. Aplinkos oro kokybės direktyva ir PSO oro kokybės gairės, kuriose nustatyti oro kokybės standartai atsižvelgiant į teršalų koncentraciją įkvepiamame ore.

Aplinkos monitoringas apibrėžiamas kaip sistemingas gamtinės aplinkos ir jos elementų būklės kitimo ir antropogeninio poveikio stebėjimas, vertinimas ir prognozė³⁵. Aplinkos oro būklės stebėjimo tikslas – vertinti aplinkos oro užterštumo lygį aglomeracijose ir zonose, prognozuoti jo kokybę, vertinti teršalų pernašų iš kitų valstybių poveikį bendram Lietuvos oro baseino užterštumo lygiui ir Lietuvoje į atmosferą išmetamų antropogeninės kilmės teršalų kiekį, išmetamų ir absorbuojamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį³⁶.

Aplinkos oro monitoringo sistemą sudaro 3 lygiai: valstybinis, savivaldybių ir ūkio subjektų, kuriuos vykdant kaupiama ir analizuojama informacija apie oro būklę ir jos pasikeitimus³⁷. Valstybinį aplinkos oro monitoringą organizuoja Aplinkos ministerija, jį vykdo Aplinkos apsaugos agentūra. Savivaldybių ir ūkio subjektų aplinkos monitoringą organizuoja ir įgyvendina atitinkamai savivaldybių administracijos ir ūkio subjektai. Taip pat agentūra derina savivaldybių ir ūkio subjektų monitoringo programas, analizuoja ar vertina ūkio subjektų ataskaitas, o Aplinkos apsaugos departamentas atlieka ūkio subjektų monitoringo vykdymo kontrolę (1 pav.).

³¹ Vyriausybės 2019-04-17 nutarimu Nr. 371 patvirtintas Nacionalinio oro taršos mažinimo planas.

³² 7-oji ES aplinkosaugos veiksmų programa, EP ir ES Taryba, 2013 m.

³³ Prieiga per internetą: Statistics | Eurostat (europa.eu) (žiūrėta 2022-04-05).

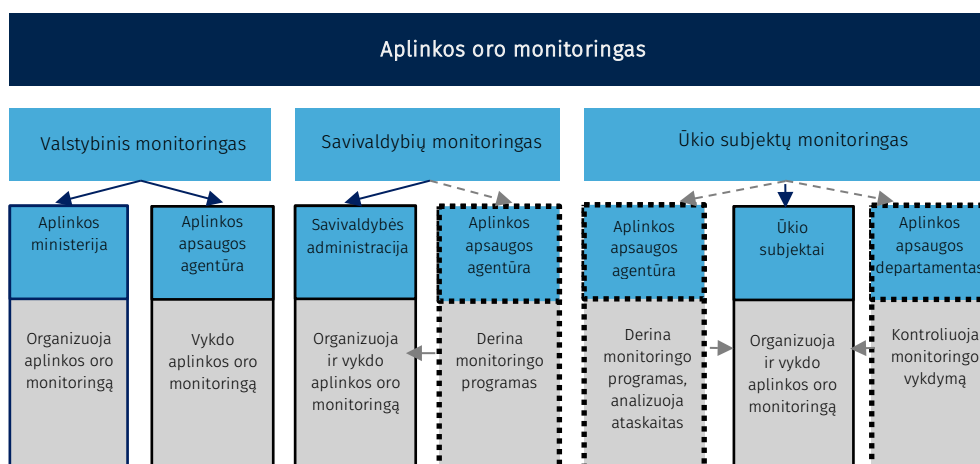
³⁴ Prieiga per internetą: European city air quality viewer – European Environment Agency (europa.eu), 2019–2020 m. (žiūrėta 2022-04-07).

³⁵ Aplinkos monitoringo įstatymas, 2 str.

³⁶ Vyriausybės 2018-10-05 nutarimu Nr. 996 patvirtinta Valstybinė aplinkos monitoringo 2018–2023 m. programa.

³⁷ Aplinkos monitoringo įstatymas, 4 str.

1 pav. Lietuvos aplinkos oro monitoringo schema

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Aplinkos monitoringo įstatymą

Lietuvos teritorija aplinkos oro kokybės vertinimui suskirstyta į vieną zoną ir dvi aglomeracijas, kurių teritorijos tapatinamos su Vilniaus ir Kauno miestų ribomis, o likusi šalies teritorijos dalis priskiriama vienai zonai. Aplinkos oro kokybei stebėti ir vertinti skirtas valstybinio aplinkos oro monitoringo tinklas Lietuvoje suformuotas 2003 m., jį sudaro 14 automatizuotų oro kokybės tyrimo stočių miestuose ir trys kaimo foninės stotys³⁸.

2015 m. Paryžiaus susitarimu pasaulio valstybės sutarė dėti visas reikalingas pastangas sustabdyti klimato kaitos pokyčius globaliam atšilimui. Perėjimas prie nulinės emisijos ekonomikos iki 2050 m. – vienas svarbiausių ilgalaikių ES tikslų. Siekiant šių tikslų valstybės narės, tarp jų ir Lietuva, parengė nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą 2021–2030 metams. Nacionalinis planas parengtas remiantis ir integruojant Lietuvos nacionalinių teisės aktų, tarptautinių įsipareigojimų, strategijų ir kitų planavimo dokumentų nuostatas, tikslus, uždavinius, įgyvendinamas ir planuojamas įgyvendinti priemonės³⁹. Jame numatytos 32 priemonės, skirtos transporto sektoriui, kuris išmeta daugiausia ŠESD: 2019 m. išmetė apie 44 proc. ES ATLPS⁴⁰ nedalyvaujančių sektorių ŠESD skaičiaus⁴¹.

³⁸ Audito metu vertinome 14 automatizuotų miestų OKT stočių, nes iš šių stočių gauti oro taršos duomenys yra teikiami Europos aplinkos agentūrai.

³⁹ Prieiga per internetą: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/nacionalinis-energetikos-ir-klimato-srities-veiksmu-planas-2021-2030-m>. (žiūrėta 2022-04-03).

⁴⁰ ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema.

⁴¹ 2022–2030 m. plėtros programos valdytojos Aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programos pagrindimas, 7 psl.

AUDITO REZULTATAI

1. VALSTYBINIO ORO MONITORINGO MATAVIMAI NESUTEIKIA AKTUALIŲ DUOMENŲ SPRENDIMAMS DĖL ORO KOKYBĖS PRIIMTI

1.1. Trūksta objektyvios valstybinio monitoringo informacijos apie oro kokybę

1. Direktyva nurodo⁴², kad siekiant apsaugoti žmonių sveikatą ir visą aplinką, ypač svarbu kovoti su teršalų emisijomis jų atsiradimo vietoje ir nustatyti bei įgyvendinti veiksmingiausias emisijų mažinimo priemones vietos, nacionaliniu ir Bendrijos lygmeniu. Teigiama, kad turėtų būti užtikrinama oro teršalų emisijų prevencija ar mažinami jų kiekiai ir nustatomi aplinkos oro kokybės tikslai, atsižvelgiant į atitinkamus Pasaulio sveikatos organizacijos standartus, gaires ir programas. Kad būtų tinkamai reguliuojamas į aplinkos orą patenkančių teršalų kiekis ir sudaromos sąlygos valdyti oro kokybę, svarbu turėti objektyvią informaciją apie išmetamų į atmosferą teršalų kiekio ir koncentracijos aplinkos ore pokyčius, kitus veiksnius, lemiančius oro taršą.

1.1.1. Oro kokybė Lietuvoje stebima ne taršiausiose vietose

2. Laikėmės nuostatos, kad valstybinio monitoringo metu oro kokybės matavimai atliekami aktualiose vietose, atsižvelgiant į aplinkos oro užterštumo pokyčius, kai:
  - zonų ir aglomeracijų ribos peržiūrimos ar keičiamos teisės aktuose numatytu periodiškumu⁴³;
  - aplinkos oro kokybės stebėseną nuolat (kasdien) vykdoma zonoje ir aglomeracijose, kuriose oro užterštumo lygiai viršija ar gali viršyti ribines vertes⁴⁴;
  - OKT stočių vietos nustatytos vadovaujantis numatytais kriterijais⁴⁵;
  - ėminių ėmimo vietos yra peržiūrimos ne rečiau, kaip kas 5 metus⁴⁶.

Oro kokybė nuolat nestebima savivaldybėse, kur užterštumo lygiai viršija ribines vertes

3. Aplinkos oro kokybės vertinimui Lietuvos teritorija pagal ES reikalavimus, atsižvelgiant į gyventojų skaičių ir teršalų koncentracijos lygį, 2008 m. suskirstyta į dvi aglomeracijas –

⁴² Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje.

⁴³ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 5p.

⁴⁴ Aplinkos oro apsaugos įstatymas, 5 str. 1 p.

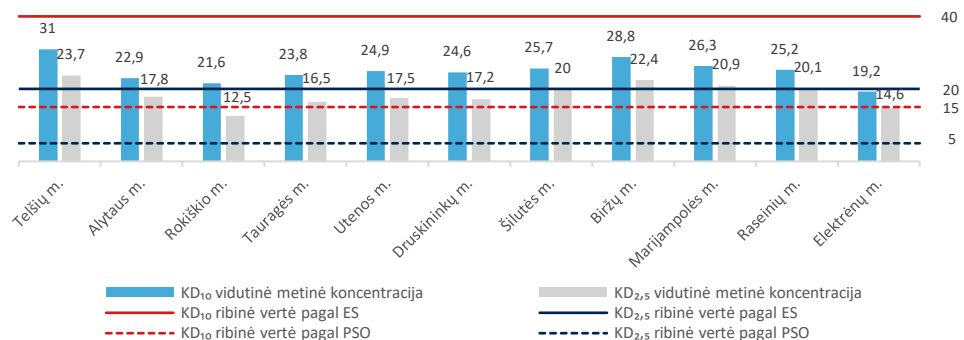
⁴⁵ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 3 priedas.

⁴⁶ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 3 priedo 6 p.

atitinkančias Vilniaus ir Kauno miestų ribas, ir vieną zoną, apimančią likusią šalies teritoriją (58 savivaldybes). Jų teritorijos buvo peržiūrėtos 2013 ir 2020 m.⁴⁷, t. y. paskutinį kartą – praėjus 7 metams, o tai neatitiko numatyto peržiūros periodiškumo: bent kas penkerius metus, o labai pasikeitus teršalų koncentracijai – dažniau⁴⁸. Be to, teisės aktuose nėra numatyta kiekybinė pokyčių išraiška, kada oro taršos koncentracija vertintina kaip labai pasikeitusi. Agentūros teigimu⁴⁹, tai nustatoma įstaigos darbuotojų vertinimu. Aiškaus reglamentavimo stoka gali turėti įtakos tam, kad nustačius oro kokybės pablogėjimo atvejus, zonų ir aglomeracijų peržiūra neatliekama.

4. Aplinkos apsaugos agentūra nuolat (kasdien) vykdo oro teršalų⁵⁰ koncentracijos stebėjimus zonos vietose ir aglomeracijose, kur yra stacionarios oro kokybės tyrimų stotys (9 savivaldybėse), taip užtikrindama nuolatinę oro kokybės kontrolę šiose vietose. 51 iš 58 zonos ribose esančių savivaldybių tokių stočių nėra, todėl nuolatinė oro kokybės stebėseną jose nevykdoma, nors valstybės užsakymu 2019 m. atliktas oro taršos tyrimas⁵¹ parodė, kad visose 11-oje analizuotų savivaldybių (iš 51) teršalų (KD₁₀ ir (arba) KD_{2,5}) koncentracija viršijo PSO 2021 m. atnaujintas rekomenduojamas normas⁵² ir (arba) direktyvoje⁵³ nustatytas ribines vertes⁵⁴ (2 pav.). Taip nebuvo užtikrinama nuolatinė kontrolė, kai užterštumo lygiai viršija ribines vertes⁵⁵. 7⁵⁶ savivaldybės iš šių 11-os, kuriose teršalų koncentracija viršyta, pačios oro kokybės monitoringo nevykdė arba jį vykdė ne nuolat, taigi jose nuolatinė oro būklės stebėseną nebuvo atliekama.

2 pav. Vidutinė 2019 m. KD₁₀ ir KD_{2,5} koncentracija savivaldybėse (µg/m³)

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal 2019 m. ataskaitos „Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius“ duomenis

⁴⁷ Aplinkos apsaugos agentūros raštai: 2020-09 Nr. (23)-A4E-8364 ir 2013-08-14 Nr. (3.3)-A4-2982.

⁴⁸ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 5 p.

⁴⁹ Informacija, gauta iš Aplinkos apsaugos agentūros el. paštu (2021-12-10).

⁵⁰ Vertinome Direktyvoje 20008/50/EB ir Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos apraše nurodytus teršalus: sieros dioksidas, azoto dioksidas, azoto oksidai, benzenas, anglies monoksidas, švinas ir kietosios dalelės (KD10 ir KD2,5), ozonas.

⁵¹ Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius, ENVitech Bohemia s.r.o. ir UAB Adranas, 2019. Naujesnių oro kokybės tyrimų savivaldybėse nebuvo atlikta.

⁵² WHO global air quality guidelines: particulate matter (PM2.5 and PM10), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide, executive summary, Table 0.1, PSO, 2021

⁵³ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 11 priedas

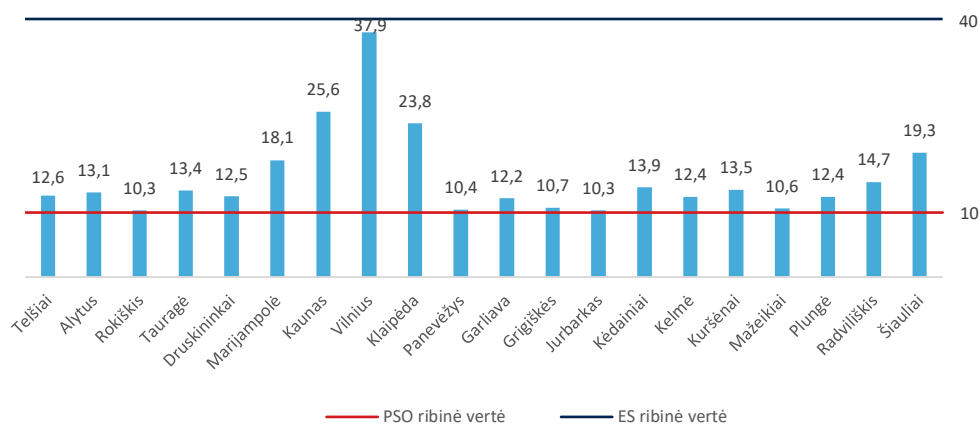
⁵⁴ Metinė KD_{2,5} koncentracijos vidutinė ribinė vertė nuo 2020 m. sumažinta iki 20 µg/m³, todėl 5 savivaldybės – Raseinių r., Marijampolės r., Biržų r., Šilutės r. ir Telšių r. pagal 2019 m. stebėjimo duomenis ją pasiekia arba viršija. Taip pat KD₁₀ paros ribinės vertės leidžiamų viršijimų skaičius pagal direktyvą viršytas 6 iš 11 savivaldybių.

⁵⁵ Aplinkos oro apsaugos įstatymas, 5 str. 1 p.

⁵⁶ Marijampolės, Elektrėnų, Telšių ir Alytaus r. – nevykdytas, Tauragės, Druskininkų, Raseinių r. – vykdytas ne nuolatos.

5. Minėto 2019 m. tyrimo rezultatai rodo, kad oro užterštumas azoto dioksidu daugelyje Lietuvos miestų (20 iš 39, žr. 4 priedą)⁵⁷ taip pat viršija PSO⁵⁸ 2021 m. atnaujintą jo ribinę vertę (10 µg/m³), o ES direktyvoje nustatyta⁵⁹ vertė nebuvo viršyta (3 pav.).

3 pav. Vidutinė 2019 m. NO₂ koncentracija savivaldybėse (µg/m³)

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal 2019 m. ataskaitos „Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius“ duomenis

6. PSO teigimu, kietosios dalelės yra žalingiausias oro teršalas žmonių sveikatai⁶⁰. KD₁₀ gali prasiskverbti giliai į plaučius, o dar labiau sveikatai kenkia KD_{2,5}, kuris gali prasiskverbti pro plaučių barjerą ir patekti į kraujo sistemą. Lėtinis dalelių poveikis didina riziką susirgti širdies ir kraujagyslių bei kvėpavimo takų ligomis, plaučių vėžiu. Nuolat būnant aplinkoje, kurioje azoto dioksido (NO₂) kiekis yra didesnis už koncentracijos ribinę vertę, galima susirgti lėtinėmis ligomis. PSO rekomenduoja taikyti griežtesnes teršalų⁶¹ normas aplinkos ore nei nurodyta direktyvoje. 2021 m. rugsėjį paskelbtos atnaujintos PSO oro kokybės gairės⁶², paremtos pastarųjų metų moksliniais ir epidemiologiniais tyrimais dėl šių teršalų neigiamo poveikio sveikatai: net ir labai mažos teršalų koncentracijos kenkia.
7. Aplinkos ministerija, atsižvelgdama į reikšmingą neigiamą KD_{2,5} poveikį sveikatai, priešlaikinių mirčių dėl šio teršalo ilgalaikio poveikio skaičių, strateginiuose dokumentuose⁶³ nusimatė tikslą – ne mažiau kaip 55 proc. iki 2030 m. sumažinti šių mirčių skaičių. Nacionalinėje plėtros programoje numatyti siekiai, susiję su kietųjų dalelių KD₁₀ koncentracijos mažinimu⁶⁴ – planuojama, kad 2025 m. 30 proc. Lietuvos miestų šio teršalo koncentracija neviršys PSO rekomenduojamo lygio, o 2030 m. – 40 proc. miestų, kai tuo tarpu stebėsenos OKT stočių

⁵⁷ Atliekant 2019 m. tyrimą, vidutinė azoto dioksido (NO₂) koncentracija buvo stebima 39 miestuose 137 vietose.

⁵⁸ WHO global air quality guidelines: particulate matter (PM_{2.5} and PM₁₀), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide, executive summary, Table 0.1, PSO, 2021.

⁵⁹ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 11 priedas.

⁶⁰ Global air quality guidelines: particulate matter (PM_{2.5} and PM₁₀), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide, PSO, 2021.

⁶¹ Kietųjų dalelių (KD₁₀, KD_{2,5}), ozono, azoto dioksido, sieros dioksido ir anglies monoksido.

⁶² Global air quality guidelines: particulate matter (PM_{2.5} and PM₁₀), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide, PSO, 2021.

⁶³ ES veiksmų planas „Siekiant nulinės oro, vandens ir dirvožemio taršos“, 2021-05-12, Vyriausybės 2020-09-09 nutarimu Nr. 998 patvirtintas 2021–2030 m. Nacionalinis pažangos planas.

⁶⁴ Vyriausybės 2022-03-03 nutarimu Nr. 318 patvirtinta 2022–2030 metų plėtros programos valdytojos Aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programa, NPP 6.11 uždavinio rodikliai.

duomenys⁶⁵ ir 2019 m. atlikto tyrimo⁶⁶ duomenys rodo, kad šio teršalo koncentracija visose savivaldybėse, kur jis tirtas, viršijo PSO rekomenduojamas normas.

Trys oro kokybės tyrimų stotys matuoja ne intensyviausio eismo sukiamą taršą, o viena stotis – ne miesto teritorijoje

8. Lietuvoje oro kokybės tyrimų stočių tinklas sukurtas 2003 m., įgyvendinus ES finansuojamą PHARE Dvynių projektą⁶⁷: pagal ES direktyvos reikalavimus nustatyta, kiek Lietuvoje turi būti oro monitoringo stočių pagal taršos šaltinių išsidėstymą ir išmetamų į aplinką teršalų kiekius. Šį tinklą sudaro 14 automatizuotų miestų OKT stotys ir 3 kaimo foninės oro monitoringo stotys⁶⁸. Aplinkos oro kokybei stebėti ir vertinti skirtos valstybinio aplinkos oro tyrimo stotys matuoja transporto sukiamą taršą, jų Lietuvoje yra penkios, dar keturios skirtos pramonės sukeliama taršai fiksuoti, dar penkios – matuoti miesto foninę taršą.
9. Išanalizavę savivaldybių eismo intensyvumo analizes, darnaus judumo planus ir kitą informaciją, įvertinome OKT stočių vietų atitiktį teisės aktuose nustatytiems kriterijams⁶⁹, nustatėme, kad 4 iš 14 OKT stotys neatitinka numatytų kriterijų, nes viena aglomeracijos taršą matuojanti stotis yra ne miesto teritorijoje, nors pagal direktyvos reikalavimus aglomeracija turi apimti miesto ribas⁷⁰, 3 stotys, skirtos transporto taršai matuoti, įrengtos ne intensyvaus eismo vietose, kaip tai nurodoma direktyvoje⁷¹ (pavyzdys). OKT stočių vietos turi būti išdėstomos taip, kad jose būtų galima gauti duomenis apie zonose ir aglomeracijose esančias teritorijas, kuriose yra didžiausia teršalų koncentracija⁷².

OKT stočių neatitikties kriterijams pavyzdys

- Kauno m. Petrašiūnų stotis yra prie R. Kalantos g., kur fiksuojamas tik vidutinis eismo intensyvumas ir retai susidaranti eismo spūstys. Be to, šioje gatvėje keletas pramonės objektų išskiria tam tikrus taršos komponentus ir gali daryti žymią įtaką bendrai aplinkos oro taršai. Vieta oro kokybės tyrimų stotčiai nėra tinkama. Aplinkos apsaugos agentūros 2022 m. metiniame veiklos plane numatyta Kauno m. Petrašiūnų oro kokybės tyrimų stotį perkelti į Kauno m. Dainavos mikrorajoną (Taikos pr.). 2022 m. II ketv. vykdomi elektros prijungimo darbai reikalingi stoties perkėlimui.
- Klaipėdoje įrengta stotis prie Bangų g., kur fiksuojamas mažas eismo intensyvumas.
- Šiauliuose stotis yra Žemaitės g., bet ši vieta nepasižymi dideliu eismo intensyvumu piko metu.
- Kauno m. Noreikiškių stotis yra už Kauno miesto ribų ir oro kokybę vertina ne mieste, o rajone.

10. OKT stotims neatitinkant reikalavimų, oro kokybę matuojama ne taršiausiose aglomeracijų ir zonų vietose⁷³. Europos Parlamento užsakymu parengtoje studijoje⁷⁴

⁶⁵ Prieiga per internetą: 2021_statistiniai_rodikliai_2.pdf (lrv.lt) (žiūrėta 2022-03-16).

⁶⁶ Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius, ENVtch Bohemia s.r.o. ir UAB Adranas, 2019.

⁶⁷ Projektas Nr. LI99/IB/EN-01 „Lietuvos aplinkos monitoringo pajėgumų stiprinimas“, 1999-2002 m.

⁶⁸ Audito metu vertinome 14 automatizuotų miestų OKT stočių, nes iš jų gauti oro taršos duomenys yra teikiami Europos aplinkos agentūrai.

⁶⁹ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 12–14 p., 3 priedo 1–5 p.

⁷⁰ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, I sk. 2 str. 17 p.

⁷¹ Ten pat.

⁷² Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 3 priedo 2 p.

⁷³ Ten pat, III priedas.

⁷⁴ Sampling points for air quality, Europos parlamentas, 2019 m.

pabrėžiama, kad parenkant transporto tipo OKT stoties vietą svarbu atsižvelgti į didelį eismo intensyvumą (*hot spot*) ir gyventojų skaičių stoties reprezentuojamoje teritorijoje.

11. Europos Audito Rūmai 2018 m. atlikę oro kokybės auditą nustatė, kad šalims narėms direktyvoje nustatyti tik minimalūs reikalavimai, kuriuos nesudėtinga atitikti⁷⁵ (pavyzdys).

2018 m. Europos Audito Rūmų audito išvados dėl Aplinkos oro kokybės direktyvos reikalavimų pavyzdys:

- Direktyvoje kriterijai yra nustatyti mažiausiam mėginių ėmimo vietų skaičiui ir jų išdėstymui, o atitikti Direktyvą gali būti paprasčiau, kai eismo arba pramonės sektoriaus taršą matuojančių stočių yra mažai.
- Direktyva grindžiama oro kokybės standartais, kuriems šiuo metu yra 15–20 metų.
- Dėl netikslių Direktyvos kriterijų valstybės narės nebūtinai privalėjo matuoti koncentraciją prie pagrindinių miestų kelių arba didžiųjų pramoninių teritorijų, kurie vis dar yra didžiausi oro taršos šaltiniai.

12. Lietuvoje esantis OKT stočių tinklas atitinka direktyvos reikalavimus, tačiau, vystantis miestų infrastruktūroms, keičiantis gyventojų skaičiui urbanizuotose teritorijose, jis turi tinkamai atspindėti esamą oro kokybę šalyje bei suteikti visuomenei daugiau ir išsamesnės informacijos apie oro užterštumo lygį gyvenamosiose vietovėse. Todėl svarbu turėti pakankamą šių stočių skaičių (pavyzdys).

Papildomų OKT stočių poreikio pavyzdys

- Kauno technikos kolegijos ekspertai įvertinę oro kokybės tyrimų matavimo stočių vietas eismo intensyvumo atžvilgiu nurodė, kad siekiant tiksliau reprezentuoti esamą aplinkos oro kokybės situaciją, didžiuosiuose Lietuvos miestuose tikslinga būtų įrengti po keletą valstybinių oro monitoringo stočių transporto taršai matuoti, o šiuo metu Vilniaus ir Kauno miestuose yra tik po vieną valstybinę oro monitoringo stotį, kurios fiksuoja oro kokybę transporto atžvilgiu⁷⁶.
- 2019 m. oro taršos lygio vertinime Lietuvoje rekomenduota pastatyti papildomą miesto foninio monitoringo oro taršos stebėjimo stotį Tauragėje, kad būtų reprezentuotas visas regionas⁷⁷.

Oro tarša stebima neatsižvelgiant į miestų plėtrą

13. Vertindami, ar ėminių ėmimo vietos (OKT stotys) peržiūros teisės aktuose numatytu periodiškumu⁷⁸, nustatėme, kad jų peržiūra atlikta 2019 m. ir remiantis oro taršos tyrimu⁷⁹ parengtas Oro kokybės tyrimų stočių optimizavimo planas su pasiūlymais dėl reikalingų tinklo pokyčių. Prieš tai ėminių ėmimo vietų peržiūra buvo atlikta tik 2010–2011 m. ir tai neatitiko nustatyto 5 metų periodiškumo. Esminių tinklo pokyčių nebuvo nuo jo įkūrimo 2003 m.⁸⁰

⁷⁵ Oro tarša. Mūsų sveikata vis dar nepakankamai apsaugota, Europos Audito Rūmai, Nr. 23/2018.

⁷⁶ Oro taršai įtakos turinčių eismo intensyvumo pokyčių ekspertinis vertinimas, Valstybės kontrolės užsakymu Kauno technikos kolegijos ekspertų atliktas tyrimas

⁷⁷ Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius, ENVltech Bohemia s.r.o. ir UAB „Adranas“, 2019 m., 12 sk.

⁷⁸ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 3 priedo 6 p.

⁷⁹ Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius, 2019 m.

⁸⁰ 2003–2021 m. keitėsi tik 1 oro kokybės tyrimų tinklo stotis iš 17 ir įkurtos 3 naujos kaimo foninės stotys (įeina į 17 stočių skaičių). Šie pakeitimai atlikti tik dėl Direktyvos nuostatų, kurios buvo perkeltos į Lietuvos teisę.

14. Nustatėme, kad atliekant OKT stočių tinklo peržiūrą buvo vertinama tinklo atitiktis teisės aktams, stočių skaičius ir tipologija⁸¹, bet nebuvo nagrinėjamas jų aktualumas bei oro taršai įtakos turintys infrastruktūriniai pokyčiai: kelių infrastruktūros, eismo intensyvumo pokyčiai, naujų gyvenamųjų kvartalų, pramoninių rajonų kūrimasis ir kt.⁸²
15. Įvertinę savivaldybių⁸³, kuriose įrengtos OKT stotys, skirtos matuoti transporto sukeltą taršą, eismo intensyvumo analizės, darnaus judumo planus ir kt., nustatėme, kad oro būklė matuojama ne pačiose taršiausiose vietose: 7 sankryžos ir 5 gatvės Vilniuje, 3 sankryžos ir 5 gatvių ruožai Klaipėdoje, 2 gatvės ir 5 gatvių ruožai Šiauliuose yra labiau intensyvūs automobilių eismo atžvilgiu nei 2003 m. įrengtų OKT stočių vietos, tačiau oro kokybė valstybės lygmeniu ten nematuojama (1 lentelė).

1 lentelė. Transporto eismu intensyviausios miestų gatvės, ruožai

Transporto OKT stoties, vieta	Transporto eismo intensyviausios miesto gatvės
Vilniuje, Žirmūnuose prie Kareivių gatvės (koordinatės 54°42'55"N 25°17'21"E).	<p>Didžiausi transporto srautų apkrovimai Vilniaus mieste fiksuoti⁸⁴:</p> <ul style="list-style-type: none"> • žiedinėse dviejų lygių Geležinio Vilko g. – T. Narbuto g. – Konstitucijos pr. (50000–80000 lengvųjų automobilių per dieną) ir Geležinio Vilko g. – Savanorių pr. – Tūkstantmečio g. sankryžose (30000–50000 lengvųjų automobilių per dieną); • skirtingų lygių Laisvės pr. – T. Narbuto g. – Pilaitės pr. (30000–50000 lengvųjų automobilių per dieną), Geležinio Vilko g. – Ukmergės g. (30000–50000 lengvųjų automobilių per dieną), Oslo g. – Gariūnų g. – Vakarinio aplinkkelio (30000–50000 lengvųjų automobilių per dieną), Tūkstantmečio g. – Žirnių g. – Dariaus ir Girėno g. (80000–128973 lengvieji automobiliai per dieną) gatvių sankryžose; • Geležinio Vilko gatvė (50000–128973 lengvieji automobiliai per dieną) įvardijama kaip viena labiausiai transporto srautų apkrautų. Taip pat išskiriamos Ukmergės g. (30000–80000 lengvųjų automobilių per dieną), Narbuto g. (30000–50000 lengvųjų automobilių per dieną) ir Konstitucijos pr. (30000–80000 lengvųjų automobilių per dieną). <p>Taršiausios Vilniaus miesto gatvių atkarpos pagal gyventojų tankumo pasiskirstymą⁸⁵:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 200 m Savanorių pr. nuo Kedrų g. – Gerosios Vilties g. (3063 gyventojai); • Kalvarijų g. atkarpa – Žvejų g. – Vito Gerulaičio g. (1759 gyventojai); • Geležinkelio g. atkarpa – Geležinkelio stoties žiedas – Pylimo g. (1729 gyventojai) • Sausio 13-osios g. (2 nusukimas) – T. Narbuto g. (1685 gyventojai) • Sausio 13-osios g. (1 nusukimas) – Sausio 13-osios g. (2 nusukimas) (1566 gyventojai) • Fabijoniškių g. – Paberžės g. (1175 gyventojai) • Šilo g. – 100 m Žirmūnų g. iki Tuskulėnų g. (1181 gyventojai)
Klaipėdoje, Bangų gatvės (koordinatės 55°42'27.5"N 21°08'28.3"E)	<p>Didžiausia transporto srautų apkrova tenka šioms Klaipėdos miesto sankryžoms:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Taikos pr. – Naikupės g. – Debreceno g. (7660 automobilių per valandą); • Šilutės pl. – Debreceno g. (5910 automobilių per valandą); • Taikos pr. – Sausio 15-osios g. (4180 automobilių per valandą). <p>Pagrindinį Klaipėdos m. gatvių tinklą formuoja trys pagrindiniai šiaurės–pietų kryptimi einantys transporto koridoriai, kuriuose išsidėstę labiausiai transporto srautų apkrauti gatvių ruožai: Šilutės pl. ties Debreceno g. (4509 automobiliai per val.), Manto g. ties Priestoties g. (4179 automobiliai per val.), Taikos pr. ties Debreceno g. (3942 automobiliai per valandą), Šilutės pl. ties Baltijos pr. (3819 automobilių per valandą), Šilutės pl. ties Statybininkų g. (3673 automobiliai per valandą)⁸⁶.</p>
Šiauliuose, Žemaitės, Basanavičiaus ir Aušros	<p>Didžiausias paros eismo intensyvumas Šiaulių m. nustatytas Baltų g. (17599 transporto J. priemonės per parą) ir Tilžės g. (14836 transporto priemonės per parą). Apskaičiuavus vidutinį metinį paros eismo intensyvumą nustatyta, kad labiausiai transporto srautų apkrauti gatvių</p>

⁸¹ Lietuvos oro kokybės monitoringo sistemos modernizavimo naudojant difuzinius ėmiklius projektas, Šveicarija, 2010–2011 m., Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius, ENVitech Bohemia s.r.o. ir UAB „Adranas“, 2019 m.

⁸² Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 3 priedo 6 p.

⁸³ Vilniaus m., Kauno m., Klaipėdos m. ir Šiaulių m.

⁸⁴ Vilniaus m. sav. Aplinkos oro kokybės valdymo programa 2020–2025 m., Vilniaus m. sav., 2020.

⁸⁵ Vilniaus m. gatvių pakeltosios taršos mažinimas, pritaikant siūlomas rekomendacijas dėl efektyvesnio gatvių valymo ir drėkinimo, SJ „Vilniaus planas“, 2021 m.

⁸⁶ Klaipėdos miesto darnaus judumo planas, PUPA, CIVITTA, VGTU, 2017.

Transporto OKT stoties, vieta	Transporto eismu intensyviausios miesto gatvės
alėjos sankirtoje (55°56'16.1"N 23°18'29.8"E).	ruožai (kryptys) yra: Baltų g. – Baltų g. (1901 transporto priemonė), Baltų g. – Magistralinis kelias Nr. A12 (1680 transporto priemonių), Tilžės g. – Magistralinis kelias Nr. A12 (1244 transporto priemonės), Baltų g. – Magistralinis kelias Nr. A9 (909 transporto priemonės), Bačiūnų g. – Bačiūnų g. (908 transporto priemonės) ⁸⁷ .
Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal savivaldybių atliktas darnaus judumo, eismo intensyvumo ir kitas analizes	

16. Mūsų atlikta didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybių⁸⁸ apklausa dėl OKT stočių vietų tinkamumo, įvykusių infrastruktūros pokyčių jų teritorijose taip pat parodė, kad šios stotys, savivaldybių nuomone, ne visada yra taršiausiose miestų vietose. Keturios nurodė pastebėjimus ir pateikė siūlymus, kaip galėtų būti koreguojamas valstybinių OKT stočių tinklas, atsižvelgiant į jų infrastruktūros, miestų plėtros pokyčius (pavyzdys).

Savivaldybių pastebėjimų ir pasiūlymų dėl valstybinių oro kokybės stočių tinklo pavyzdžiai

- Klaipėdoje esančios OKT stotys yra gerokai nutolusios nuo Klaipėdos valstybinio jūrų uosto teritorijos, todėl jos neatspindi realios uosto teritorijoje veikiančių įmonių veiklos bei su šių įmonių veikla susijusio intensyvaus aptarnaujančio sunkiasvorio transporto priemonių poveikio aplinkos oro taršai šalia esančiose gyvenamosiose teritorijose.
  - Kauno miestas intensyviai plėtėsi į mažiau urbanizuotus miesto pakraščius. Susikūrė nauji intensyvūs transporto srautai Akademijos, Ringaudų, Šakių, Raudondvario, Jurbarko, Giraitės, Domeikavos, Garliavos, Prienų, Vaišvydavos, Ramučių ir Karmėlavos kryptimis. Todėl tikslinga būtų jei dar viena ar dvi OKT stotys atsirastų Savanorių ar Taikos prospektuose, galimi variantai Raudondvario ar Užnemunės gatvėse.
  - Vilniaus m. transporto taršą atspindinti Žirmūnų OKT stotis (Kareivių g.), kaip matoma iš modeliavimo rezultatų⁸⁹, tai nėra ta vieta, kurioje transporto sukeliama tarša yra didžiausia, analogiškai – pramonės taršai vertinti, OKT stotis galėtų būti parinkta arčiau didžiųjų taršos šaltinių, atsižvelgiant į miesto užstatymą, planavimą, statybas, laisvus žemės plotus. Savivaldybės nuomone, OKT stočių tinklas galėtų būti platesnis.
  - Kėdainiai yra beveik 10 km šiaurės-pietų kryptimi išsidėstęs miestas. Valstybinės OKT stoties zona neapima šiaurinėje miesto dalyje esančių Babėnų, Justinavos, Liepų al., Šėtos g. kvartalų ir priemiestinės Vilainių gyvenvietės. Atsižvelgiant į vyraujančius vėjus, šią miesto dalį dažnai pasiekia Kėdainių pramonės rajono stacionarių aplinkos oro taršos šaltinių išmetami teršalai.
17. Išanalizavę 2020 m. teršalų, išmestų į aplinkos orą iš stacionarių taršos šaltinių, kiekių duomenis pagal savivaldybes⁹⁰ nustatėme, kad prie taršiausių priskiriamos Kauno ir Klaipėdos m. savivaldybės (2020 m. jose esantys ūkio subjektai išmetė po 5 proc. stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekio Lietuvoje), o valstybinių OKT stočių, kurios matuotų pramonės oro taršą, šiose savivaldybėse nėra (pvz.: Kėdainių r. yra OKT stotis pramonės taršai matuoti, nors savivaldybėje išmetamas mažesnis teršalų kiekis – 4 proc.). Europos Audito Rūmai audito ataskaitoje⁹¹ taip pat pabrėžia problemą, kad kai kuriuose Europos miestuose nėra OKT stočių, skirtų pramonės taršai matuoti, nors šiuose miestuose yra elektrinių ir kitų pramoninių ūkio subjektų, kurių veikla gali turėti reikšmingos įtakos oro kokybei.
18. Savivaldybių atlikti oro kokybės tyrimai apie individualių namų kvartalų šildymą šaltuoju metu laiku⁹² rodo, kad namų ūkių šildymo sektorius priskiriamas prie dviejų taršiausių

⁸⁷ Šiaulių miesto transporto eismo srautų tyrimai, VŠĮ Transporto kompetencijų agentūra, 2020.

⁸⁸ Vilniaus m., Kauno m., Klaipėdos m., Šiaulių m., Panevėžio m., Kėdainių r., Utenos r., Alytaus r. ir kt.

⁸⁹ Prieiga per internetą: žemėlapiai | Oro tarša (arcgis.com) (žiūrėta 2022-03-27).

⁹⁰ Prieiga per internetą: ataskaita internetui *Teršalu kiekiams pagal savivaldybes_2020.xlsx*. (žiūrėta 2022-03-20).

⁹¹ Prieiga per internetą: Oro tarša. Mūsų sveikata vis dar nepakankamai apsaugota, Europos Audito Rūmai, Nr. 23/2018 (žiūrėta 2022-02-15).

⁹² Atliktų oro kokybės matavimų ataskaita, Vilniaus m. sav., 2020, Galimybių studija „Individualių namų valdų šildymo įtaka Kauno miesto aplinkos oro kokybei“, Kauno m. sav., 2014.

sričių Lietuvoje (kartu su transporto sritimi). Šio proceso metu išsiskiria žmogaus sveikatai kenksmingos kietosios dalelės, anglies monoksidas, azoto oksidai, sieros dioksidas ir kt. Lietuvoje nėra matuojama individualių namų šildymo sukeliama tarša, kai šildymo sezono metu yra kūrenamos įvairios medžiagos.

19. Siekiant, kad OKT stočių tinklas Lietuvoje užtikrintų oro kokybės stebėseną taršiausiose vietose ir būtų optimalus bei aktualus, būtų pasiekti užsibrėžti tikslai ir apsaugota žmonių sveikata nuo kenksmingų teršalų ore, turi būti periodiškai vertinami eismo intensyvumo, infrastruktūros pokyčiai miestuose, peržiūrimos OKT stočių vietos ir esant poreikiui plečiamas jų tinklas. Tai sudarytų galimybę turėti patikimą ir išsamią informaciją apie oro kokybę Lietuvoje ir laiku imtis oro taršą mažinančių priemonių bei informuoti visuomenę apie padidėjusią oro taršą, galimą poveikį sveikatai ir rekomenduojamą elgesį.

1.1.2. Valstybinis oro kokybės monitoringas neužtikrina tikslios informacijos apie teršalus

20. Tarptautinės organizacijos (ES ir PSO) išskiria konkrečius teršalus, darančius didžiausią neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai, kurių koncentracijas aplinkos ore būtina matuoti, siekiant identifikuoti, reprezentuoti ir palyginti Lietuvos ir kitų Bendrijos šalių oro būklę. Lietuva yra įsipareigojusi kovoti su teršalų emisijomis jų atsiradimo vietoje⁹³ ir vykdyti nacionalinę oro teršalų apskaitą ir ją reglamentuojančios direktyvos⁹⁴ reikalavimus mažinant oro taršą šalyje.
21. Laikėmės nuostatos, kad užtikrinama aplinkos oro būklės vertinimo kokybė, visų privalomų stebėti teršalų koncentracijos monitoringas ir nacionalinės teršalų apskaitos vykdymas pagal ES reikalavimus, kai:
  - visoms oro monitoringo funkcijoms įgyvendinti paskirti atsakingi asmenys⁹⁵ ir jie bent kartą metuose dalyvauja mokymuose kvalifikacijai kelti⁹⁶;
  - turima įranga visiems valstybinio aplinkos oro monitoringo tyrimams atlikti⁹⁷;
  - agentūra turi nustatytą kokybės užtikrinimo ir kontrolės sistemą⁹⁸;
  - bent kartą metuose vykdoma matavimo prietaisų priežiūra⁹⁹ ir nacionalinė laboratorija bent kas 3 m. dalyvauja ES kokybės užtikrinimo programose¹⁰⁰;
  - numatytu periodiškumu¹⁰¹ OKT stotyse matuojami visi teisės aktuose nurodyti teršalai¹⁰²;

⁹³ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 2 p.

⁹⁴ 2016-12-14 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/35/EB ir panaikinama Direktyva 2001/81/EB.

⁹⁵ Vyriausybės 2018-12-12 nutarimas Nr. 1298, 2.1 p.

⁹⁶ Institucijų atliekamų priežiūros funkcijų optimizavimo gairių aprašas, 10.12 p.

⁹⁷ Vyriausybės 2015-04-16 nutarimu Nr. XII-1626 patvirtinta Nacionalinės aplinkos apsaugos strategija, 95.3 p.

⁹⁸ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 1 priedo 7 p.

⁹⁹ Ten pat, 1 priedo 7.2 p.

¹⁰⁰ Ten pat, 1 priedo 7.5 p.

¹⁰¹ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 1 priedo 1 p.

¹⁰² Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje 5 str. 1 d.

- kartą per metus apskaitomi visi teisės aktuose nurodyti į aplinkos orą išmetami teršalai¹⁰³ ir jų kiekis apskaičiuojamas TIER2 metodu¹⁰⁴.

Teršalų koncentracijos matavimai neišsamūs

22. Nustatėme, kad Aplinkos apsaugos agentūra, atlikdama oro kokybės tyrimus ir matavimus, turi nustatytą kokybės užtikrinimo ir kontrolės sistemą, nes visi matavimai yra akredituoti pagal standartą¹⁰⁵. Nacionalinės etaloninės laboratorijos funkcijas atlieka¹⁰⁶ agentūros Aplinkos tyrimų departamento mėginių ėmimo ir operatyvinių matavimų skyrius. Nacionalinė etaloninė laboratorija teisės aktuose nurodytais terminais¹⁰⁷ dalyvauja ES mastu vykdomose kokybės užtikrinimo programose, kurias rengia Jungtinis tyrimų centras (dalyvavo 2018 ir 2020 m., planuoja dalyvauti 2022 m.).
23. Siekiant įvertinti aplinkos oro užterštumo lygį ES teisės aktai¹⁰⁸ ir PSO¹⁰⁹ apibrėžia privalomus matuoti teršalus¹¹⁰ ir jų matavimo periodiškumą¹¹¹. Įvertinę metines aplinkos oro monitoringo ataskaitas, 2018–2021 m. valstybinės aplinkos monitoringo programos įgyvendinimo ataskaitas, oro kokybės stebėsenos duomenis ir kt. nustatėme, kad stacionariose OKT stotyse numatytu periodiškumu¹¹² (fiksuoti ir indikatoriniai matavimai) matuojami visi teisės aktuose¹¹³ nurodyti teršalai, bet 9 iš 14 OKT stotyse nesurenkamas minimalus duomenų kiekis (90 proc.)¹¹⁴: benzeno surenkama 46–89 proc., kitų teršalų (kietųjų dalelių (KD₁₀, KD_{2,5}), anglies monoksido, azoto oksidų, sieros dioksido ir ozono) surenkama 85–89 proc. Aplinkos apsaugos agentūra nurodė, kad atlikdama teršalų koncentracijų tyrimus vadovaujasi rekomendacijomis¹¹⁵, kurios leidžia 5 proc. paklaidą dėl matavimų kalibravimo, duomenų praradimo perdavimo metu. Be to, nėra teisės akto, nurodančio, kokioje stotyje pagal pobūdį turi būti matuojami konkretūs teršalai, todėl ne visose to paties tipo (pobūdžio) stotyse (transporto, pramoninėse ar miesto foninėse) yra matuojami tie patys teršalai (2 lentelė).

2 lentelė. OKT stotyse matuojami teršalai ir jų surinkimo procentas 2018–2021 m.

OKT stotis	KD ₁₀	KD _{2,5}	CO	NO ₂ /NO _x	SO ₂	O ₃	Benzenas
Vilniaus aglomeracija							
Vilnius, Senamiestis (f)							

¹⁰³ 2016-12-14 Europos parlamento ir tarybos direktyva 2016/2284, 1 priedas.

¹⁰⁴ Ten pat, 4 priedo 1 d. 2 p.

¹⁰⁵ LST EN ISO/IEC 17025:2018 „Tyrimų, bandymų ir kalibravimo laboratorijų kompetencijai keliami bendrieji reikalavimai“, Lietuvos standartizacijos departamentas, 2018.

¹⁰⁶ Aplinkos ministro 2016-10-03 įsakymas Nr. D1-653.

¹⁰⁷ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 7.5 p.

¹⁰⁸ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 2008-05-21, 5 str. 1 d.

¹⁰⁹ Global air quality guidelines: particulate matter (PM2.5 and PM10), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide, PSO, 2021.

¹¹⁰ Sieros dioksidas, azoto dioksidas, azoto oksidai, kietosios dalelės (KD₁₀ ir KD_{2,5}), švinas, benzenas, anglies monoksidas, ozonas.

¹¹¹ Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 1 priedo, 1 p.

¹¹² Ten pat, 1 ir 10 priedai.

¹¹³ Ten pat, 3 ir 17 p.; Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 5 str. 1 d.; Pasaulinės oro kokybės gairės, PSO, 2021.

¹¹⁴ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, I priedo A lentelė, Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 1 priedo 1 p.

¹¹⁵ Guidance on the Decision 2011/850/EU, 57 psl.

Vilnius, Lazdynai (f)	88*		85*	
Vilnius, Žirmūnai (t)		88*		89*
Vilnius, Savanorių pr. (p)				46-72
Kauno aglomeracija				
Kaunas, Petrašiūnai (t)		88*		82*
Kaunas, Noreikiškės (f)		88*		82*
Zona (likusi šalies teritorija)				
Klaipėda, Centras (t)				64-89
Klaipėda, Šilutės pl. (t)		89*		
Šiauliai (t)				
Naujoji Akmenė (f)	87*	87*		
Mažeikiai (p)				
Panevėžys, Centras (f)				
Jonava (p)				
Kėdainiai (p)				83*

Paaiškinimas: Mėlyna spalva – atlikti matavimai, pilka – teršalai nurodytose stotyse matuoti nebuvo, * - per audituojamą laikotarpį vienais ar daugiau metų nesurinktas minimalus duomenų kiekis, f – miesto foninė stotis, t – transporto stotis, p – pramonės stotis.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Aplinkos apsaugos agentūros pateiktus duomenis

24. Nustatėme, kad Aplinkos apsaugos agentūra turi reikiamą nuolatinių valstybinio aplinkos oro monitoringo tyrimų įrangą, tačiau nedidelė dalis (2021 m. ~4 proc.) šių tyrimų įsigijami viešųjų pirkimų būdu. Taip pat dėl teršalų analizatorių (prietaisų) gedimų arba duomenų perdavimo sutrikimų, duomenų surinkimo tikslai yra nepasiekiami.
25. Nesurenkant minimalaus duomenų kiekio apie konkretaus teršalo koncentraciją aplinkos ore, neturimi išsamūs duomenys apie teršalų kiekį, todėl neužtikrinama, kad būtų imtasi adekvačių priemonių oro taršai mažinti.

Daugiau nei trečdalis ūkinės veiklos sektorių tarša nevertinama aukštesnio tikslumo metodu

26. ES ir Lietuvos teisės aktai¹¹⁶ nurodo, kad nacionalinė į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaita (įskaitant jų kiekio prognozavimą) turi būti įgyvendinama taikant bendrą tarptautinę nuolat atnaujinamą metodologiją, vykdoma siekiant naudoti antrojo (TIER2) ar aukštesnio detalumo lygio (išsamesnį) metodą.
27. 2020 m. EK, atlikusi valstybių narių pateiktų oro taršos duomenų peržiūrą, pateikė rekomendacijas¹¹⁷ Lietuvai naudoti tikslesnius TIER2 ar TIER3 metodus. TIER2 yra aukštesnio lygio metodas, kuris atsižvelgia į detalią oro taršos šaltinio struktūrą. Agentūros pateiktais skaičiavimais, TIER1 ir TIER2 apskaičiuotas to paties teršalo konkrečiame ūkio sektoriuje rezultatas gali skirtis (t. y. būti didesnis ar mažesnis) daugiau nei trečdaliu (3 lentelė).

¹¹⁶ Direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, I priedas, 4 priedo 1 d. 2 p., ir Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašas, 2 priedo 4 p.

¹¹⁷ Review of National Air Pollutant Emission Inventory Data 2020 under Directive 2016/2284 (National Emission reduction Commitments Directive) Service Contract No. 070201/2019/8159797/SER/ENV.C.3, 2020-11-20, Table 4.

3 lentelė. Ne metano lakiųjų organinių junginių ir azoto oksidų išmetimo kuro deginimo namų ūkiuose sektoriuje palyginimas 2018-2020 m.

Išmetimai, kt.	Metai	TIER1	TIER2	TIER1 ir TIER2 skirtumas	Skirtumas, proc.
Nemetano lakiųjų organinių junginių išmetimas	2018	13,19	8,68	4,50	34,2%
	2019	12,54	8,17	4,36	34,8%
	2020	12,28	7,81	4,46	36,4%
Azoto oksidai (NO _x)	2018	1,73	2,11	-0,38	-22,4%
	2019	1,64	2,02	-0,37	-22,8%
	2020	1,61	1,98	-0,37	-23,3%

Šaltinis –Valstybės kontrolė pagal Aplinkos apsaugos agentūros duomenis

28. Nustatėme, kad vykdant nacionalinę į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaitą kartą per metus apskaitomi visi teisės aktuose nurodyti šie teršalai¹¹⁸, tačiau 2019m. 33 proc., o 2020 m. 38 proc. ūkio sektorių teršalų apskaita vykdyta taikant žemesnio, nei reikalaujama, tikslumo lygio metodą – TIER1 (5 priedas).
29. Vertindami žmoniškumus išteklius monitoringui vykdyti, nustatėme, kad visoms aplinkos oro monitoringo funkcijoms įgyvendinti agentūroje paskirti atsakingi asmenys ir užtikrinamas jų kvalifikacijos kėlimas, tačiau trūksta nacionalinės išmetamų teršalų į aplinkos orą apskaitos darbuotojų: Nacionaliniame oro taršos mažinimo plane numatyta¹¹⁹, kad 2020 m. šių apskaitą vykdytų 5, o 2025 m. – 7 darbuotojai, bet 2022 m. pradžioje ją vykdė tik 2 darbuotojai. Ministerijos ir agentūros duomenimis, dėl žmoniškųjų išteklių trūkumo ir dėl nepakankamų įvesties duomenų (pvz., tokių duomenų neturi Statistikos departamentas, nerenka kitos ministerijos), TIER2 metodas taikomas ne visiems ūkio sektoriams.
30. Nacionalinio oro taršos mažinimo plane nurodoma, kad taikant aukštesnio lygio išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekio apskaitą siekiama įgyvendinti ir pasiekti kuo didesnę jos detalumą (išsamumą), kuris kuo geriau atskleistų kiekvieno apskaitomo teršalo taršos šaltinius, jų poveikio mastą oro taršai ir leistų priimti pagrįstus sprendimus dėl oro taršos valdymo ir oro kokybės gerinimo¹²⁰.
31. Direktyvoje nustatyta¹²¹, kad Lietuva 2020 m. turi pasiekti išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekio sumažėjimus (lyginant su 2005 m.)¹²². EK atlikusi 2019 m. nacionalinės išmetamųjų teršalų apskaitos ir prognozių duomenų analizę nurodė, kad yra rizika, jog nebus įvykdyti nacionaliniai šių teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimai¹²³. Įvertinę 2020 m. oro teršalų apskaitos duomenų ataskaitą pastebime, kad iki nustatytos ribos pavyko sumažinti tik 2 iš 5¹²⁴ teršalų kiekius. Šiuo

¹¹⁸ Direktyva 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/35/EB ir panaikinama Direktyva 2001/81/EB, 1 priedas.

¹¹⁹ Nacionalinio oro taršos mažinimo planas, 1 priedo 3.1 uždavinys.

¹²⁰ Vyriausybės 2019-04-17 nutarimu Nr. 371 patvirtintas Nacionalinio oro taršos mažinimo planas.

¹²¹ Nacionalinių taršos mažinimo įsipareigojimų direktyvoje ir Jungtinių Tautų Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Geteborgo protokole.

¹²² SO₂ (sieros dioksido) kiekio sumažėjimą 55 proc., NO_x (azoto oksidų) kiekio sumažėjimą 48 proc., NMLOJ (ne metaninių lakiųjų organinių junginių) kiekio – 32 proc., KD_{2,5} (smulkiųjų kietųjų dalelių) kiekio – 20 proc., NH₃ (amoniako) – 10 proc. lyginant su 2005 m.

¹²³ Europos Komisijos raštas Ref. Ares (2020) 7252600-01/12/2020, 2020.

¹²⁴ SO₂ (sieros oksidai) ir KD_{2,5} (kietosios dalelės).

metu atnaujinamas Nacionalinis oro taršos mažinimo planas¹²⁵, kuriuo siekiama nustatyti pagrindines priemones, skirtas pasiekti išmetamų į aplinkos orą teršalų mažėjimo.

1.2. Valstybės, savivaldybių ir ūkio subjektų monitoringo duomenų kompleksinė analizė neatliekama

32. Vienas pagrindinių aplinkos monitoringo uždavinių – sisteminti, vertinti ir prognozuoti gamtinėje aplinkoje vykstančius savaiminius ir dėl antropogeninio poveikio atsirandančius pokyčius, gamtinės aplinkos kitimo tendencijas ir galimas pasekmes¹²⁶. Siekiant įvertinti ir kompleksiška analizuoti aplinkos oro būklę valstybės, savivaldybių ir ūkio subjektų lygmeniu, svarbu sisteminti monitoringo duomenis ir taip užtikrinti šių duomenų kokybę, patikimumą ir išsamumą. Institucijų kuriami ir tvarkomi valstybės informaciniai išteklių turi užtikrinti pakankamos informacijos disponavimą, kas leistų vykdyti kitoms institucijoms pavestas funkcijas ir užtikrinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir keitimąsi informacija¹²⁷.
33. Laikėmės nuostatos, kad yra sudarytos sąlygos visų lygių aplinkos monitoringo duomenų kompleksinei analizei ir vertinimui, kai visi valstybinio, savivaldybių ir ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenys yra susisteminti¹²⁸; remiantis monitoringo duomenimis vertinamas vykdomų aplinkosaugos priemonių veiksmingumas¹²⁹.
34. AIVIKS¹³⁰ yra pagrindinė informacinė sistema, skirta aplinkos monitoringo subjektų operatyviam duomenų ir informacijos apie aplinką surinkimui, sistemimui ir kurios viena iš pagrindinių funkcijų yra tvarkyti, sisteminti, analizuoti duomenis ir informaciją apie aplinką.
35. AIVIKS numatytos trijų lygių (valstybinio, savivaldybių ir ūkio subjektų) vykdomo aplinkos oro monitoringo duomenų kaupimui skirtos kategorijos. Peržiūrėję faktiškai kaupiamus duomenis nustatėme, kad šioje IS kaupiami ne visi reikalingi monitoringo duomenys:
  - valstybinis monitoringas – dėl sistemos sutrikimų nėra automatinių oro monitoringo stočių duomenų¹³¹, todėl jie kaupiami vidinėje agentūros duomenų bazėje; nėra ŠESD apskaitos ir nacionalinės į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaitos duomenų, viešųjų pirkimų būdu įsigytų oro monitoringo duomenų;
  - savivaldybių monitoringas – jo duomenys šioje sistemoje nekaupiami. Iki 2021 m. savivaldybės turėjo teikti aplinkos monitoringo duomenis bei ataskaitas Aplinkos apsaugos agentūrai, bet neprivalėjo jų teikti į AIVIKS¹³². Nuo 2021 m. pakeitus teisės aktus, įpareigojimo savivaldybėms teikti monitoringo duomenis nebeliko;

¹²⁵ Nacionalinis oro taršos mažinimo planas, patvirtintas Vyriausybės 2019-04-17 nutarimu Nr. 371.

¹²⁶ Aplinkos monitoringo įstatymas, 3 str. 2 d.

¹²⁷ Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas, 10 str. 1–2 p.

¹²⁸ Aplinkos monitoringo įstatymas, 3 str.; Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas, 10 str. 1–2 p.; 2021–2030 m. Aplinkos ministerijos plėtros programos projekto pagrindimas, 76–77 psl.

¹²⁹ Aplinkos monitoringo įstatymas, 3 str. 4 p.

¹³⁰ Aplinkos ministro 2009-06-23 įsakymu Nr. D1-350 patvirtinti IS „AIVIKS“ nuostatai, 1 p.

¹³¹ KD₁₀, KD_{2,5}, NO₂, NO_x, NO, SO₂, CO, O₃, benzenas (Vilniaus Žirmūnų ir Savanorių pr. OKT stotyse), Hg (Aukštaitijos OKT stotyje).

¹³² Aplinkos ministro 2004-08-16 įsakymu Nr. D1-436 patvirtinti Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 24 p. (pagal redakciją galiojusią nuo 2016-01-01 iki 2021-02-27).

- ūkio subjektų monitoringas – nekaupiamos ūkio subjektų monitoringo programos, metinės monitoringo ataskaitos, taip pat nėra ūkio subjektų, privalančių vykdyti monitoringą, sąrašo. Aplinkos oro monitoringo ataskaitų, kurias privaloma kasmet teikti agentūrai, ūkio subjektams nėra techninės galimybės pateikti į AIVIKS. Ūkio subjektams yra galimybė AIVIKS teikti tik nenuolatinių matavimų monitoringo duomenis, tačiau nuo 2017 m. jų agentūrai teikti neprivaloma¹³³ ir juos teikia šios prievolės panaikinimo nepastebėję ūkio subjektai (4 lentelė).

4 lentelė. AIVIKS esantys aplinkos oro monitoringo duomenys 2021 m.

Valstybinis aplinkos oro monitoringas				
Automatinių oro monitoringo stočių duomenys	Pusiautomatinių oro monitoringo tyrimų ¹³⁴ duomenys	ŠESD apskaitos duomenys	Nacionalinės oro teršalų apskaitos duomenys	Viešųjų pirkimų būdu įsigyti monitoringo duomenys
✗	✓	✗	✗	✗
Savivaldybių aplinkos oro monitoringas				
Aplinkos oro monitoringo programos		Aplinkos oro monitoringo ataskaitos		
✗		✗		
Ūkio subjektų aplinkos oro monitoringas				
Aplinkos oro monitoringo programos	Metinės aplinkos oro monitoringo ataskaitos	Ūkio subjektų, privalančių vykdyti monitoringą, sąrašas		
✗	✗	✗		

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Aplinkos apsaugos agentūros pateiktą informaciją¹³⁵

36. Valstybinio aplinkos oro monitoringo duomenų kaupimui ar saugojimui naudojamos skirtingos IS bei duomenų bazės, kurios nėra susietos tarpusavyje (5 lentelė), todėl nėra galimybės tinkamai susisteminti, vertinti ir kompleksiskai analizuoti šiuos duomenis.

5 lentelė. IS ir duomenų bazės, kuriose kaupiami valstybinio aplinkos oro monitoringo duomenys

IS AIVIKS	AAA vidinė duomenų bazė (OKTIS)	AAA serveris, JT bendrosios klimato kaitos konvencijos sekretoriato duomenų bazė	AAA darbuotojų kompiuteriai (Excel skaičiuoklės)	AAA darbuotojų kompiuteriai (Excel skaičiuoklės)
Pusiautomatinių oro monitoringo tyrimų duomenys	Automatinių oro monitoringo stočių duomenys	ŠESD apskaitos duomenys	Nacionalinės oro teršalų apskaitos duomenys	Viešųjų pirkimų būdu įsigyti monitoringo duomenys

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Aplinkos apsaugos agentūros pateiktą informaciją¹³⁶

37. Savivaldybės turi pačios kaupti monitoringo duomenis jų nusistatyta tvarka¹³⁷. Išanalizavę savivaldybių apklausos duomenis nustatėme, kad iš 28 savivaldybių, vykdančių aplinkos oro monitoringą, ne visos duomenis sistemina ir skaitmenizuoja:

- 12 savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys yra skaitmenizuoti ir kaupiami duomenų bazėse;

¹³³ Aplinkos ministro 2009-09-16 įsakymu Nr. D1-546 patvirtinti Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 33.1 p.

¹³⁴ Sunkieji metai ir policikliniai aromatiniai angliavandeniliai, benzenas (Kauno ir Kėdainių OKT stotyse).

¹³⁵ AAA pateikta informacija el. paštu 2021-12-23 ir 2022-01-20.

¹³⁶ Ten pat.

¹³⁷ Aplinkos monitoringo įstatymas, 12 str. 2 d.

- 16 savivaldybių monitoringo duomenys neskaitmenizuoti ir kaupiami kitais būdais: popierinėse bylose ar pdf¹³⁸ formatu, savivaldybės el. svetainėje ar skaitmeninėje laikmenoje.
38. Ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenys yra saugomi ūkio subjekte¹³⁹, taip pat ūkio subjektai privalo juos pateikti agentūrai. Išanalizavę agentūros kaupiamą informaciją apie ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenis nustatėme, kad jų aplinkos oro monitoringo duomenys ir ataskaitos, kurie gaunami el. paštu ar kitomis elektroninėmis ryšio priemonėmis, kaupiami agentūros vidinėje duomenų bazėje, o gauti tiesiogiai ar atsiųsti paštu – popierinėse bylose. Šie duomenys nėra integruojami į AIVIKS.
  39. Kadangi AIVIKS yra tik nedidelė dalis trijų lygių oro monitoringo duomenų, agentūros darbuotojams sudėtinga visus monitoringo duomenis analizuoti, atlikti jų kompleksinį vertinimą, pateikti informaciją apie oro kokybę išorės vartotojams. Aplinkos apsaugos departamentui trūksta esamų duomenų AIVIKS atliekant valstybinės kontrolės patikrinimus¹⁴⁰.
  40. 2021–2022 m. atliekamas Nacionalinio oro taršos mažinimo plano¹⁴¹ priemonių veiksmingumo vertinimas¹⁴². Nustatėme, kad priemonių veiksmingumas vertinamas remiantis valstybinio oro monitoringo, nacionalinės išmetamųjų teršalų apskaitos duomenimis, bet, nesant susistemintų savivaldybių ir ūkio subjektų monitoringo duomenų, jie nebus naudojami vertinant vykdomų priemonių veiksmingumą.
  41. Nacionalinės į aplinkos orą išmetamųjų teršalų kiekio apskaitos duomenys ir valstybinio oro kokybės monitoringo duomenys naudojami šalies strateginiuose dokumentuose, kuriuose teikiama esamos situacijos analizė, tendencijos, nustatomi taršos valdymo, oro kokybės gerinimo tikslai, uždaviniai, priemonės. Be to, valstybinio monitoringo duomenis naudoja Nacionalinis visuomenės sveikatos centras, atlikdamas oro taršos poveikio žmonių sveikatai vertinimą. Šie duomenys teikiami ir tarptautinėms, ES institucijoms ir yra vertinami rengiant ir keičiant tarptautinius ir ES teisės aktus. Todėl labai svarbu, kad duomenys būtų tikslūs, išsamūs ir susisteminti.
  42. Nesisteminant, nekaupiant visų lygių vykdomo aplinkos oro monitoringo duomenų neįmanoma atlikti kompleksinės jų analizės, vertinimo, nėra galimybės jų panaudoti nustatant oro kokybės valdymo ar oro taršos mažinimo priemones. Tokiu būdu neužtikrinama, kad priimti sprendimai oro taršos valdymo srityje būtų nukreipti į prioritetines sritis ir turėtų teigiamą poveikį oro taršos mažinimui bei žmonių sveikatos gerinimui.

¹³⁸ Pdf. - (angl. *Portable Document Format*) – atviro standarto formatas, skirtas elektroniniam dvimačiam dokumentui atvaizduoti.

¹³⁹ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 33.1 p.

¹⁴⁰ AAA pateikta informacija el. paštu 2021-12-23.

¹⁴¹ Vyriausybės 2019-04-17 nutarimu Nr. 371 patvirtintas Nacionalinio oro taršos mažinimo planas.

¹⁴² Atsižvelgiant į 2019 m. nacionalinės išmetamųjų teršalų apskaitos ir prognozių duomenis, nustatyta rizika, jog nacionaliniai išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo įsipareigojimai nebus įvykdyti (tokią riziką įvardino ir EK), todėl 2021 m. nutarta planą atnaujinti.

2. SAVIVALDYBĖS NETURI TINKAMŲ MONITORINGO DUOMENŲ SPRENDIMAMS DĖL ORO KOKYBĖS PRIIMTI

2.1. Daugiau nei pusė savivaldybių nevykdo aplinkos oro monitoringo

43. Savivaldybių aplinkos monitoringas skirtas aplinkos būklės kokybei valdyti savivaldybės teritorijoje, kad atlikus stebėjimus savivaldybės teritorijoje būtų gauta informacija apie aplinkos būklę, kuria remiantis būtų galima vertinti ir prognozuoti aplinkos pokyčius, galimas pasekmes, nustatyti jos blogėjimo priežastis, rengti rekomendacijas, neigiamo poveikio mažinimo programas ir planus, stebėti numatytų priemonių įgyvendinimo rezultatus, teikti informaciją specialistams ir visuomenei, papildyti valstybinio aplinkos monitoringo duomenis¹⁴³.
44. Savivaldybės yra įpareigosios rūpintis žmonių sveikata, aplinkai palankios oro kokybės palaikymu ir oro taršos miestuose mažinimu, siekiant užtikrinti, kad koncentracija aplinkos ore neviršytų leistino aplinkos užterštumo lygio¹⁴⁴.
45. Laikėmės nuostatos, kad savivaldybės vykdė aplinkos oro monitoringą, jeigu jos turėjo parengtas ir suderintas aplinkos monitoringo programas¹⁴⁵ audituojamu laikotarpiu (2018–2021 m.) ir pagal jas vykdė aplinkos oro monitoringą¹⁴⁶; jeigu strateginiuose plėtros ar veiklos planuose jos numatė bent vieną aplinkos oro kokybės valdymo priemonę, nustačius jose viršijamos ribinės ar siektinos užterštumo vertės atvejus¹⁴⁷; jeigu vykdė oro taršos mažinimo priemones, rengė neigiamo poveikio mažinimo planus, atsižvelgdamos į savo vykdomo monitoringo rezultatus¹⁴⁸; jeigu rengė klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos planus¹⁴⁹; jeigu analizavo ir vertino ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenis¹⁵⁰.
46. Atlikę savivaldybių apklausą, įvertinę jų aplinkos monitoringo programas ir ataskaitas nustatėme, kad 2018–2021 m. daugiau nei trečdalis savivaldybių (22 sav.) neturėjo parengtų ir suderintų programų, ir daugiau nei pusė (32 sav. – iš kurių 10 turėjo patvirtintas programas) visiškai nevykdė oro monitoringo (4 pav.).

¹⁴³ Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, I sk. 2 p.

¹⁴⁴ Aplinkos oro apsaugos įstatymas, 4 str. 2 d.

¹⁴⁵ Aplinkos monitoringo įstatymas, 8 str. 2 ir 3 d.

¹⁴⁶ Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 6 p.

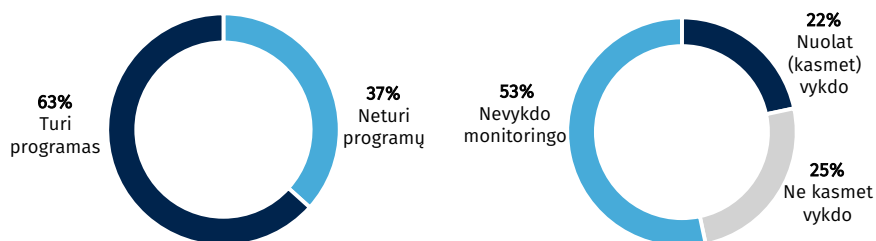
¹⁴⁷ Aplinkos oro apsaugos įstatymas, 4 str. 3 d., 7 str. 2 d.

¹⁴⁸ Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 26.1 ir 26.2 p.

¹⁴⁹ Klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos gairės savivaldybėms, 2017 m.

¹⁵⁰ Aplinkos monitoringo įstatymas, 8 str. 4 d. 2 p.

4 pav. Savivaldybių aplinkos monitoringo programos ir jų vykdymas 2018–2021 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal savivaldybių duomenis

47. Išanalizavę savivaldybių aplinkos monitoringo ataskaitas nustatėme, kad aplinkos oro monitoringą 2018–2021 m. nuolat (kasmet) vykdė tik 13 savivaldybių, kitos – ne nuolatos (ne kasmet) (6 lentelė).

6 lentelė. Savivaldybių oro monitoringo vykdymo laikotarpiai (2018–2021 m.)

Metai	1 m.	2 m.	3 m.	4 m.
Savivaldybės (vnt.)	7	6	2	13

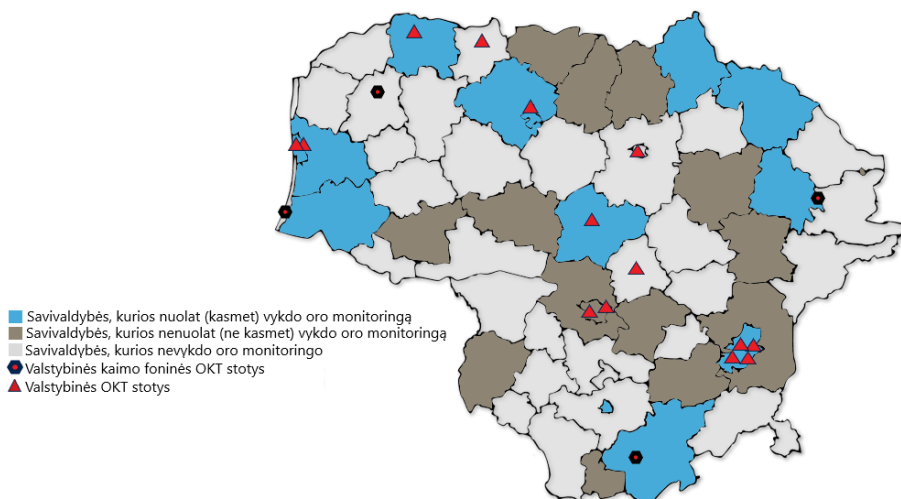
Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal savivaldybių aplinkos monitoringo ataskaitas

48. Aplinkos monitoringo įstatymas nustato pareigą savivaldybėms vykdyti aplinkos monitoringą, bet nėra įpareigojimo vykdyti būtent oro monitoringą. Savivaldybių nuostatai nurodo, kad jos gali pasirinkti konkrečių gamtinės aplinkos komponentų stebėseną¹⁵¹ – programa gali būti rengiama tam tikriems gamtinės aplinkos komponentams (pvz., tik aplinkos orui ir vandeniui)¹⁵². Todėl savivaldybės oro monitoringo gali nevykdyti.
49. Atsižvelgus į tai, kad 32 savivaldybės nevykdo aplinkos oro monitoringo, o nuolatinė oro kokybės stebėseną valstybės lygiu vykdoma tik 9 savivaldybėse, 29 savivaldybėse oro monitoringas visai neatliekamas (oro kokybės tyrimai atliekami tik pagal skundus) ir šių savivaldybių gyventojai neturi galimybės žinoti, koku oru kvėpuoja ar atitinkamai elgtis, esant padidėjusiai oro taršai (5 pav.).

¹⁵¹ Atsižvelgdamos į esamą situaciją, savivaldybės teritorijoje vykdomą ūkinę ar kitą veiklą, valstybės ir savivaldybės įsteigtas saugomas teritorijas.

¹⁵² Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 9 p.

5 pav. Oro kokybės stebėsenos žemėlapis pagal savivaldybes

Šaltinis – Valstybės kontrolė

50. Įvertinę monitoringo vykdymą, išskyrėme Vilniaus ir Kauno m. savivaldybes, kurios skiria didelį dėmesį oro monitoringui ir jo kokybę stebi inovatyviais būdais (pavyzdys).

Aplinkos oro monitoringo vykdymo Kauno m. ir Vilniaus m. savivaldybėse pavyzdžiai

- Kauno m. savivaldybė 2021 m. pradėjo stebėti oro kokybę 20-yje vietų mieste išmaniaisiais davikliais. Jais aplinkos oro kokybę stebima nuolat, nepertraukiamai (24 val. per parą), stebimi visi tie patys teršalai, kaip ir valstybinėje OKT stotyje. Kauno m. atstovų teigimu, tai padeda identifikuoti oro taršą ir planuoti oro kokybės gerinimui skirtas priemones.
- Vilniaus m. savivaldybėje nuo 2022 m. kovo mėn. pradėtas naudoti naujas išmanus įrankis aplinkos oro kokybei stebėti – „Intelektualūs miesto plaučiai“. Tai žemėlapis, kuriame atvaizduojami oro kokybės duomenys iš 34 skirtingų sensorių. Tai pirmoji tokia sistema Lietuvoje, kurioje oro taršos ir kokybės duomenys yra atnaujinami kiekvieną minutę. Vilniaus m. atstovu teigimu, šiuo įrankiu miestui suteikiama galimybė stebėti oro kokybę, ieškoti taršos sukėlėjų, vertinti vieno ar kito taršos rodiklio pokyčių priežastis bei priimti sprendimus taršos mažinimo darbams ir prevencijai organizuoti.

51. Vertindami, ar savivaldybės turi nusimačiusios prevencines aplinkos oro kokybės valdymo priemones ir imasi kitų priemonių taršai mažinti, kai valstybinio monitoringo¹⁵³ ar savivaldybių monitoringo metu nustatomi oro taršos viršijimai¹⁵⁴, atlikome savivaldybių apklausą, peržiūrėjome jų strateginius dokumentus ir nustatėme, kad:

- 16 (iš 60) savivaldybių nurodė, kad strateginiuose dokumentuose neturi nusimačiusios prevencinių aplinkos oro kokybės valdymo priemonių, nors pagal įstatymą visos turi jas nusimatyti¹⁵⁵.
- 3 (iš 9) savivaldybėse 2018–2021 m. Aplinkos apsaugos agentūra valstybinio monitoringo metu nustatė oro taršos viršijimus. Šios savivaldybės, informuotos agentūros, patikslino ar papildė strateginiuose dokumentuose numatytas aplinkos oro kokybės valdymo priemones. Tačiau oro užterštumo ribinių ar siektinų verčių viršijimą nustatyti agentūra gali tik 9 (iš 60) savivaldybėse, kuriose įrengtos valstybinės OKT stotys.

¹⁵³ Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 7 str. 2 d.

¹⁵⁴ Ten pat, 26.1 p.

¹⁵⁵ Aplinkos oro apsaugos įstatymas, 4 str. 3 d.

- 6 (iš 28) savivaldybės, vykdydamos aplinkos oro monitoringą, nustatė oro taršos viršijimus ir penkios iš jų strateginiuose dokumentuose nusimatė aplinkos oro kokybės valdymo priemonės. Tačiau teisės aktai nenustato, kokiems monitoringo rezultatams esant turi būti rengiamos neigiamo poveikio mažinimo programos ir planai, o, agentūros teigimu, savivaldybių atliekamo monitoringo apimtys (periodiškumas) neleidžia spręsti apie ribinės ar siektinos užterštumo vertės viršijimus, nes parodo tik trumpalaikius viršijimus. Savivaldybės apklausoje nurodė, kad, nustačiusios oro taršos viršijimus, imasi šių priemonių: valo ir laisto gatves, įspėja žmones, kad laikinai stabdytų darbus arba taikytų papildomas priemones dulketumui mažinti, viešajame transporte ir miesto ekranuose rodo trumpus filmukus apie draudžiamą kurenti kuro rūšį ir kt.
52. Nustatėme, kad 8 iš 54, pateikusių atsakymus į apklausos klausimus, turi parengtus planus ar kitus dokumentus, apimančius klimato kaitos švelninimo ar prisitaikymo prie jos priemones. Trečdalis (20) savivaldybių prisideda prie klimato kaitos poveikio mažinimo, nes turi parengtus darnaus judumo planus, 16 yra prisijungusios prie Merų pakto¹⁵⁶. Savivaldybėms tenka esminis vaidmuo mažinant atmosferos taršą ir prisitaikant prie klimato kaitos pasekmių regioniniu lygmeniu, todėl svarbu, kad aktyviai dalyvautų klimato kaitos mažinimo srityje.
53. Siekdami įvertinti savivaldybių veiksmus dėl ūkio subjektų monitoringo, išanalizavome monitoringo programas ir jų vykdymo ataskaitas, atlikome savivaldybių apklausą. Nustatėme, kad nė viena savivaldybė¹⁵⁷, vykdydama aplinkos oro monitoringą, neanalizuoja ir nevertina jos teritorijoje esančių ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenų, nors toks reikalavimas numatytas¹⁵⁸. Pastebėjome, kad monitoringo programose numatomi bendro pobūdžio uždaviniai (pvz.: „nustatyti pramonės, energetikos įmonių bei transporto įtaką aplinkos oro būklei“), o konkrečių ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenų analizės ar vertinimai nenumatyti ir neatliekami.
54. Savivaldybėms nuolat ar visiškai nevykdant oro monitoringo, neužtikrinimas sistemingas ir nuolatinis aplinkos oro būklės stebėjimas, todėl nėra tikslių ir patikimų duomenų, kurie leistų priimti pagrįstus oro taršos mažinimo sprendimus, nustatyti oro kokybės kitimo tendencijas. Be to, savivaldybių, kuriose nevykdomas nei valstybės, nei savivaldybės aplinkos oro monitoringas, gyventojai negali žinoti, kokia yra oro būklė savivaldybės teritorijoje, ir jie nėra informuojami, kai padidėja oro tarša, turinti neigiamos įtakos jų sveikatai. Savivaldybės, neanalizuodamos jų teritorijoje esančių ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenų, nesiima atitinkamų priemonių, kurios galėtų sumažinti ūkio subjektų neigiamą poveikį aplinkos oro būklei.

¹⁵⁶ Merų paktas – tai politinė Europos Komisijos iniciatyva skatinanti vietos ir regiono valdžios institucijas imtis veiksmų ir dalyvauti procesuose susijusiuose su klimato kaita.

¹⁵⁷ Vilniaus r. ir Utenos r. sav. monitoringo programose nusimatė oro kokybės stebėjimo taškus netoli ūkio subjektų, kurių veikla gali daryti neigiamą poveikį oro kokybei.

¹⁵⁸ Aplinkos monitoringo įstatymas, 8 str. 4 d. 2 p.

2.2. Savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys nepanaudojami valstybės lygmeniu

55. Vienas iš savivaldybių monitoringo tikslų – papildyti valstybinio aplinkos monitoringo duomenis¹⁵⁹. Savivaldybių monitoringo duomenys, atitinkantys valstybinio monitoringo duomenims keliavimus reikalavimus (pvz., dėl naudojamų metodų ir periodiškumo), naudojami valstybės lygmeniu¹⁶⁰.
56. Laikėmės nuostatos, kad užtikrinamas savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenų naudojimas valstybinio monitoringo tikslams, jeigu yra paskirta už savivaldybių aplinkos oro monitoringo metodų atitikties teisės aktams bei duomenų kokybės kontrolę atsakinga institucija, kuri atlieka visas kontrolės procedūras¹⁶¹ ir jeigu visų savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys naudojami valstybiniam aplinkos monitoringui¹⁶².
57. Įvertinę Aplinkos apsaugos agentūros pateiktą informaciją nustatėme, kad valstybinio monitoringo tikslams 2018 m. buvo naudojami tik 1 savivaldybės (Kauno m.) aplinkos oro monitoringo duomenys. 2019–2021 m. savivaldybių oro monitoringo duomenys nebuvo naudojami valstybiniu lygmeniu dėl jų naudojamų metodų ir periodiškumo neatitikties naudojamiems valstybinio monitoringo metu (pavyzdys).

Aplinkos apsaugos agentūros paaiškinimo dėl savivaldybių monitoringo duomenų naudojimo valstybinio monitoringo tikslams pavyzdys

Savivaldybių monitoringo duomenys valstybinio monitoringo tikslams nenaudojami, nes dažniausiai oro kokybė savivaldybėse tiriama indikatoriniais metodais, pasirinkus minimalią galimą laiko aprėptį (14 proc. metinio laiko), duomenų eilės dažnai su pertrūkiais, todėl jie labiau tinkami orientaciniam nei detaliam vertinimui¹⁶³. Atlikę teisės aktų analizę pastebėjome, kad juose nėra įpareigojimo savivaldybėms naudoti metodus, atitinkančius valstybinio monitoringo reikalavimus.

---

58. Aplinkos monitoringo įstatymas nurodo, kad savivaldybių aplinkos monitoringo vykdymą, duomenų kokybę, ir tai, ar taikomi metodai atitinka teisės aktus, kontroliuoja Aplinkos ministerijos įgaliotos institucijos¹⁶⁴.
59. Aplinkos apsaugos departamentas 2018–2021 m. turėjo kontroliuoti savivaldybių aplinkos monitoringe naudojamų metodų atitiktį teisės aktams bei vykdyti duomenų kokybės kontrolę¹⁶⁵, tačiau departamentas nurodė, kad šios funkcijos nevykdė¹⁶⁶. Nuo 2021 m. pakeitus teisės aktus¹⁶⁷, institucija, turinti kontroliuoti savivaldybių monitoringo metodų atitiktį teisės aktams bei jų monitoringo duomenų kokybę, nepaskirta, o nurodyta, kad monitoringo duomenų kokybę turi užtikrinti pati savivaldybė (6 pav.). Nėra ir teisės akto,

¹⁵⁹ Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 2 p.

¹⁶⁰ Aplinkos monitoringo įstatymas, 8 str. 5 d.; Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 27 p.

¹⁶¹ Aplinkos monitoringo įstatymas, 10 str. 2 d.

¹⁶² Ten pat, 8 str. 5 d.

¹⁶³ AAA pateikta informacija el. paštu 2021-09-17

¹⁶⁴ Aplinkos monitoringo įstatymas, 10 str. 2 d.

¹⁶⁵ Aplinkos ministro 2004-08-16 įsakymu Nr. D1-436 patvirtinti Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 19 p. (redakcija, galiojusi nuo 2018-07-01 iki 2021-02-26).

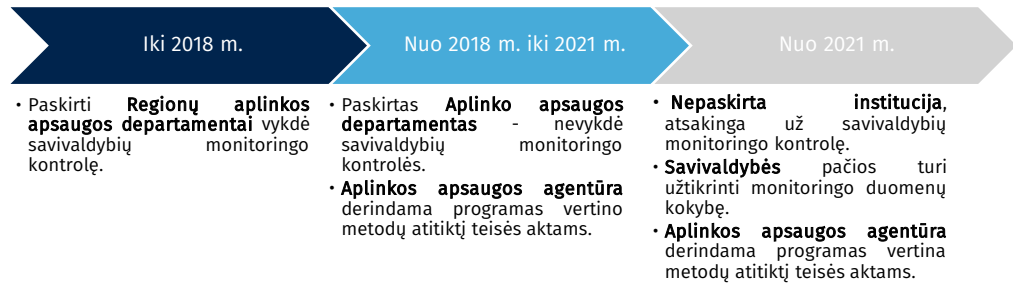
¹⁶⁶ Aplinkos apsaugos departamentas nurodė, kad kontrolės funkcijos nevykdė, nes 2018 m. įvykdžius Aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizaciją, laboratorijos buvo perkeltos į Aplinkos apsaugos agentūrą.

¹⁶⁷ Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai 18.1–18.2 p.

kuriame būtų nustatytos kontrolės procedūros, reikalingos minėtai funkcijai atlikti. Agentūra savivaldybių aplinkos oro monitoringo programų derinimo metu vertina jose numatytų taikyti metodų atitiktį teisės aktų reikalavimams¹⁶⁸ (6 pav.), tačiau monitoringo ataskaitų ir faktiškai taikytų metodų nevertina, nes šių duomenų nenaudoja valstybiniam monitoringui¹⁶⁹, o nuo 2021 m. savivaldybėms nėra įpareigojimo monitoringo ataskaitas teikti agentūrai¹⁷⁰.

6 pav. Savivaldybių aplinkos monitoringo priežiūros institucijos ir jų vykdomos funkcijos 2018–2021 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Aplinkos monitoringo įstatymą, Regionų aplinkos apsaugos departamentų, Aplinkos apsaugos departamento, Bendruosius savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatus, Aplinkos ministerijos, Aplinkos apsaugos agentūros ir Aplinkos apsaugos departamento pateiktą informaciją

60. Savivaldybėms nevykdant aplinkos oro monitoringo ar valstybės institucijoms nevertinant ir nekontroliuojant jų monitoringo metodų ir duomenų kokybės, nenaudojant šių duomenų valstybiniam monitoringui, neužtikrinamas sistemingas aplinkos oro būklės stebėjimas visoje valstybės teritorijoje, savivaldybių monitoringo duomenų patikimumas ir galimybė pasinaudoti jais priimant oro taršos mažinimo ir oro kokybės gerinimo sprendimus valstybės mastu.

3. NEUŽTIKRINAMAS TINKAMAS ŪKIO SUBJEKTŲ ORO MONITORINGO VYKDYMAS IR DUOMENŲ NAUDOJIMAS

3.1. Nedisponuojama tiksliais duomenimis apie ūkio subjektų oro monitoringo vykdymą

61. Ūkio subjektai vykdydami ūkinę veiklą iš įvairių taršos šaltinių išmeta į aplinkos orą teršalus, galinčius paveikti žmonių sveikatą ir neigiamai veikti aplinką. Siekiant nustatyti šių taršos šaltinių išmetamų teršalų kiekį ir ūkinės veiklos poveikį gamtinei aplinkai bei užtikrinti jų sukeltos taršos ar kito neigiamo poveikio mažinimą turi būti vykdomas ūkio subjektų aplinkos monitoringas¹⁷¹. Atsižvelgiant į ūkinės veiklos rūšių ir (ar) tam tikrų technologinių procesų galimą neigiamą poveikį aplinkai arba grėsmę, kad bus padaryta

¹⁶⁸ Bendrieji savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatai, 13 p.

¹⁶⁹ Ten pat, 19 p.

¹⁷⁰ Ten pat, 23 p.

¹⁷¹ Aplinkos monitoringo įstatymas, 9 str. 1 d.

žala aplinkai, nustatyta, kurie ūkio subjektai privalo vykdyti ūkio subjektų aplinkos monitoringą¹⁷².

62. Laikėmės nuostatos, kad užtikrinama, jog aplinkos oro monitoringą vykdytų visi šią prievolę turintys ūkio subjektai, kai: institucijos yra identifikavusios visus ūkio subjektus, kurie turi vykdyti monitoringą¹⁷³; agentūra nuolat kaupia duomenis apie suderintas visų ūkio subjektų programas¹⁷⁴; visi ūkio subjektai, kurie turi prievolę vykdyti aplinkos oro monitoringą, kartą per metus atsiskaito už monitoringo programos vykdymą¹⁷⁵.

Valstybės institucijos neturi aktualių duomenų apie visus monitoringą turinčius vykdyti ūkio subjektus ir programas

63. Išnagrinėję Aplinkos apsaugos agentūros ir Aplinkos apsaugos departamento pateiktus duomenis (sąrašus) ir paaiškinimus, nustatėme, kad institucijos neturi identifikavusios visų ūkio subjektų, kurie atitinka nustatytus kriterijus monitoringo vykdymui, ir tokių duomenų nerenka, todėl nežino, kiek ir kokie ūkio subjektai turi vykdyti oro monitoringą:
- Agentūra nerenka informacijos apie ūkio subjektus, kurie turi vykdyti oro monitoringą, tačiau registruoja organinius tirpiklius naudojančius ir kurą deginančius įrenginius, išduoda leidimus veiklos vykdytojams, kurie išmeta į orą teršalus ir turi vykdyti išmetamų teršalų ir (ar) poveikio oro kokybei monitoringą. Agentūros renkama informacija ne visada sutampa su ūkio subjektų monitoringo kriterijais, duomenys neaktualūs ir ne visi ūkio subjektai yra identifikuoti (pavyzdys).

Informacijos apie ūkio subjektus, turinčius vykdyti oro monitoringą, rinkimo pavyzdžiai

- Agentūra neturi bendros informacinės sistemos leidimams ir jų priedams kaupti, dalis informacijos neskaitmenizuota, todėl tik rankiniu būdu peržiūrint dokumentus gali nustatyti, kokie ūkio subjektai privalo vykdyti oro monitoringą.
- Pagal nuostatų¹⁷⁶ 7.5 p. nurodytą kriterijų išmetamų teršalų monitoringą turi vykdyti ūkio subjektai, kurie eksploatuoja kurą deginančius įrenginius ir kuriems taikomos Išmetamų teršalų iš kurą deginančių įrenginių normos LAND 43-2013. Agentūra registruoja 1–50 MW galios kurą deginančius įrenginius, tačiau neišskiria, kuriems iš jų taikomos normos LAND 43-2013 (agentūros duomenimis, 2020-12-31 buvo 891 įrenginys). Be to, monitoringą pagal normas LAND 43-2013 turi vykdyti ir ūkio subjektai, eksploatuojantys 0,12–1 MW galios kurą deginančius įrenginius, tačiau jie nėra registruojami.
- Turimuose sąrašuose gali būti įtraukti ne visi ūkio subjektai, jei jie nesikreipė į agentūrą ir nepateikė informacijos įregistruoti juos į sąrašus, gauti leidimą ar kt. Aplinkos apsaugos departamentas atsakingas už monitoringo vykdymo kontrolę, tačiau jis taip pat neturi tikslių duomenų apie ūkio subjektus, turinčius vykdyti monitoringą.

¹⁷² Aplinkos monitoringo įstatymas, 9 str. 1 d., Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 6-8 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 9-12 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁷³ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 7 ir 8 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 10 ir 11 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01), Aplinkos apsaugos departamento direktoriaus 2020-12-14 įsakymu Nr. AD1-378 patvirtintos Ūkio subjektų veiklos planinių ir neplaninių patikrinimų vykdant aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę taisyklės, 15 p.

¹⁷⁴ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 13–16 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 40 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁷⁵ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 27 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 33 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁷⁶ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 7.5 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31).

- Departamentas privalo nuolat atnaujinti (patikslinti) turimus jų veiklos teritorijoje prižiūrimų ūkio subjektų sąrašus pagal ūkinės veiklos sritis bei duomenis apie jų vykdomą ūkinę veiklą¹⁷⁷. Departamentas nurodė, kad renka informaciją apie ūkio subjektų vykdomą monitoringą, tačiau aktualių jų sąrašų pagal prievolės vykdyti monitoringą kriterijus nesudaro, nors tokia informacija reikalinga planuojant ir atliekant ūkio subjektų patikrinimus.
  - Departamento ir agentūros informacija apie monitoringą turinčių vykdyti ūkio subjektų skaičių nesutampa: departamento pateikto sąrašo (2020-12-31) duomenimis, išmetamų teršalų monitoringą turi vykdyti iki 600 ūkio subjektų (objektų), o agentūros duomenimis 2020-12-31 vien tik registruotų kurą deginančių įrenginių (1–50 MW) buvo apie 900. Taip pat be šių kurą deginančių įrenginių, išmetamų teršalų monitoringą turi vykdyti ūkio subjektai, išmetantys teršalus ir turintys leidimus¹⁷⁸, eksploatuojantys organinius tirpiklius naudojančius įrenginius, kremavimo bei radioaktyviųjų atliekų deginimo įrenginius.
64. Monitoringą ūkio subjektai vykdo pagal su agentūra suderintą monitoringo programą ar numatytą išimtį, kai jo vykdymui nereikia rengti programos ir jis vykdomas pagal atitinkamam įrenginiui nustatytus reikalavimus¹⁷⁹. Išnagrinėję Aplinkos apsaugos agentūros pateiktus duomenis (sąrašus) apie šias programas ir paaiškinimus, nustatėme:
- Agentūra duomenų apie programas, kurios yra leidimų priedai, jų galiojimą, sustabdymą nekaupia. Agentūros teigimu, norint nustatyti, kiek ūkio subjektų vykdo monitoringą pagal programas ar konkrečias monitoringo rūšis, reikia išfiltruoti tam tikrus objektus ir informaciją atrinkti rankiniu būdu, o duomenys, renkami ir kaupiami neautomatizuotu būdu, yra netikslūs (pavyzdys).

Neautomatizuotų, netikslių duomenų apie programas pavyzdys

Agentūra atrinko (išfiltravo) leidimus turinčius objektus, kurie turėjo vykdyti išmetamų teršalų į orą ir poveikio oro kokybei monitoringą pagal suderintas monitoringo programas 2020-12-31. Pagal duomenis, pateiktus 2021 m. gruodžio mėn.: 373 objektai turi vykdyti išmetamų teršalų, 8 – poveikio oro kokybei monitoringą, pagal duomenis, pateiktus 2022 m. kovo mėn.: atitinkamai 354 ir 15 objektų.

Agentūros paaiškinimu, duomenys skiriasi, nes pirmą kartą į sąrašus buvo įtraukti atvejai, kai objektui leidimas panaikintas; anksčiau išduoti leidimai sujungti į vieną; objektas neturi vykdyti oro monitoringo ar pan.

- Agentūra neturi informacijos apie ūkio subjektų, eksploatuojančių organinius tirpiklius naudojančius įrenginius, monitoringo programas, suderintas iki 2019 m. Agentūra nurodė, kad anksčiau programos nebuvo kaupiamos, todėl gali būti atvejų, kai jas suderino regionų aplinkos apsaugos departamentai ir jos nebuvo keistos, todėl jų skaičius gali būti didesnis.

¹⁷⁷ Aplinkos apsaugos departamento direktoriaus 2020-12-14 įsakymu Nr. AD1-378 patvirtintos Ūkio subjektų veiklos planinių ir neplaninių patikrinimų vykdant aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę taisyklės, 15 p.

¹⁷⁸ Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas ar taršos leidimas.

¹⁷⁹ Aplinkos monitoringo įstatymas, 9 str. 2 d., Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 13 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 14-15 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

61 proc. patikrintų ūkio subjektų nepateikė monitoringo ataskaitų

65. Vertinome, ar visi ūkio subjektai atsiskaitė už monitoringo programos vykdymą ir pateikė monitoringo ataskaitas agentūrai¹⁸⁰. Nustatėme, kad 61 proc. (104 iš 171)¹⁸¹ ūkio subjektų nepateikė ataskaitų (17 proc. (29 iš 117) atvejų buvo pateikti išmetamų teršalų nenuolatinių matavimų duomenys, nors juos nuo 2017 m. nėra privaloma teikti agentūrai ir ji šių duomenų pateikti neprašė).
66. Agentūra nevertina, ar jai buvo pateiktos visos ūkio subjektų monitoringo ataskaitos, nes nekaupia duomenų apie programas ir taip neįsitikina, ar buvo vykdomas oro monitoringas pagal jas. Agentūros teigimu, monitoringo vykdymo kontrolę atlieka Aplinkos apsaugos departamentas. Agentūra nėra įpareigota ir neinformuoja departamento apie ataskaitų nepateikusius ūkio subjektus, nors tokios informacijos pagrindu departamentas galėtų imtis patikrinimo veiksmų ir (ar) skirti baudas už monitoringo nevykdymą ar ataskaitų nepateikimą.
67. Aplinkos apsaugos departamentas atlieka ūkio subjektų patikrinimus pagal patvirtintą patikrinimų planą ir neplaninius – siekiant iširti ir (ar) patikrinti gautą ar visuomenės informavimo priemonėse paskelbtą informaciją, įvertinti ankstesnių patikrinimų metu nustatytų pažeidimų pašalinimą¹⁸². Planai sudaromi pagal keliamą riziką aplinkai, tačiau monitoringo vykdymas nėra rizikos faktorius. Monitoringo tikrinimas yra viena iš sudėtinių patikrinimo dalių, jei jo sritis – aplinkos oro taršos kontrolė: tikrinamos pateiktos monitoringo ataskaitos, ūkio subjekto vykdyti tyrimai ir pan. Departamentas neatlieka specializuotų ūkio subjektų vykdomo monitoringo patikrinimų, netikrina ir visų ūkio subjektų, kurie privalo vykdyti oro monitoringą.
68. Agentūra, neturėdama tikslių duomenų apie monitoringą privalančius vykdyti ūkio subjektus, jų monitoringo programas ir vykdymo rezultatus, neįsitikina, ar visi ūkio subjektai stebi į orą išmetamus teršalus, negali atlikti duomenų stebėsenos visa apimtimi, vertinti, ar ūkio subjektų veikla nedaro neleistino neigiamo poveikio aplinkai ir, esant poreikiui, priimti įrodymais grįstų sprendimų bei perduoti informacijos apie nustatytas rizikas Aplinkos apsaugos departamentui.

3.2. Ūkio subjektų oro monitoringo duomenų vertinimas ir analizė nevykdomi

69. Ūkio subjektų monitoringas yra skirtas stebėti išmetamų teršalų į orą kiekius, jų poveikį gamtinei aplinkai ir prireikus priimti sprendimus dėl sukeltos taršos mažinimo patikimų ir aktualių monitoringo duomenų pagrindu.
70. Laikėmės nuostatos, kad monitoringo duomenų kokybė ir stebėseną užtikrinama, kai yra paskirta atsakinga institucija, kuri turi vertinti duomenų (ataskaitų) išsamumą, tikslumą, teisingumą¹⁸³, kontroliuoti ar vertinti duomenų kokybę ir taikomų metodų atitiktį teisės

¹⁸⁰ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 27 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 33 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁸¹ Statistinės atrankos būdu atsirinkome 2020 m. 171 atvejį.

¹⁸² Aplinkos apsaugos departamento direktoriaus 2020-12-14 įsakymu Nr. AD1-378 patvirtintos Ūkio subjektų veiklos planinių ir neplaninių patikrinimų vykdant aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę taisyklės, 8, 10 ir 11 p.

¹⁸³ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 29 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 34 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

aktams¹⁸⁴; analizuoti duomenis bei vertinti, ar ūkio subjektų veikla nedaro neleistino neigiamo poveikio aplinkai¹⁸⁵, ir ji vykdo visas nustatytas procedūras bei nustačius jų veiklos neigiamą poveikį aplinkai bent kartą per metus pateikia pasiūlymus ar priima sprendimus dėl šio poveikio mažinimo, taip pat jeigu valstybinės laboratorinės kontrolės tyrimų duomenys atitinka nurodytus normatyvus¹⁸⁶.

71. Agentūra yra paskirta vertinti duomenų (ataskaitų) išsamumą, tikslumą, teisingumą¹⁸⁷, o nuo 2021-03-31 numatyta nauja funkcija – analizuoti ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenis ir vertinti, ar jų veikla nedaro neleistino neigiamo poveikio aplinkai¹⁸⁸. Nustatėme, kad agentūra nėra nustačiusi procedūrų, kurios leistų įvertinti ūkio subjektų monitoringo duomenų išsamumą, tikslumą, teisingumą bei atlikus šių duomenų analizę įvertinti, ar jų veikla nedaro neleistino neigiamo poveikio aplinkai, ir jų nevykdė.
72. Vertindami, ar paskirta institucija už monitoringo duomenų kokybės ir taikomų metodų atitikties teisės aktams kontrolę, nustatėme, kad nuo 2018-07-01 nebuvo paskirtos atsakingos institucijos šioms funkcijoms atlikti, o nuo 2021-03-31 agentūrai pavesta atlikti duomenų kokybės ir metodų vertinimo funkciją¹⁸⁹. Išanalizavę agentūros atliekamus veiksmus nustatėme, kad jokių naujų (ar papildomų, anksčiau neatliktų) procedūrų agentūra nenustatė ir neatlieka. Planuojamų naudoti metodų atitiktį agentūra vertino ir vertina derindama monitoringo programas, o duomenų kokybę – išduodama leidimus Lietuvoje veikiančioms laboratorijoms¹⁹⁰, tačiau taikytų metodų ir gautų duomenų kokybės nevertina. Be to, pastarųjų funkcijų agentūra vykdyti negali, nes neužtikrina visų ūkio subjektų atsiskaitymo už vykdytą monitoringą, o privalomų teikti monitoringo ataskaitų forma yra neišsami ir nesuteikia informacijos apie visus ūkio subjektų vykdyto oro monitoringo rezultatus¹⁹¹.
73. Išnagrinėję agentūrai pateiktas ūkio subjektų monitoringo ataskaitas (67 iš 171) nustatėme, kad ūkio subjektai jose neteisingai pateikia informaciją apie vykdytą oro monitoringą: užpildo poveikio oro kokybei monitoringo duomenų lenteles, nors tokio monitoringo nevykdo (27 iš 67 atvejų); nepateikia jokios duomenų analizės ataskaitoje (6 iš 67). Agentūra nurodė, kad taip pat pastebi, jog ūkio subjektai netinkamai užpildo duomenis ataskaitose, tačiau šių duomenų kokybės, teisingumo, išsamumo nevertina, monitoringo duomenų analizės neatlieka (nelygina monitoringo rezultatų su ribinėmis teršalų vertėmis, ankstesnių metų rezultatais) ir apie gautų ataskaitų trūkumus ūkio subjektų neinformuoja (pavyzdys).

¹⁸⁴ Aplinkos monitoringo įstatymas, 1997-11-20 Nr. VIII-529, 10 str. 3 d, Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 25 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), aplinkos ministro 2021-03-31 įsakymas Nr. D1-194, 2 p.

¹⁸⁵ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 38 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁸⁶ Aplinkos apsaugos įstatymas, 19 str., Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės taršos ar taršos leidimai, aplinkos ministro 2013-04-10 įsakymu Nr. D1-244 patvirtintos išmetamų teršalų iš kurų deginančių įrenginių normos LAND 43-2013.

¹⁸⁷ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 29 p. (redakcija, galiojusi iki 2021-03-31), 34 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁸⁸ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 38 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁸⁹ Aplinkos ministro 2021-03-31 įsakymas Nr. D1-194, 2 p.

¹⁹⁰ Laboratorijos, atliekančios taršos šaltinių išmetamų į aplinką teršalų ir teršalų aplinkos elementuose (ore, vandenyje, dirvožemyje) matavimus ir tyrimus ir (ar) imančios ėminių laboratoriniams tyrimams atlikti, turi turėti leidimus vykdyti šią veiklą. Agentūra išduoda, atnaujinama leidimus, pagal kompetenciją vykdo laboratorijų, kurioms išduoti šie leidimai kontrolę ir kt.

¹⁹¹ Pagal nustatytą metinę ūkio subjektų monitoringo ataskaitos formą joje turi būti tik poveikio aplinkai matavimų duomenys ir aprašomojo pobūdžio visų monitoringo rūšių analizė bei išvados, o išmetamų teršalų į orą monitoringo nenuolatinių matavimų duomenis nėra privaloma teikti agentūrai.

Agentūros paaiškinimas¹⁹² dėl gautų ataskaitų vertinimo

Nustačius, kad buvo viršytos ribinės vertės, reikšty, kad veiklos vykdytojas nesilaikė TIPK ar taršos leidimuose nustatytų ribinių verčių, o tai jau pažeidimas, kurį turėtų fiksuoti Aplinkos apsaugos departamentas.

74. Išanalizavome agentūros ir departamento duomenis apie 2019–2020 m. aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės tikslais atliktus valstybinius laboratorinius tyrimus. Departamentas nustatė, kad šiuo laikotarpiu 8,6 proc. patikrintų ūkio subjektų ar jų padalinių bent kartą metuose buvo nustatyti išmetamų teršalų į orą viršijimai. Įvertinę šių ūkio subjektų, pateikusių ataskaitas agentūrai, monitoringo duomenis nustatėme, kad ne visi iš jų monitoringo metu nustatė viršijimus. Tai rodo, kad ūkio subjektų vykdomas monitoringas ne visada laiku fiksuoja viršijimus arba nesiimama taršos mažinimo priemonių, nes valstybinės kontrolės metu nustatomi neleistini teršalų išmetimai. Tačiau ūkio subjektams nepateikus ataskaitų, agentūra neturi visų ir išsamių duomenų apie jų vykdytą monitoringą, nevertina jų duomenų patikimumo ir neatlieka analizės.
75. Ūkio subjektų monitoringo duomenų stebėsenos rezultatai leistų nustatyti galimas rizikas ir laiku priimti pagrįstus sprendimus dėl griežtesnių ribų ar papildomų taršos mažinimo priemonių. Duomenų analizės svarbą patvirtina ir 2021 m. priimti teisės aktų pakeitimai, kuriais agentūra paskirta analizuoti ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenis ir vertinti, ar jų veikla nedaro neleistino neigiamo poveikio aplinkai¹⁹³ (pavyzdys).

Aplinkos ministerijos paaiškinimas¹⁹⁴ dėl agentūrai 2021 m. paskirtos naujos funkcijos

Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai papildyti nauja funkcija – analizuoti ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenis ir vertinti, ar ūkio subjektų veikla nedaro neleistino neigiamo poveikio aplinkai, siekiant nustatyti, kad ūkio subjektų monitoringo duomenys būtų naudojami ne tik aplinkos apsaugos valstybinei kontrolei, bet ir aplinkos būklei, daromam poveikiui aplinkai vertinti.

76. Nevertinant ūkio subjektų monitoringo duomenų kokybės ir teisingumo, neatliekant duomenų analizės, nežinoma apie jų išmetamus teršalus į orą, daromą poveikį aplinkai, todėl nesudaromos sąlygos laiku priimti sprendimus dėl taršos ar kito neigiamo poveikio mažinimo.

4. NACIONALINIS ENERGETIKOS IR KLIMATO SRITIES VEIKSMŲ PLANAS TOBULINTINAS

77. Europos Sąjungos poveikis klimato kaitai yra trečias pagal dydį pasaulyje, todėl perėjimas prie nulinės emisijos ekonomikos – vienas svarbiausių ilgalaikių ES tikslų¹⁹⁵. 2015 m. pabaigoje ES valstybės narės pasirašė Paryžiaus susitarimą, kuriuo įsipareigojo, kad iki

¹⁹² Informacija, gauta iš agentūros el. paštu (2022-02-01 ir 2022-02-22).

¹⁹³ Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatai, 38 p. (redakcija, galiojanti nuo 2021-04-01).

¹⁹⁴ Informacija, gauta iš Aplinkos ministerijos el. paštu (2021-09-14).

¹⁹⁵ Prieiga per internetą: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/nacionalinis-energetikos-ir-klimato-srities-veiksmu-planas-2021-2030-m>. (žiūrėta 2022-03-10).

2050 m. taps pirmąja neutralaus poveikio klimatui ekonomika ir visuomene. ES šalys narės įsipareigojo sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas, pagerinti energijos vartojimo efektyvumą ir padidinti atsinaujinančių energijos išteklių dalį energetikoje.

78. Siekiant šių tikslų, 2018 m. pabaigoje įsigaliojo Energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo reglamentas¹⁹⁶, pagal kurį ES valstybės narės, tarp jų ir Lietuva, iki 2020 m. parengė nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus 2021–2030 metams bei pateikė juos Europos Komisijai. Plane numatyti Lietuvos nacionaliniai ir ES lygmens tikslai, kurių siekdama Lietuva prisidės prie sutartų bendrųjų 2030 m. ES energetikos ir klimato kaitos tikslų įgyvendinimo.

4.1. Nesukurta Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano stebėsenos sistema

79. Pasaulio bankas¹⁹⁷ yra nurodęs, jog veiklos stebėseną – tai besitęsiantis duomenų rinkimo ir jų analizės procesas, kurio metu lyginama, kaip projektas, programa ar viešoji politika įgyvendinama atsižvelgiant į siekiamus rezultatus. Stebėsenos tikslas – nuolat stebėti ir analizuoti pažangos ir tęstinės veiklos priemonių įgyvendinimo rezultatus ir laiku priimti reikalingus sprendimus pažangai tęstinės veiklos efektyvumui užtikrinti¹⁹⁸. Taigi stebėseną labai svarbi efektyviam veiklos tęstinumui ir tinkamam užsibrėžtų tikslų įgyvendinimui.
80. Vertindami analizavome, ar yra sukurta Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano įgyvendinimo stebėsenos sistema – ar šiam procesui paskirta atsakinga institucija, ar informacija apie priemonių įgyvendinimą stebima, sisteminama ir analizuojama.
81. Išnagrinėję NEKS planą, Nacionalinę klimato kaitos valdymo darbotvarkę, Aplinkos ir Energetikos ministerijų (koordinuojančių plano rengimą ir atnaujinimą) bei Vyriausybės pateiktą informaciją, tarpinstitucinių darbo grupių¹⁹⁹ posėdžių protokolus, nustatėme, kad plano įgyvendinimo stebėseną yra numatyta, tačiau jos mechanizmas nesukurta. Plane²⁰⁰ numatyta patvirtintų ir įgyvendintų politikos priemonių reguliari rezultatų stebėseną, jų lyginimas su prognozėmis, numatyta sudaryti tarpinstitucinę darbo grupę, kuri reguliariai analizuos plano rodiklių stebėsenos rezultatus, aptars priemonių įgyvendinimo efektyvumą, papildomų priemonių poreikį bei konsultuosis su visuomenės atstovais. Nustatėme, jog 2020 m. sudarytai²⁰¹ darbo grupei pavesta koordinuoti NEKS plano įgyvendinimą. Tačiau ji plano stebėsenos rezultatų neanalizuoja, nes audito metu (iki 2022-05-31) priemonių įgyvendinimo rezultatai nebuvo renkami ir sisteminami. NEKS plane nėra numatyta, kas ir koku reguliarumu rinks bei sistemins informaciją apie plano

¹⁹⁶ 2018 m. gruodžio 11 d. Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013“.

¹⁹⁷ Prieiga per internetą: Performance Management: Background and Context: <http://www1.worldbank.org>. Žiūrėta 2022-02-06.

¹⁹⁸ Vyriausybės 2021-04-28 nutarimas Nr. 292, 210 p.

¹⁹⁹ Darbo grupė Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano 2021–2030 m. įgyvendinimui koordinuoti; Integruoto nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano parengimo grupė; Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano atnaujinimo koordinacinė darbo grupė.

²⁰⁰ Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m., 56 psl.

²⁰¹ Ministro Pirmininko 2020-02-12 potvarkis Nr. 29 „Dėl darbo grupės sudarymo“.

priemonių rezultatus. Aplinkos ministerijos teigimu, atsiskaitymo EK periodiškumas už plano įgyvendinimą numatytas Reglamente²⁰² (pažangos ataskaitos turi būti rengiamos kas dvejus metus).

82. Lietuva būdama ES nare teikia ataskaitas EK dėl šiltnamio efektą sukeliančių dujų²⁰³, taip vykdydama ŠESD stebėseną. Taigi, remiantis nacionaline ŠESD apskaita, atliekami NEKS plane numatytų priemonių efekto perskaiciavimai, tačiau vertinimo laikotarpiu (iki 2022-05-31) duomenys apie priemonių įgyvendinimą (apimtis, rezultatus) planą koordinuojančių ministerijų nebuvo renkami, analizuojami ir sisteminami. Aplinkos ir Energetikos ministerijų teigimu, priemonių įgyvendinimo stebėseną vykdo visos pagal kompetenciją už jų įgyvendinimą atsakingos ministerijos²⁰⁴. Pirmasis NEKS plano rezultatų įvertinimas atliekamas vykdant NEKS atnaujinimo veiklas, koordinuojančioms ministerijoms pasitelkus konsultantus – nesant sukurtos stebėsenos sistemos, 2021 m. pabaigoje konsultantai pradėjo rinkti informaciją apie priemonių vykdymą (apimtis, investicijas, pasiektą pažangą, galimas įgyvendinimo kliūtis ir kt.).²⁰⁵ NEKS plano peržiūros ir atnaujinimo procesą planuojama baigti 2022 m. rugpjūčio mėn. (atnaujintas plano projektas EK turi būti pateiktas ne vėliau kaip 2023-06-30²⁰⁶, po EK pastabų atnaujintas NEKS planas bus patvirtintas 2024-06-30²⁰⁷).
83. Nacionalinėje klimato kaitos darbotvarkėje²⁰⁸ numatyta vykdyti užsibrėžtų klimato tikslų stebėseną ir planuojama sukurti bei įdiegti NEKS plano įgyvendinimo informacinę stebėsenos sistemą, kuri leistų rinkti, sisteminti ir analizuoti duomenis, susijusius su plano įgyvendinimo rodikliais (konkretus sukūrimo terminas nenumatytas). Aplinkos ministerija 2022 m. gegužės mėn. informavo²⁰⁹, kad yra sukurta NEKS plano politikos ir priemonių vertinimo metodinė sistema (priemonių efekto standartizuotos skaičiuoklės), kaip prototipas kuriant stebėsenos informacinę sistemą²¹⁰. Naujos sistemos sukūrimui yra perkama galimybių studija ir techninės specifikacijos parengimo paslauga. Planuojama, kad šioje sistemoje bus informacija apie kiekvienos priemonės įgyvendinimo statusą ir pasiektus rodiklius (ne tik ŠESD ar energetinio efektyvumo, bet ir faktinius duomenis).
84. NEKS planą koordinuojančių ministerijų teigimu, nacionalinė plano priemonių stebėseną turėtų atitikti EK teikiamų pažangos ataskaitų sistemą²¹¹: sistemos pobūdis priklausys nuo to, kokių duomenų pažangos ataskaitose reikalauja EK. Audito metu (iki 2022-05-31) pažangos ataskaitų formos ir jų turinys buvo dar tik derinamas. Koordinuojančios ministerijos stebėseną sieja su atsiskaitymu EK, tačiau labai svarbu pačiai valstybei nuolat stebėti įgyvendinimo eigą ir turėti aktualią informaciją, siekiant laiku spręsti kylančias problemas ir ieškoti efektyvesnių veiklos būdų.

²⁰² 2018 m. gruodžio 11 d. Europos parlamento ir tarybos reglamento (ES) 2018/1999, 39 p.

²⁰³ 2013 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013.

²⁰⁴ Nacionalinės klimato kaitos valdymo darbotvarkės projekte buvo pažymėta, jog visos dalyvaujančios ministerijos pagal kompetenciją teikia ir koreguoja NEKS plano priemones, užtikrindamos jų pakankamumą nacionalinių ir sektoriinių klimato tikslų pasiekimui, ir užtikrina jų integravimą į sektorines plėtros programas ir kitus strateginius dokumentus.

²⁰⁵ Aplinkos ministerijos užsakyму vertinimo paslaugas teikia UAB „BGI Consulting“ (11,5 tūkst. Eur), Energetikos ministerijos užsakyму – UAB „Smart Continent“ (39,3 tūkst. Eur).

²⁰⁶ 2018 m. gruodžio 11 d. Europos parlamento ir tarybos reglamento (ES) 2018/1999, 2 sk., 14 str., 1 p.

²⁰⁷ Ten pat, 2 sk., 14 str., 2 p.

²⁰⁸ Seimo 2021-06-30 nutarimas Nr. XIV-490, 37.2.1 p.

²⁰⁹ Aplinkos ministerijos 2022-05-31 raštas Nr. (52)-D8(E)-2945

²¹⁰ Sistema kuriama įgyvendinant Life IP EnerLit „Energijos efektyvumo didinimas Lietuvoje“ projektą

²¹¹ Remiantis 2018 m. gruodžio 11 d. Europos parlamento ir tarybos reglamentu (ES) 2018/1999 valstybės narės turės kas 2 metus rengti NEKS plano pažangos ataskaitas.

85. Nesukūrus stebėsenos sistemos, kuri užtikrintų reguliarių priemonių įgyvendinimo rezultatų rinkimą, sistemimą ir analizę, numatytos plano priemonės gali būti įgyvendinamos ne laiku, ne visa apimtimi, taip neužtikrinant įsipareigojimų įgyvendinimo. Neturint stebėsenos mechanizmo, nėra žinoma esama situacija apie įgyvendinamas priemones: panaudotas lėšas, pasiektus rezultatus, apie tai, ar priemonės yra įgyvendinamos laiku ir efektyviai. Taigi, sudėtinga įvertinti plano įgyvendinimo progresą, siekiant numatytų tikslų.

4.2. Transporto sektoriaus priemonės gali būti nepakankamos siekiant plano tikslų

86. Vertinome NEKS plane numatytas politikos priemones transporto sektoriuje, nes jis išmeta daugiausia ŠESD: 2019 m. apie 44 proc. ES ATLPS²¹² nedalyvaujančių sektorių ŠESD kiekio²¹³. Be to, prognozuojama, kad šis kiekis ateityje didės (iki 2030 m. padidės 50 proc., lyginant su 2005 m.), todėl iškyla grėsmė, kad Lietuvai bus sudėtinga pasiekti nustatytą ŠESD mažinimo tikslą (–9 proc.)²¹⁴. 2021 m. eigoje Europos Komisijai pasiūlius²¹⁵ didinti įsipareigojimus klimato taršos mažinimui, Nacionalinėje klimato kaitos valdymo darbotvarkėje²¹⁶ ŠESD mažinimo tikslas padidintas iki –25proc., lyginant su 2005 m.²¹⁷
87. Vertinimo metu analizavome, ar prieš įtraukiant transporto sektoriaus priemones į NEKS planą, buvo atliktos kaštų–naudos analizės, ar priemonių įgyvendinimui numatytas tvarus finansavimas, ar jos įgyvendinamos suplanuotu laiku, ar parengti priemonių poveikio prognostiniai skaičiavimai ir ar jie yra teisingi (prielaidos pagrįstos patikimais duomenimis, skaičiavimuose naudojami tinkami duomenys).
88. NEKS plane numatytos 32 transporto sektoriaus priemonės: 3 esamos ir 29 planuojamos²¹⁸. Už šio sektoriaus priemonių įgyvendinimą atsakingi daugiau nei 18 subjektų. Viena pagrindinių – transporto sektoriaus politiką formuojanti ir koordinuojanti Susisiekimo ministerija, kurios dalyvavimas planuojamas 30-yje (94 proc.) priemonių.
89. Kaštų–naudos analizė yra svarbi siekiant priimti tinkamus sprendimus ir atrinkti priemones, leisiančias pasiekti geriausius rezultatus. Įvertinę AM, EM ir SM pateiktą informaciją bei NEKS plano rengimo darbo grupės posėdžių protokolus nustatėme, kad plano rengimo metu apie kaštų–naudos analizes buvo svarstyta, tačiau nuspręsta jų nevykdyti, kadangi surinkti reikiamą priemonių kiekį transporto srityje (sumažinantį reikalaujamą ŠESD) buvo sudėtinga – siūlomų priemonių trūko. Lietuvai tai buvo iššūkis, nes šalis pirmą kartą įsipareigojo sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį²¹⁹.

²¹² ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema.

²¹³ 2022–2030 m. plėtros programos valdytojos Aplinkos ministerijos aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programos pagrindimas, 7 psl.

²¹⁴ Smart Continent, „Lietuvos ūkio sektorių analizės dėl nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo bei atnaujinimo periodui nuo 2021 m. paslaugų ataskaita“, 2019 m., 86 psl.

²¹⁵ Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal/european-climate-law_en (žiūrėta 2022-02-17).

²¹⁶ Seimo 2021-06-30 nutarimas Nr. XIV-490, 27.1. p.

²¹⁷ Transporto sektoriuje iki 2030 m. išmetamų ŠESD kiekį siekiama sumažinti ne mažiau kaip 14 proc., palyginti su 2005 m.

²¹⁸ Plane minimos 3 alternatyvios priemonės (papildomai įtrauktos pagal viešųjų konsultacijų pasiūlymus), tačiau jų efektas nebuvo skaičiuotas, todėl vertinimo metu jos nenagrinėjamos.

²¹⁹ „OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021. Assessment and Recommendations“, 6 psl.

90. 2021 m. pabaigoje Susisiekimo ministerijos užsakymu buvo parengtas ŠESD mažinimo priemonių transporto sektoriuje ekonominis vertinimas²²⁰, kurio metu apskaičiuotas priemonių investicijų ir ŠESD mažinimo efekto santykis. Tačiau ši kaštų-naudos ir efektyvumo analizė parengta praėjus metams nuo plano įgyvendinimo pradžios. Neatlikus kaštų-naudos analizės plano rengimo metu, nebuvo galimybės įsitikinti, ar pasirinktos įtraukti politikos priemonės transporto srityje yra efektyviausios ir ekonomiškai naudingiausios. NEKS plane numatyta²²¹, kad planuojamų priemonių finansinės, ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės naudos aspektai bus vertinami prieš jas įtraukiant į sektorių plėtros programas arba kitus strateginio planavimo dokumentus ir pasirenkamas efektyviausias priemonių rinkinys.
91. NEKS plane iškeltiems politikos tikslams iki 2030 m. pasiekti (priemonių įgyvendinimui) iki 2030 m. reikalingos investicijos – apie 14,1 mlrd. Eur viešųjų bei privačių lėšų (7 lentelė)²²², iš jų daugiausia – 4,1 mlrd. Eur (apie 30 proc.) transporto sektoriaus priemonėms, nes tai beveik 1/3 bendro ŠESD kiekio išmetantis sektorius.

7 lentelė. Lėšų poreikis planuojamos politikos priemonėms įgyvendinti 2021–2030 m.

SEKTORIUS	Bendras lėšų poreikis, mln. Eur	Viešųjų lėšų poreikis, mln. Eur
Energetika – energijos vartojimo efektyvumas	2 605	976
Energetika – AEI plėtra	2 304	1 428
Transportas	4 138	2 977
Žemės ūkis ir miškininkystė	868	729
Pramonė (įsk. ATLP sektorių)	876	342
Atliekų tvarkymas	5	5
Iš viso: ŠESD mažinimo priemonės	10 795	6 455
Prisitaikymas prie klimato kaitos	3 303	3 303
Iš viso:	14 098	9 759

Šaltinis – Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas

92. Remiantis Susisiekimo ministerijos ir konsultantų pateiktais duomenimis²²³, 2022 m. pradžioje transporto sektoriui skirtų ar numatytų lėšų suma²²⁴ sudarė 1,3 mlrd. Eur. Išanalizavę viešųjų lėšų finansavimo šaltinius nustatėme, kad 91,4 proc. jo sudaro ES lėšos (7 pav.). Priklausomybė nuo ES lėšų kelia grėsmę, kad, pasibaigus finansiniam laikotarpiui, gali būti neužtikrintas tolimesnis priemonių finansavimas (numatytų ES fondų finansinio laikotarpio pabaiga 2027 m., o daugumos priemonių įgyvendinimo terminas – 2030 m.²²⁵). Europos komisija taip pat ragina Lietuvą įgyvendinant NEKS planą, kuo geriau naudotis įvairiais prieinamais finansavimo šaltiniais, derinant didesnę visų lygmenų viešąjį

²²⁰ STRATA, „Visų transporto sektorių (kelių, oro, vandens ir geležinkelių) svarbiausių ir didžiausių poveikį ŠESD mažinimui, energijos vartojimo efektyvumui ir AEI dalies didinimui darančių priemonių efektyvumo ekonominis vertinimas“, 2021 m.

²²¹ Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m., 56 psl.

²²² Ten pat, 280 psl.

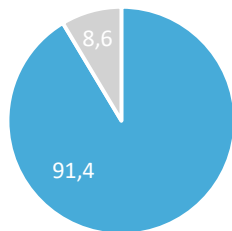
²²³ Aplinkos ministerijos užsakymu UAB „BGI Consulting“ atliktas Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo ir energijos vartojimo efektyvumo priemonių vykdymo vertinimas, 2022 m. vasario mėn.

²²⁴ Ši suma susideda iš: lėšų, kurios jau panaudotos ar dėl kurių jau pasirašytos sutartys, ir lėšų, dėl kurių jau preliminariai susitarta (žinoma iš kokio finansavimo šaltinio jos bus skirtos).

²²⁵ 75 proc. visų transporto priemonių numatyta baigti 2030 m. ir vėliau: 23 priemonių įgyvendinimo pabaiga – 2030 m., 1 priemonės – 2050 m.

finansavimą (nacionalinį, vietos lygmens ir ES) su privačiojo finansavimo skatinimu bei pritraukimu²²⁶.

7 pav. Transporto sektoriaus priemonių finansavimo šaltiniai (proc.)

- ES LĖŠOS (2021-2027 m. Europos regioninės plėtros fondas, 2014-2020 m. Europos struktūriniai ir investiciniai fondai, 2021-2027 m. Sanglaudos fondas, Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo fondas, Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondų programa)
- KITOS LĖŠOS (Valstybės biudžetas, Klimato kaitos programa, Darna judumo fondas)

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal Susisiekimo ministerijos ir konsultantų pateiktus duomenis

93. NEKS plane nurodoma, kad prioritetas bus teikiamas tokioms priemonėms, kurios užtikrintų didesnį privataus sektoriaus indėlį²²⁷. Remiantis planu, 28 proc. lėšų (1,2 mlrd. Eur) transporto sektoriaus priemonių įgyvendinimui turėtų sudaryti privačios investicijos. Tačiau šiuo metu tarp skirtų ir numatytų skirti lėšų privačių investicijų nėra. Europos Komisija, 2020 m. vertindama galutinį Lietuvos NEKS planą, taip pat atkreipė dėmesį į informacijos apie privačius finansavimo šaltinius trūkumą²²⁸. Aplinkos ministerija nurodė, kad nebuvo atlikti skaičiavimai, kiek lėšų gali būti skiriama priemonių įgyvendinimui iš privačių finansavimo šaltinių. Ji pateikė pavyzdį, kad privačiomis lėšomis prisidedama finansuojant tam tikras priemones, pavyzdžiui, gyventojams ar įmonėms įsigyjant elektromobilius. Auditorių nuomone, reikia skatinti privačias investicijas, nes nepritraukus pakankamai lėšų arba priemones finansuojant vien tik ES lėšomis, neužtikrinamas tvarus finansavimas, todėl numatyti tikslai gali būti neįgyvendinti arba įgyvendinti tik iš dalies.
94. Nustatėme, jog planuojant NEKS plano priemones buvo atlikti prognostiniai poveikio (ŠESD sumažinimo efekto) skaičiavimai. Vertinome, ar prognozių prielaidos paremtos oficialiais ir patikimais duomenimis. Atsižvelgėme į plano įgyvendinimo eigą ir 2022 m. situaciją vertindami, ar apskaičiuotas ŠESD efektas gali būti pasiektas. Transporto sektoriaus priemonių prognostinių skaičiavimų vertinimui pasitelkėme šios srities ekspertus²²⁹. Remiantis jų analize, 15 iš 32 (47 proc.) priemonių suminis ŠESD sumažinimo efektas apskaičiuotas netiksliai:
- 12 iš 15 priemonių prielaidos yra netikslios ar nepagrįstos, nes: nenurodoma, kokiais šaltiniais paremta prielaida; prielaida paremta tolimų šalių pavyzdžiais, neatitinkančiais Lietuvos situacijos; prielaida paremta ne tyrimais, oficialia statistika ar moksliniais straipsniais, o naujienų portalų duomenimis; prielaida yra pernelyg optimistinė (pavyzdys).

²²⁶ Europos Komisija. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas. Lietuvos galutinio nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano vertinimas, 2020-10-14. SWD (2020) 914 final, 19 psl.

²²⁷ Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021-2030 m., 280 psl.

²²⁸ „Skirtumas tarp investicijų poreikio ir apskaičiuoto viešojo finansavimo (29 proc. reikiamų investicijų) bus padengtas privačiomis lėšomis. Nepateikta informacijos apie privataus finansavimo šaltinius ir apie tai, kaip reikiamos investicijos bus pritrauktos vykdoma politika ir priemonėmis.“ Citata iš „Lietuvos galutinio nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano vertinimo“, 2010-1014. SWD (2020) 914, 15 psl.

²²⁹ Kauno technikos kolegijos transporto srities ekspertai, „2021-2030 m. nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKS) (patvirtinto 2019-12-30 LRV pasitarimo protokolu Nr. 52) numatytų transporto srities priemonių ekspertinis vertinimas“, Kaunas, 2022 m.

Netikslių ar nepagrįstų transporto sektoriaus priemonių prognozių prielaidų pavyzdžiai

Priemonė	Prielaida	Vertinimas
T10. Transporto priemonių su VDV patekimo į nustatytas miestų zonas ribojimas	Prielaida, kad dėl draudimo įvažiuoti į miesto zonas dyzelinu varomų transporto priemonių skaičius sumažės arba jos bus pakeistos į nulinės emisijos transporto priemonės – 5 proc.	Prielaida nepagrįsta šaltiniu: Skaičiavimų dokumente nurodoma, jog tai yra konsultanto prielaida, tačiau konkretus informacijos šaltinis ar tokios prielaidos pagrindimas nenurodomas.
T6. Ekonomiško ir ekologiško vairavimo įgūdžių formavimas ir skatinimas	Prielaida, kad degalų suvartojimo sumažėjimas dėl vairavimo įgūdžių – 3,7 proc.	Prielaida paremta tolimų šalių pavyzdžiais (neatitinkančiais Lietuvos situacijos): Ekologinio/ ekonominio vairavimo nauda yra paskaičiuota remiantis Australijos automobilių parko duomenimis, kur vyrauja didesnio litražo benzininiai ir dyzeliniai varikliai. Šie duomenys neatitinka nei Lietuvos, nei Europos automobilių parko.
T19. Parama SGD varomoms komercinio transporto priemonėms įsigyti	Prielaida, kad populiariausias vilkikas per metus vidutiniškai nuvažiuoja 150 000 km.	Prielaida paremta naujienų portalų duomenimis, o ne oficialia statistika: Prielaidos šaltinis: www.cargonews.lt Aplinkos ministerijos teigimu, atnaujinant NEKS planą vilkiko metinės ridos nustatomos pagal Lietuvoje atliktų techninių apžiūrų duomenis ir bus patikslintos.
T19. Parama SGD varomoms komercinio transporto priemonėms įsigyti	Prielaida, kad bus subsidijuojama apie 1000 vnt. vilkikų per metus.	Prielaida yra pernelyg optimistinė ir nepagrįsta: Lietuvos teritorijoje krovinų pervežimas SGD varomais krovininiais automobiliais nevykdomas ir nėra reikiamų degalinių (artimiausia SGD degalinė yra Lenkijoje https://www.ngva.eu/stations-map/). Regitros duomenimis ²³⁰ , 2021 m. užregistruota 18 SGD varomų komercinio transporto priemonių. Aplinkos ministerija informavo, kad atjauninant NEKS planą šios priemonės planuojama atsisakyti.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal ekspertinį vertinimą²³¹

- 15 iš 15 priemonių prognostiniai skaičiavimai atlikti netiksliai, nes: skaičiavimuose taikoma kitokia nei numatyta prielaida; taikomas netinkamas skaičius; netinkamai apskaičiuotas vidurkis; skaičiavimų apimtys padidintos (efektas skaičiuojamas dar neįdiegus priemonės) ir kt. (pavyzdys).

Transporto sektoriaus priemonių skaičiavimų pavyzdžiai

Priemonė	Skaičiavimų vertinimas
T9. Paskatų naudoti kombinuotą krovinių transportą įvedimas.	Skaičiavimuose panaudota kitokia, nei buvo numatyta, prielaida: Daroma prielaida, kad iki 2030 m. į kombinuotą transportą bus perkelta 5 proc. krovinių. Skaičiuojama su prielaida, kad 2030 m. į kombinuotą transportą bus perkelta 50 proc. krovinių (2021 m. – 5, 2022 m. – 10, 2023 m. – 15 proc. ir t. t.).
T30. Kompleksinės Vilniaus miesto viešojo transporto studijos parengimas ir įgyvendinimas	Skaičiavimuose taikomas netinkamas skaičius: Skaičiavimuose naudojamas netinkamas autobusų skaičius – 4 406. Vilniaus mieste dirba iki 400 autobusų (https://www.vilniausviesasistransportas.lt/veikla-2/), todėl tikėtina, kad gautas rezultatas bus 10 kartų mažesnis (apie 20 tūkst. t CO ₂ ekv. vietoj 202 tūkst. t CO ₂ ekv.).
T21. Transporto priemonės registravimo (perregistravimo) mokesčio	Skaičiavimai atlikti remiantis netinkamais duomenimis:

²³⁰ Prieiga per internetą: <https://www.regitra.lt/lt/atviri-duomenys/?datayear=2021&dataquery=krovininiai>. (žiūrėta 2022-02-01).

²³¹ Kauno technikos kolegija, „2021–2030 m. nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKS) (patvirtinto 2019-12-30 LRV pasitarimo protokolu Nr. 52) numatytų transporto srities priemonių ekspertinis vertinimas“, Kaunas, 2022 m.

diferencijavimas taršos lygį	pagal	Šios priemonės poveikis galėtų būti jaučiamas tik priklausomai nuo naujai įregistruojamų automobilių skaičiaus (perregistruojamų automobilių taršos šis mokeskis nepakeis), todėl reikėtų vertinti tik naujai įregistruojamų automobilių skaičių. Tuo tarpu skaičiavimuose vertinama, kad ši priemonė sumažins viso automobilių parko ŠESD 1,5 proc. Transporto priemonės registravimo (perregistravimo) mokesčio efektas skaičiuotas visam 2021 – 2030 m. laikotarpiui, nes rengiant NEKS planą planuota kartu taikyti du mokesčius: transporto priemonių registravimo ir metinį taršos mokestį. Tačiau remiantis 2021 m. lapkričio mėn. Aplinkos ministerijos oficialiai pateikiama pozicija, nuo 2024 m. įvedus transporto priemonių metinį taršos mokestį, šio registravimo mokesčio bus atsisakyta ²³² , todėl tikėtinas šios priemonės ŠESD sumažinimo efektas turėtų būti mažesnis.
T13. Elektromobilių naudojimo skatinimas ir jų įkrovimo infrastruktūros plėtra		Skaičiavimai atlikti netiksliai (pvz. vidurkio apskaičiavimas): Skaičiavimuose daromos prielaidos, kad elektriniai automobiliai pakeis tiek benzinu, tiek dyzelinu varomus automobilius vienodu santykiu (naudojamas benzino ir dyzelino emisijos faktoriaus vidurkis). Skaičiavimuose naudojamas vidutinis dyzeline ir benzininių automobilių degalų suvartojimas, bet jis apskaičiuotas netiksliai – skaičiavimuose pateiktas 40 GJ/met.us, o vidurkis turėtų būti 28,89 GJ/met.us. Taip pat poveikis apskaičiuotas ne iš degalų sutaupymų, o iš visų sunaudotų degalų kiekio.
T8. Elektroninės rinkliavos (angl. E-tolling) įgyvendinimas krovinių vežimo srityje		ŠESD sumažinimo efektas skaičiuojamas dar neįdiegus priemonės: Skaičiuojant suminį ŠESD sumažinimą, efektas pradėtas skaičiuoti nuo 2019 m., nors 2022 balandžio mėn. elektroninės rinkliavos sistema Lietuvoje dar neįdiegta. Skaičiavimuose rezultatas pateiktas už 12 metų, nors planas parengtas 10 metų.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal ekspertinį vertinimą²³³

95. Susisiekimo ministerija patvirtino, jog atsižvelgiant į transporto sektoriaus politikos priemonių ŠESD sumažinimo efekto trūkumą, kai kurių priemonių prielaidos buvo padidintos (3 pavyzdys). Nepagrįstai padidinus prielaidas, iškreiptas prognozuojamas priemonių efektas ir apskaičiuotas per didelis planuojamas ŠESD sumažinimas (tūkst. t CO₂ ekv.).

Padidintų transporto sektoriaus priemonių prognozių prielaidų pavyzdžiai

- **T9. Paskatų naudoti kombinuotą krovinį transportą įvedimas.**

Prielaida, kad iki 2030 m. galėtų būtų perkelta 5 proc. krovinių. Prielaida padidinta nuo 3,5 iki 5 proc.

- **T10. Transporto priemonių su VDV patekimo į nustatytas miestų zonas ribojimas.**

Prielaida, kad dėl draudimo įvažiuoti į miesto zonas dyzelinu ir benzinu varomų transporto priemonių skaičius sumažės arba jos bus pakeistos nulinės emisijos transporto priemonėmis (lengvųjų automobilių skaičius sumažės 5 proc.). Prielaida padidinta nuo 1 iki 5 proc.

96. Vertindami, ar visos transporto sektoriaus priemonės įgyvendinamos numatytais terminais, remiantis Susisiekimo ministerijos ir konsultantų²³⁴ pateiktais duomenimis, nustatėme, kad 10 iš 32 (31 proc.) priemonių dar nepradėtos įgyvendinti, nors jų planuota įgyvendinimo pradžia buvo 2018–2021 m. Susisiekimo ministerijos teigimu, vėlavimo priežastis – finansavimo arba reikalingos teisinės bazės nebuvimas. Prognostiniuose skaičiavimuose 6-ioms iš minėtų 10 priemonių ŠESD sumažinimo efektas skaičiuotas jau nuo 2021 m. (bendras jų efektas

²³² Prieiga per internetą: [Vietaje dvigubo automobilių taršos mokesčio lieka vienas – metinis | Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija \(lv.lt\)](#) (žiūrėta 2022-02-11).

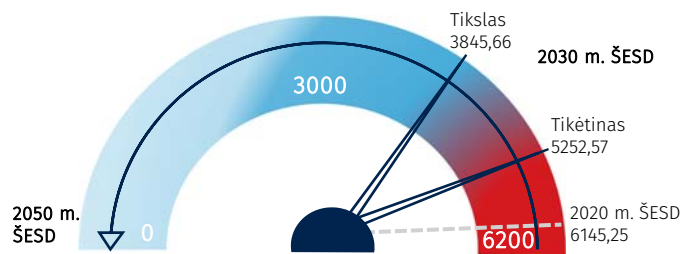
²³³ Ten pat.

²³⁴ Aplinkos ministerijos užsakymu atliktas UAB „BGI Consulting“ „Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo ir energijos vartojimo efektyvumo priemonių vykdymo vertinimas“, 2022 m. vasario mėn.

2021 m. – 64,13 tūkst. t CO₂ ekv.). Tad nukėlus jų įgyvendinimo terminus, suplanuotas priemonių efektas nebus pasiektas (t. y. priemonių poveikis bus mažesnis nei planuota).

97. Priemonių vertinimui pasitelktų transporto srities ekspertų vertinimu, netiksliai apskaičiavus 15 transporto sektoriaus priemonių ŠESD sumažėjimo efektą, bendras visų šio sektoriaus priemonių efektas NEKS plane tikėtina būtų 6 020,5 tūkst. t CO₂ ekv. mažesnis, t. y. sudarytų 7 129 tūkst. t CO₂ ekv. Pritaikius pagrįstas realistines prielaidas²³⁵ ir įvertinus nepasiektą planuotą efektą dėl priemonių vėlavimo, suminis priemonių efektas būtų dar mažesnis. Taigi siekiant transporto sektoriaus ŠESD kiekį sumažinti 9 proc. lyginant su 2005 m. kiekiu plane numatomos taikyti ŠESD mažinimo priemonės gali būti nepakankamos: jas įgyvendinus tikėtinas transporto sektoriaus ŠESD kiekis 2030 m. sudarytų 5 252,57 tūkst. t CO₂ ekv., nors turėtų būti ne didesnis nei 3 845,66 tūkst. t CO₂ ekv. (8 pav.) Atnaujintas tikslas – 14 proc., tad 2030 m. ŠESD išmetimai turėtų siekti 3 634,36 tūkst. t CO₂ ekv.

8 pav. Siektinas ir tikėtinas transporto sektoriaus ŠESD kiekis (tūkst. t CO₂ ekv.) 2020-2050 m.

Šaltinis – Valstybės kontrolė pagal ekspertinį vertinimą

98. EBPO 2021 m. parengtoje Lietuvos aplinkosauginio veiksmingumo apžvalgoje²³⁶ nurodoma, kad transporto išmetamų teršalų tendencijos neatitinka nacionalinių klimato tikslų – transporto išmetamas ŠESD kiekis per pastarąjį dešimtmetį padidėjo 38 proc. ir numatoma, kad be papildomų priemonių jis smarkiai didės bent iki 2024 m. Norint iki 2050 m. sukurti anglies dioksido neišmetančią transporto sistemą reikės griežtesnių tikslų ir papildomų priemonių. Planuojamos priemonės transporto sektoriuje yra ypač reikšmingos poveikio atžvilgiu, tad, kuo vėliau jos bus pradėtos įgyvendinti, tuo mažesnis efektas bus pasiektas. NEKS plane nurodoma, jog transporto sektoriuje, lyginant su kitais sektoriais, planuojama politika ir priemonės turės didžiausią įtaką ŠESD kiekio mažėjimui²³⁷.
99. 2021 m. pabaigoje pradėtas NEKS plano atnaujinimo procesas (iki 2023 m. birželio mėn. Europos Komisijai turi būti pateiktas atnaujinto plano projektas): vykdoma NEKS priemonių analizė, rengiami naujų galimų priemonių sąrašai (vertinamas jų efektyvumas, kaštai, potencialas). Taigi atnaujinant planą, priemonių suminis ŠESD sumažinimo efektas vėl bus perskaičiuojamas. Labai svarbu, kad šiam procesui būtų skiriamas ypatingas dėmesys, nes nekoreguojant esamų ŠESD sumažėjimo efektyvumo prognozių ir nenumačius papildomų transporto sektoriaus priemonių, bendrieji ŠESD sumažinimo tikslai gali būti nepasiekti.
100. Aplinkos ministerija informavo, kad atnaujinant NEKS planą atliekamas priemonių vertinimo sistemos tobulinimas: siekiant užtikrinti skaičiavimų skaidrumą, tikslumą ir atsekamumą, perdarytos ir standartizuotos priemonių vertinimo skaičiuoklės, apibrėžtas

²³⁵ Transporto srities ekspertai atliko priemonių efekto prognozių perskaičiavimą nekeisdami numatytų prielaidų. Tikėtina, jog pakoregavus pirmines prielaidas, suminis priemonių efektas būtų dar mažesnis.

²³⁶ „OECD Environmental Performance Reviews: Lithuania 2021. Assessment and Recommendations“, 23–24 psl.

²³⁷ Nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų planas 2021–2030 m., 250 psl.

politikos ir priemonių modeliavimo procesas, dėl duomenų gavimo pradėtas bendradarbiavimas su Lietuvos statistikos departamentu.

101. Aplinkos ministerija, atsakydama į ataskaitos projektą, 2022-05-31 pateikė²³⁸ naujos informacijos apie kitas transporto sektoriaus ŠESD sumažinimo prognozių prielaidas ir skaičiavimus, nei buvo teikti atliekant audito procedūras (6 priedas). Audito procedūrų atlikimo, ataskaitos projekto rengimo ir derinimo su audituojamaisiais subjektais²³⁹ etapai (terminai) jau buvo pasibaigę, todėl šios informacijos nevertinome²⁴⁰. Pažymime, kad naujos prielaidos, duomenys ar įverčiai, pasikeitęs laikotarpis ir nauji skaičiavimai gali turėti įtakos atliktam ekspertiniam priemonių vertinimui ir perskaičiuoto ŠESD efekto dydžiui.

---

²³⁸ 2022-05-31 Aplinkos ministerijos raštas Nr. (52)-D8(E)-2945.

²³⁹ 2022-05-04 Valstybės kontrolės raštas Nr. SD-(220-9.3.1-E-6102)-326.

²⁴⁰ Transporto srities priemonių vertinimas atliktas pagal 2022-01-14 el. paštu Aplinkos ministerijos pateiktus skaičiavimus.

REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO PLANAS

Laukiamas audito poveikis: įgyvendinus rekomendacijas bus užtikrinamas nuolatinis ir sistemingas aplinkos oro būklės stebėjimas visose taršiose vietose, stebėsenos rezultatai patogiai sisteminami bei naudojami oro kokybės valdymo bei oro taršos mažinimo priemonėms rengti, valstybiniam oro monitoringui bus naudojami savivaldybių ir ūkio subjektų monitoringo rezultatai. Tai leistų užkirsti kelią aplinkos oro taršos didėjimui bei priimti tinkamus sprendimus taršos valdymui.

Pagrindinis audito rezultatas	Rekomendacija (pokytis, kurio siekiama) / priemonės	Pokyčio vertinimo rodikliai ir jų reikšmės*			Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija / įgyvendinantis priemonės	Rekomendacijos (pokyčio, kurio siekiama)** / priemonių*** įgyvendinimo terminas
		rodiklis	pradinė reikšmė	siektina reikšmė		
1-asis pagrindinis audito rezultatas Nuolatinė oro kokybės stebėseną nevykdoma 51 iš 58 savivaldybių, kuriose nėra stacionarių oro kokybės tyrimų stočių, taip neužtikrinant nuolatinės kontrolės, kai užterštumo lygiai viršija ribines vertes. Aplinkos apsaugos agentūra neturi galimybės nustatyti oro užterštumo viršijimo ir šių savivaldybių neinformuoja apie oro kokybės pablogėjimą. Tik 9 savivaldybėse valstybės lygiu vykdoma nuolatinė oro kokybės stebėseną, 29 savivaldybėse oro monitoringas visai neatliekamas. Atliekant OKT stočių tinklo peržiūrą nebuvo vertinami oro taršai įtakos turintys miestų infrastruktūros pokyčiai: eismo intensyvumo,	Didelės svarbos 1. Siekiant, kad būtų užtikrinta oro kokybės stebėseną taršiausiose Lietuvos vietose, atsižvelgiant į oro taršos duomenis, infrastruktūros ir eismo intensyvumo pokyčius, ir kuo daugiau gyventojų turėtų informaciją apie oro kokybės būklę jų teritorijoje: - parengti teisės aktų pakeitimus, nustatančius pareigą savivaldybėms taršiose vietose vykdyti aplinkos oro monitoringą ir atsiskaityti už jo vykdymo rezultatus; - bendradarbiaujant su savivaldybėmis, peržiūrėti valstybinių oro kokybės tyrimų stočių vietas ir plėsti savivaldybių teritorijų, kuriose oro kokybė būtų matuojama valstybės ar savivaldybių lygmeniu, skaičių.	Valstybinio aplinkos oro monitoringo stacionarių oro kokybės stebėjimo stočių skaičius Lietuvoje.	17	18	Aplinkos apsaugos agentūra	2026-12-31
		Savivaldybių, atliekančių KD2,5, KD10, arba NO2 tyrimus pagal valstybiniam aplinkos monitoringui keliamus reikalavimus, kurių monitoringo duomenys naudojami valstybiniam oro kokybės vertinimui, dalis	0	100 proc.		2026-12-31
		Savivaldybių, vykdančių aplinkos oro monitoringą rizikos kriterijus atitinkančiose teritorijose, dalis	22 proc.	100 proc.		2027-12-31
		1.1. Išplėsti valstybinio aplinkos oro monitoringo stočių tinklą, įsteigiant papildomą oro kokybės tyrimų stotį.			Aplinkos apsaugos agentūra	2026-12-31
		1.2. Parengti rekomendacijas savivaldybėms aplinkos oro monitoringo plėtrai / raidai (rizikos kriterijai monitoringo vietų parinkimui, turinio nustatymui, duomenų kokybės užtikrinimui ir kt.) sudarant prielaidas savivaldybėms			Aplinkos apsaugos agentūra	2024-12-31

Pagrindinis audito rezultatas	Rekomendacija (pokytis, kurio siekiama) / priemonės	Pokyčio vertinimo rodikliai ir jų reikšmės*			Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija / įgyvendinantis priemonės	Rekomendacijos (pokyčio, kurio siekiama)** / priemonių*** įgyvendinimo terminas
		rodiklis	pradinė reikšmė	siektina reikšmė		
kelių infrastruktūros pokyčiai, naujų gyvenamųjų kvartalių, pramoninių rajonų kūrimasis ir kt. Stočių vietos ne visada yra taršiausiose, didžiausio eismo intensyvumo miestų vietose. Savivaldybės turi rūpintis žmonių sveikata, žmonių sveikatai palankios oro kokybės palaikymu, oro taršos mažinimu, tačiau 22 (iš 60) jų neturėjo aplinkos monitoringo programų. 32 (iš 60) nevykdė aplinkos oro monitoringo visą 2018–2021 m. laikotarpį, dar 15 vykdžiusių monitoringą, tai darė ne kasmet. Savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys nenaudojami valstybiniam monitoringui.	nuolat turėti aktualią informaciją apie oro kokybę rizikos teritorijose, pakankamą gyventojų informavimui ir būklės gerinimo priemonių savalaikiam taikymui.					
	1.3. Inicijuoti aplinkos oro būklės stebėseną ir valdymą reglamentuojančių teisės aktų keitimą, aiškiai atskiriant valstybinio ir savivaldybių aplinkos oro monitoringo tikslus ir uždavinius, nustatant monitoringo subjektų teises, pareigas ir tarpusavio sąveiką				Aplinkos ministerija	2025-12-31
	1.4. Atlikti valstybinius indikatorinius metinius aplinkos oro kokybės tyrimus visoje Lietuvos teritorijoje, siekiant identifikuoti aplinkos oro būklės pokyčius / rizikas ir nuolatinio aplinkos oro būklės stebėjimo papildomose Lietuvos teritorijose poreikį. Pagal tyrimų rezultatus ir įvertinus kitus situacijos / aplinkos pokyčius, atlikti valstybinio aplinkos oro monitoringo tinklo peržiūrą, identifikuoti aplinkos oro monitoringo sistemos plėtros / pokyčių poreikius.				Aplinkos apsaugos agentūra	2025-12-31
1-asis pagrindinis audito rezultatas 2020 m. nacionalinė į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaita 38 proc. ūkio sektorių vykdyta taikant žemesnio lygio metodą – TIER1, kai detalieji neatskleidžiami taršos šaltiniai, jų poveikio mastas oro taršai.	Didelės svarbos 2. Siekiant, kad nacionalinė į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaita būtų tiksli ir detalieji atskleistų kiekvieno apskaitomo teršalo taršos šaltinį, bei jų poveikio mastą oro taršai, didinti ūkinės veiklos sektorių, kuriuose tarša skaičiuojama aukštesnio tikslumo metodu (TIER 2 ar TIER3), dalį.	Ūkinių veiklų, iš kurių išmetamų į aplinkos orą teršalų apskaita vykdoma naudojant TIER2 arba aukštesnio lygio (išsamesnio tikslumo) metodiką, dalis (proc.)	62 proc.	75 proc.	Aplinkos apsaugos agentūra	2027-12-31
	2.1. Sukurti papildomus institucinius pajėgumus (žmogiškieji išteklių, kompetencijos, priemonės) išmetamų į aplinką teršalų apskaitos ir prognozių vykdymui taikant TIER2 ar didesnio detalumo metodą, kad būtų užtikrintas tarptautinių ir Europos Sąjungos teisės aktų reikalaujamas apskaitos tikslumas, išsamumas, skaidrumas, nuoseklumas, duomenų atsekamumas.				Aplinkos apsaugos agentūra	2025-12-31

Pagrindinis audito rezultatas	Rekomendacija (pokytis, kurio siekiama) / priemonės	Pokyčio vertinimo rodikliai ir jų reikšmės*			Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija / įgyvendinantis priemonės	Rekomendacijos (pokyčio, kurio siekiama)** / priemonių*** įgyvendinimo terminas
		rodiklis	pradinė reikšmė	siektina reikšmė		
	2.2. Parengti trūkstamų įvesties duomenų, reikalingų vykdyti iš atskirų ūkio sektorių išmetamų teršalų apskaitą aukštesniu tikslumo metodu, sąrašą				Aplinkos apsaugos agentūra	2023-04-30
	2.3. Parengti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 7 d. nutarimo Nr. 388 „Dėl Informacijos ir ataskaitų, susijusių su Europos Sąjungos aplinkos sektoriaus teisės aktų įgyvendinimu ir teikiamų Europos Komisijai, Europos cheminių medžiagų agentūrai ir Europos aplinkos agentūrai rengimo ir teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo projektą, nustatant prievolę institucijoms teikti reikalingus konkrečius įvesties duomenis (pagal Aplinkos apsaugos agentūros parengtą įvesties duomenų pagal ūkio sektorius sąrašą) išmetamų į aplinkos orą teršalų apskaitai vykdyti ir prognozėms rengti				Aplinkos ministerija	2023-12-31
1-asis pagrindinis audito rezultatas Neatliekama valstybinio, savivaldybių ir ūkio subjektų monitoringo duomenų kompleksinė analizė ir vertinimas, nėra susistemintų visų lygių oro monitoringo duomenų. Valstybinio oro monitoringo duomenys kaupiami skirtingose IS, kurios nėra susietos tarpusavyje, o pagrindinėje aplinkos monitoringo duomenų ir informacijos apie aplinką valdymui skirtose sistemoje AIVIKS yra tik pusiau automatinis oro monitoringo tyrimų duomenys. Taip pat AIVIKS nekaupiami savivaldybių ir ūkio subjektų vykdomo aplinkos oro monitoringo duomenys.	Didelės svarbos 3. Siekiant modernizuoti informacijos apie aplinkos būklę valdymą, sukurti bendrą informacinę sistemą valstybinio, savivaldybių, ūkio subjektų vykdomo aplinkos oro monitoringo duomenų pateikimui, kad visi gaunami aplinkos monitoringo duomenys galėtų būti kompleksiskai vertinami, analizuojami, naudojami aplinkos būklei vertinti ir prognozuoti.	Skurta bendra visų lygių aplinkos oro monitoringo duomenų informacinė sistema	0	1	Aplinkos ministerija	2026-12-31
		Savivaldybių, teikiančių aplinkos oro monitoringo duomenis į bendrą monitoringo duomenų informacinę sistemą, dalis	0 proc.	100 proc.		2027-12-31
		Ūkio subjektų, kurie privalo vykdyti aplinkos oro monitoringą ir teikia oro monitoringo duomenis į bendrą monitoringo duomenų informacinę sistemą, dalis	0 proc.	100 proc.		2027-12-31
	3.1. Modernizuoti informacijos apie aplinką valdymo informacinę sistemą, sukuriant įrankius visų lygių aplinkos oro monitoringo duomenų patogiam pateikimui, kaupimui, apdorojimui / analizei ir efektyviam/patogiam naudojimui.				Aplinkos apsaugos agentūra	2026-12-31
	3.2. Parengti teisės aktų, reglamentuojančių aplinkos monitoringo vykdymą, pakeitimą, įpareigojant aplinkos monitoringą vykdančius subjektus teikti duomenis į informacinę sistemą.				Aplinkos ministerija	2025-12-31

Pagrindinis audito rezultatas	Rekomendacija (pokytis, kurio siekiama) / priemonės	Pokyčio vertinimo rodikliai ir jų reikšmės*			Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija / įgyvendinantis priemonės	Rekomendacijos (pokyčio, kurio siekiama)** / priemonių*** įgyvendinimo terminas	
		rodiklis	pradinė reikšmė	siektina reikšmė			
<p>1-asis pagrindinis audito rezultatas</p> <p>Nėra identifikuoti visi ūkio subjektai, privalantys vykdyti aplinkos oro monitoringą, nekaupiami susisteminti duomenys apie aktualias ūkio subjektų monitoringo programas ir nevertinama, ar visi ūkio subjektai atsiskaito už monitoringo vykdymą. 2020 m. 61 proc. patikrintų ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo ataskaitų nepateikė.</p> <p>Aplinkos apsaugos agentūra nėra nustačiusi procedūrų dėl ūkio subjektų monitoringo duomenų ir ataskaitų išsamumo, tikslumo, teisingumo vertinimo, monitoringo duomenų kokybės ir metodų atitikimo teisės aktams vertinimo, taip pat monitoringo duomenų analizės ir vertinimo atlikimo, dėl ūkio subjektų veiklos neleistino neigiamo poveikio aplinkai. Agentūra minėtų funkcijų nevykdo ir negali vykdyti, nes neužtikrina visų ūkio subjektų atsiskaitymo už vykdytą monitoringą.</p>	<p>Vidutinės svarbos</p> <p>4. Siekiant, kad valstybė ir savivaldybės turėtų aktualią informaciją apie ūkio subjektų veiklos sukeliama neleistiną neigiamą poveikį aplinkai ir galėtų laiku imtis priemonių jam mažinti, užtikrinti ūkio subjektų monitoringo vykdymą, atsiskaitymą už jį ir ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenų analizę dėl jų neigiamo poveikio aplinkai</p>	Ūkio subjektų, kurie privalo vykdyti aplinkos oro monitoringą, pateiktų metinių monitoringo ataskaitų dalis (proc.)	39 proc.	100 proc.	Aplinkos apsaugos agentūra	2025-12-31	
		Vykdoma ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenų analizė	Neatliekama / nevykdoma	Atliekama / vykdoma	Aplinkos apsaugos agentūra	2026-12-31	
	4.1. Atlikti ūkio subjektų aplinkos monitoringo sistemos efektyvumo analizę, nustatyti labai žemo duomenų patikimumo ir panaudojimo priežastis, numatyti priemones situacijai gerinti ir efektyvesniam ūkio subjektų ir valstybės išteklių naudojimui (panaikinti pridėtinės vertės nekuriančius reikalavimus, didinti duomenų patikimumą ir naudojimą ir pan.)					Aplinkos ministerija	2023-12-31
	4.2. Parengti Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2009-09-16 įsakymu Nr. D1-546 „Dėl Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatų patvirtinimo“ ir kitų ūkio subjektų aplinkos monitoringą reglamentuojančių teisės aktų, pakeitimus, patikslinančius reikalavimus ūkio subjektų aplinkos monitoringo vykdymui ir atsiskaitymui					Aplinkos ministerija	2024-12-31

Pagrindinis audito rezultatas	Rekomendacija (pokytis, kurio siekiama) / priemonės	Pokyčio vertinimo rodikliai ir jų reikšmės*			Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija / įgyvendinantis priemonės	Rekomendacijos (pokyčio, kurio siekiama)** / priemonių*** įgyvendinimo terminas
		rodiklis	pradinė reikšmė	siektina reikšmė		
	4.3. Sukurti ūkio subjektų, kurie privalo vykdyti aplinkos oro monitoringą, apskaitos sistemą (subjektų sąrašą ir pildymo tvarką)				Aplinkos apsaugos agentūra	2023-12-31
	4.4. Parengti ir patvirtinti Aplinkos apsaugos agentūros direktoriaus įsakymu ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenų analizės tvarką, sukurti Aplinkos apsaugos agentūroje šių duomenų analizei reikalingus institucinius pajėgumus ir gebėjimus				Aplinkos apsaugos agentūra	2024-12-31
	4.5. Nustatyta tvarka vykdyti ūkio subjektų aplinkos monitoringo duomenų analizę				Aplinkos apsaugos agentūra	2025-12-31

* Detalus pokyčių vertinimo rodyklių duomenys pateikti 2 priede „Pokyčių vertinimo rodiklių duomenys“.

** Priemonės ir terminus joms įgyvendinti, pokyčiui pasiekti ir rodikliams pamatuoti pateikė audituojami subjektai: Aplinkos ministerija ir Aplinkos apsaugos agentūra.

*** Rekomendacijų įgyvendinimo stebėsenos metu gali būti tikslinamos arba keičiamos rekomendacijų įgyvendinimo plane nurodytos priemonės ar pokyčių vertinimo rodikliai Valstybinio audito rekomendacijų įgyvendinimo stebėsenos tvarkos aprašo nustatyta tvarka. Aktualus priemonių ir pokyčių vertinimo rodiklių sąrašas yra pateikiamas Valstybės kontrolės atviruose duomenyse adresu www.valstybeskontrolė.lt.

Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie priemonių įgyvendinimą ir kai kurių rodiklių reikšmes plane nustatytais terminais:

Aplinkos ministerijos Aplinkos apsaugos politikos įgyvendinimo koordinavimo grupės vyresnioji patarėja Aušra Palubinskiene, tel. 8 695 17282, el. paštas: ausra.palubinskiene@am.lt

Aplinkos apsaugos agentūros Oro kokybės vertinimo skyriaus vedėja Vilma Bimbaitė, tel. 8 698 55790, el. paštas: vilma.bimbaite@gamta.lt

Veiklos audito 4-ojo departamento vadovė

Eglė Merkininkienė

Veiklos audito 2-ojo departamento vyriausioji valstybinė auditorė-audito grupės vadovė

Rasa Pupeikytė-Usačiova

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos
„Aplinkos oro būklės vertinimas“
1 priedas

Santrumpos ir sąvokos

- AAA** – Aplinkos apsaugos agentūra
- AAD** – Aplinkos apsaugos departamentas
- AM** – Aplinkos ministerija
- AMĮ** – LR aplinkos monitoringo įstatymas
- ATLPS** – apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema
- CO** – anglies monoksidas
- CO₂** – anglies dioksidas
- DJF** – Darnaus judumo fondas
- EBPO** – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
- EK** – Europos Komisija
- EM** – Energetikos ministerija
- IS** – informacinė sistema
- IS AIVIKS** – informacinė sistema „Aplinkos informacijos valdymo integruota kompiuterinė sistema“
- KD₁₀ ir KD_{2,5}** – kietosios dalelės
- KKP** – Klimato kaitos programa
- NEKS** – LR nacionalinis energetikos ir klimato srities veiksmų 2021–2030 m. planas
- NH₃** – amoniakas
- NMLOJ** – ne metaniniai lakieji organiniai junginiai
- NO₂** – azoto dioksidas,
- NO, NO_x** – azoto oksidai
- NPP** – 2021–2030 m. nacionalinis pažangos planas
- O₃** – ozonas.
- OKT stotis** – oro kokybės tyrimų stotis

PSO – Pasaulio sveikatos organizacija

TIER1, TIER2, TIER3 metodai – iš pagrindinių kategorijų šaltinių išmetamų į aplinkos orą teršalų kiekio apskaičiavimo metodika (1 lygio, 2 lygio, 3 lygio)

TIPKL – taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas

TL – taršos leidimas

SAMP – savivaldybių aplinkos monitoringo programa

SM – Susisiekimo ministerija

SF – Sanglaudos fondas

ŠESD – šiltnamio efektą sukeliančios dujos

SGD – suskystintos gamtinės dujos

SO₂ – sieros dioksidas

VB – Valstybės biudžetas

Aglomeracija – zona, kurioje yra daugiau nei 250 000 gyventojų arba kurioje dėl gyventojų tankumo (gyventojų skaičiaus kvadratiniam kilometre) būtina vertinti ir valdyti aplinkos oro kokybę.

Aplinkos monitoringas – sistemingas gamtinės aplinkos bei jos elementų būklės kitimo ir antropogeninio poveikio stebėjimas, vertinimas ir prognozė.

Antropogeninis poveikis – žmogaus veiklos įtaka gamtinei aplinkai.

Gamtinė aplinka – aplinka, kurią sudaro natūralūs ar antropogenizuoti gyvosios ir negyvosios gamtos elementai ir jų funkcinės sistemos.

Ribinė aplinkos oro užterštumo vertė – mokslinėmis žiniomis pagrįsta aplinkos oro užterštumo lygio vertė, kuri nustatyta aplinkos ministro ir sveikatos apsaugos ministro siekiant išvengti kenksmingo poveikio žmonių sveikatai ir (arba) aplinkai, užkirsti jam kelią ar jį sumažinti ir kurios negalima viršyti nuo aplinkos ministro ir sveikatos apsaugos ministro nustatytos datos.

Savivaldybių aplinkos monitoringas – savivaldybių lygmeniu joms priskirtose teritorijose vykdomas aplinkos monitoringas.

Siektina aplinkos oro užterštumo vertė – aplinkos oro užterštumo lygio vertė, kuri nustatyta aplinkos ministro ir sveikatos apsaugos ministro siekiant išvengti kenksmingo poveikio žmonių sveikatai ir (arba) aplinkai, užkirsti jam kelią ar jį sumažinti ir kuri negali būti viršijama, jeigu įmanoma, nuo aplinkos ministro ir sveikatos apsaugos ministro nustatytos datos.

Teršalai – medžiaga arba medžiagų mišinys, kuris dėl žmonių veiklos patenka į aplinkos orą ir, veikdamas atskirai ar su atmosferos komponentais, gali pakenkti žmonių sveikatai ir aplinkai arba turtui.

Ūkio subjektai – fiziniai ar juridiniai asmenys (įskaitant užsienio valstybių juridinius asmenis ir kitas organizacijas, taip pat jų padalinius), eksploatuojantys ūkinės veiklos objektus ir (ar) vykdančys ūkinę veiklą.

Ūkio subjektų aplinkos monitoringas – teisės aktų nustatyta tvarka ūkio subjektų vykdomas savo ūkinės veiklos parametru, kuriems taikomi aplinkos apsaugos normatyvai ir (ar) standartai, ir šios veiklos veikiamos gamtinės aplinkos monitoringas.

Valstybinis aplinkos monitoringas – valstybės lygmeniu visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdomas aplinkos monitoringas.

Valstybinio audito ataskaitos
„Aplinkos oro būklės vertinimas“
2 priedas

Audito apimtis ir metodai

Audito apimtis

Audito tikslas – įvertinti, ar yra užtikrinamas nuolatinis ir sistemingas aplinkos oro būklės monitoringas ir sudaromos galimybės imtis priemonių taršai bei klimato kaitai (ŠESD) sumažinti.

Pagrindiniai audito klausimai – ar yra užtikrinamas aplinkos oro būklės stebėjimas ir vertinimas, tinkamas pagrįstiems oro taršos mažinimo sprendimams priimti, ar NEKS plane numatytos transporto sritys priemonės sudaro sąlygas pasiekti ŠESD mažinimo tikslus.

Audituojami subjektai – Aplinkos ministerija, Susisiekimo ministerija ir Aplinkos apsaugos agentūra.

Audituojamas laikotarpis – 2018–2021 m.

Auditas atliktas pagal tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus²⁴¹.

Audito duomenų rinkimo ir vertinimo metodai

Audito ataskaitos skyrius / poskyris	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
1.Valstybinis oro monitoringas neužtikrina išsamaus aplinkos oro būklės ir jos pokyčių vertinimo	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Aplinkos oro apsaugos įstatymą, Aplinkos oro kokybės vertinimo tvarkos aprašą, Nacionalinį oro taršos mažinimo planą ir jo įgyvendinimo dokumentus, AM aplinkos apsaugos ir klimato kaitos valdymo plėtros programą, Direktyvas 2008/50/EB ir 2016/2284, Valstybinę aplinkos monitoringo 2018-2023 m. programą, PSO 2021 m. Pasaulinės oro kokybės gaires, UAB Adranas ir ENVitech Bohemia s.r.o. 2019 m. ataskaitą „Oro taršos lygio įvertinimas Lietuvoje naudojant difuzinius ėmiklius“, 2020 m. Oro kokybės tyrimų stočių optimizavimo planą, EK užsakymu 2015 m. atlikto Lietuvos oro kokybės stočių tinklo audito ataskaitą, EAR ataskaita Nr. 23/2018 „Oro tarša. Mūsų sveikata vis dar nepakankamai apsaugota“, AM įsakymus dėl monitoringo programos uždavinių įgyvendinimo planų, aplinkos oro kokybės monitoringo aglomeracijose ir zonose, foninio oro monitoringo ir foninio atmosferos kritulių monitoringo metinius planus, standartas LST EN ISO/IEC 17025:2018, AAA raštus AM dėl zonų ir aglomeracijų sąrašo patvirtinimo, AM ir SAM raštus dėl zonų ir aglomeracijų sąrašų ir kitą AAA bei AM pateiktą informaciją.</p> <p>Duomenų analizė. Analizavome AAA pateiktus duomenis ir atsakymus, AAA oro kokybės tyrimų ataskaitas, metines aplinkos oro monitoringo programos įgyvendinimo ataskaitas, oro kokybės stebėsenos duomenis, Nacionalines į aplinkos orą išmetamų teršalų metines ataskaitas, savivaldybių apklausos duomenis, savivaldybių eismo intensyvumo vertinimus ir ekspertų vertinimo duomenis.</p> <p>Pokalbis su: AM ir AAA atstovais.</p>	Įvertinti, ar valstybinio monitoringo metu oro kokybės matavimai atliekami aktualiose vietose, atsižvelgiant į aplinkos oro užterštumo pokyčius, ar yra užtikrinamas visų privalomų stebėti teršalų koncentracijos aplinkos ore monitoringas, ar yra užtikrinama, kad nacionalinė į aplinkos orą išmetamų teršalų apskaita Lietuvoje būtų vykdoma pagal ES reikalavimus.

²⁴¹ 3000-asis TAAIS „Veiklos audito standartas“, prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/post/15649/>.

Audito ataskaitos skyrius / poskyris	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
1.2. Nesudarytos sąlygos visų lygių monitoringo duomenų kompleksinei analizei	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Aplinkos monitoringo įstatymą, Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymą, Aplinkos informacijos valdymo integruotos kompiuterinės sistemos (IS "AIVIKS") nuostatus, Valstybinio aplinkos monitoringo nuostatus, Bendrųjų savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatus, Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatus, AAA nuostatus.</p> <p>Nacionalinį oro taršos mažinimo planą ir jo priedus, AM veiklos ataskaitas (2019 m., 2020 m.), AAA metinius veiklos planus (2018–2021 m.), AAA metines veiklos ataskaitas (2018–2020 m.), Nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos TVP vykdymo ataskaitas (2013–2020 m.), Oro teršalų išmetimų į aplinkos orą 2005–2019 m. Lietuvos ūkyje apžvalgą, 2019 m. priemonių poveikio oro taršos mažinimui vertinimą, Lietuvos ūkio sektorių analizės dėl nacionalinės klimato kaitos valdymo politikos strategijos tikslų ir uždavinių įgyvendinimo bei atnaujinimo periodui nuo 2021 m. paslaugų ataskaitą ir jos priedus, LRV 2020 m. veiklos ataskaitą.</p> <p>Duomenų analizė. Analizavome AM ir AAA duomenis ir atsakymus, savivaldybių apklausos duomenis bei savivaldybių interneto svetainėse skelbiamą informaciją.</p> <p>Apklausa: Visų (60) savivaldybių apklausa raštu (atsakė 57 savivaldybės); pakartotinė 57 savivaldybių dėl aplinkos oro monitoringo apklausa raštu.</p> <p>Pokalbis su: AM ir AAA atstovais.</p>	Įvertinti, ar sudarytos sąlygos visų lygių aplinkos monitoringo duomenų kompleksinei analizei ir vertinimui.
2. Savivaldybių aplinkos oro monitoringas nesudaro sąlygų oro būklės kokybei valdyti		
2.1. Daugiau nei pusė savivaldybių nevykdo aplinkos oro monitoringo	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Aplinkos monitoringo įstatymą, Bendrųjų savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatus, Aplinkos oro kokybės valdymo programų rengimo metodiką, AM ir SAM ministrų įsakymą "Dėl Aplinkos oro užterštumo sieros dioksidu, azoto dioksidu, azoto oksidais, benzeno, anglies monoksidu, švinu, kietosiomis dalelėmis ir ozonu normų patvirtinimo".</p> <p>Duomenų analizė. Analizavome savivaldybių apklausos duomenis, AM ir AAA pateiktus duomenis ir atsakymus, statistinę informaciją ir duomenis apie teršalų kiekį savivaldybėse viešai skelbiamus interneto svetainėse klimatokaita.lt; am.lrv.lt; urbact.eu.</p> <p>Apklausa. Visų (60) savivaldybių apklausa raštu (atsakė 57 savivaldybės); pakartotinė 57 savivaldybių dėl aplinkos oro monitoringo apklausa raštu.</p> <p>Pokalbis su: AM ir AAA atstovais, Vilniaus m. ir Kauno m. savivaldybių atstovais.</p>	Įvertinti, ar savivaldybės organizuoja/vykdo aplinkos oro monitoringą.
2.2. Savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys nenaudojami valstybės lygmeniu	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Aplinkos monitoringo įstatymą, Bendrųjų savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatus, VDU vadovėlį „Vadybiniai sprendimai: priėmimas ir įgyvendinimas“.</p> <p>Duomenų analizė. Analizavome AM, AAA ir AAD pateiktus duomenis ir atsakymus.</p> <p>Pokalbis su: AM ir AAA atstovais.</p>	Įvertinti, ar užtikrinama, kad savivaldybių aplinkos oro monitoringo duomenys būtų naudojami valstybinio aplinkos oro monitoringo tikslams.
3. Ūkio subjektų oro monitoringo duomenys valstybėje nenaudojami		
3.1. Nevaldomi tikslūs duomenys apie ūkio subjektų oro monitoringo vykdymą	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Aplinkos monitoringo įstatymą, Ūkio subjektų aplinkos monitoringo nuostatus, Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklės, Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklės, Išmetamų teršalų iš vidutinių kurų deginančių įrenginių normas, Lakiųjų organinių junginių išmetimo ribojimo ir įrenginių registravimo taisyklės, Ūkio subjektų veiklos planinių ir neplaninių patikrinimų vykdant aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę taisyklės.</p>	Įvertinti, ar užtikrinama, kad aplinkos oro monitoringą vykdytų visi šią prievolę turintys ūkio subjektai.

Audito ataskaitos skyrius / poskyris	Taikyti duomenų rinkimo ir vertinimo metodai	Tikslas
	<p>Duomenų analizė. Analizavome AAA, AM ir AAD pateiktus duomenis ir atsakymus, atrinktas ūkio subjektų monitoringo programas bei monitoringo ataskaitas</p> <p>Pokalbis su: AM, AAA ir AAD atstovais.</p>	
<p>3.2. Neatliekamas ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenų vertinimas ir analizė</p>	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Aplinkos monitoringo įstatymą, Aplinkos apsaugos įstatymą, Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymą, Ūkio subjektų monitoringo nuostatus, AAA ir AAD nuostatus, aplinkos ministro įsakymą dėl RAAD reorganizavimo, Leidimų atlikti taršos šaltinių išmetamų ir (arba) išleidžiamų į aplinką teršalų ir teršalų aplinkos elementuose (ore, vandenyje, dirvožemyje) laboratorinius tyrimus ir (ar) matavimus ir (ar) imti ėminių laboratoriniams tyrimams atlikti išdavimo, leidimų galiojimo sustabdymo, galiojimo sustabdymo panaikinimo, leidimų galiojimo panaikinimo taisykles.</p> <p>Duomenų analizė. Analizavome AM, AAA ir AAD pateiktus duomenis bei atsakymus, atrinktas ūkio subjektų aplinkos monitoringo ataskaitas, valstybinės laboratorinės kontrolės duomenis.</p> <p>Pokalbis su: AM, AAA ir AAD atstovais.</p>	<p>Įvertinti, ar užtikrinama ūkio subjektų aplinkos oro monitoringo duomenų kokybė ir duomenų analizė/stebėseną.</p>
<p>4. Nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų planas tobulintinas</p>	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą, Baltijos šalių NEKS veiksmų planus, Nacionalinę klimato kaitos valdymo darbotvarkę, 2018-12-11 Europos Parlamento ir tarybos reglamentą (ES) 2018/1999, NEKS atnaujinimo darbo grupės posėdžių protokolus ir atnaujinimo proceso susitikimų informaciją, įsakymus dėl darbo grupių (plano parengimo darbo grupė; plano atnaujinimo koordinacinė darbo grupė; LRV tarpinstitucinė darbo grupė) sudarymo, LRV tarpinstitucinės darbo grupės posėdžių protokolus, NEKS plano parengimo darbo grupės protokolus.</p> <p>Duomenų analizė: Analizavome, AM, EM, SM ir LRV pateiktus duomenis ir atsakymus.</p> <p>Pokalbis su: AM, SM, EM ir LRV atstovais.</p>	<p>Įvertinti, ar yra sukurta NEKS plano įgyvendinimo stebėsenos sistema.</p>
<p>4.2. Transporto sektoriaus priemonės suplanuotos netinkamai</p>	<p>Dokumentų peržiūra. Nagrinėjome Nacionalinį energetikos ir klimato srities veiksmų planą, 2020 m. BGI Consulting ataskaitą „Lietuvos integruotame nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane pateiktų planuojamos politikos ir priemonių poveikio makroekonomikai, įgūdžiams ir socialiniam aspektui vertinimas“, EK ataskaitą „2020 m. Lietuvos galutinio NEKS plano vertinimas“, 2021 m. STRATA ataskaitą „Visų transporto sektorių (kelių, oro, vandens ir geležinkelių) svarbiausių ir didžiausių poveikį ŠESD mažinimui, energijos vartojimo efektyvumui ir AEI dalies didinimui darančių priemonių efektyvumo ekonominis įvertinimas“, 2021 m. Smart Continent ataskaitą „Transporto sektoriaus išmetamų ŠESD kiekio mažinimo priemonių efektyvumo vertinimas ir prognozių modeliavimas“, 2021-07-20 protokolu Nr. 13 patvirtintą ataskaitą „Energijos vartojimo efektyvumo didinimo ir atsinaujinančių energijos išteklių naudojimo centralizuoto šilumos ir vėsumos tiekimo bei transporto sektoriuose planuojamų įgyvendinti finansinių priemonių išankstinis vertinimas“, NEKS plano rengimo darbo grupės posėdžių protokolus.</p> <p>Duomenų analizė. Analizavome AM, SM ir EM pateiktus duomenis, 2022 m. BGI Consulting analizės apie esamas NEKS ŠESD mažinimo priemones duomenis, savivaldybių apklausos duomenis bei ekspertų parengtą „2021-2030 m. nacionalinio energetikos ir klimato srities veiksmų plano (NEKS) numatytų transporto srities priemonių ekspertinį vertinimą“.</p> <p>Skaičiavimas. Ekspertai (pagal sutartį DU-6/F22-007. 2022.01.31) atliko NEKS plane numatytų transporto srities priemonių poveikio perskaičiavimus.</p> <p>Pokalbis su: AM ir SM atstovais</p>	<p>Įvertinti, ar NEKS plane pagrįstai suplanuotos transporto srities priemonės.</p>

Valstybinio audito ataskaitos
„Aplinkos oro būklės vertinimas“
3 priedas

Pokyčių vertinimo rodiklių duomenys

Rodiklis	Valstybinio aplinkos oro monitoringo stacionarių oro kokybės stebėjimo stočių skaičius Lietuvoje	Savivaldybių, atliekančių KD ₁₀ , KD ₂₅ , NO ₂ tyrimus pagal valstybiniam aplinkos monitoringui keliamus reikalavimus, monitoringo duomenys naudojami oro kokybės vertinimui Lietuvoje, dalis	Savivaldybių, vykdančių aplinkos oro monitoringą rizikos kriterijus atitinkančiose teritorijose, dalis	Ūkinių veiklų, iš kurių išmetamų į aplinkos orą teršalų apskaita vykdoma naudojant TIER2 arba aukštesnio lygio (išsamesnio tikslumo) metodiką, dalis (proc.)	Sukurta visų lygių monitoringo duomenų informacinė sistema	Savivaldybių, teikiančių aplinkos oro monitoringo duomenis į centralizuotą skaitmeninę platformą, dalis	Ūkio subjektų, kurie privalo vykdyti oro monitoringą ir teikia oro monitoringo duomenis į centralizuotą skaitmeninę platformą, dalis	Ūkio subjektų, kurie privalo vykdyti aplinkos oro monitoringą, pateiktų metinių monitoringo ataskaitų dalis (proc.)	Atliekama ūkio subjektų monitoringo duomenų analizė
Matavimo vienetas	Vnt.	Proc.	Proc.	Proc.	Vnt.	Proc.	Proc.	Proc.	-
Pradinė reikšmė	17	0	22	62	0	0	0	39	Neatliekama
Pradinės reikšmės fiksavimo data	2021 m.	2021 m.	2021 m.	2021 m.	2021 m.	2021 m.	2021 m.	2021 m.	2021 m.
Siektina reikšmė	18	100	100	75	1	100	100	100	Atlikta
Tolerancijos ribos	Gerai	≥ 18	> 90	> 90	>70	1	> 90	> 90	Periodiškai atliekama
	Vidutiniškai	-	70-90	80-90	65-70	-	80-90	80-90	Iš dalies atlikta
	Blogai	≤17	<70	<80	< 65	0	< 80	< 80	Neatlikta
Siektinos reikšmės fiksavimo data	2026-12-31	2026-12-31	2027-12-31	2027-12-31	2026-12-31	2027-12-31	2027-12-31	2025-12-31	2026-12-31
Duomenų šaltinis rodikliui skaičiuoti	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija	AM/AAA pateikta informacija
Periodinės reikšmės fiksavimo data	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį	Vertinant pokytį*
Detalus skaičiavimo / vertinimo aprašymas	AAA informacija	Savivaldybių, atliekančių KD ₁₀ , KD ₂₅ , NO ₂ tyrimus pagal valstybiniam aplinkos monitoringui keliamus reikalavimus ir kurių duomenys naudojami oro kokybės vertinimui, skaičius / visų savivaldybių, atliekančių šiuos tyrimus pagal valstybiniam aplinkos monitoringui keliamus reikalavimus, skaičius	Savivaldybių, atitinkančių rizikos kriterijus ir vykdančių oro monitoringą skaičius / savivaldybių atitinkančių rizikos kriterijus, skaičius	Ūkinių veiklų, kuriuose taikomi TIER2 arba TIER3 metodai, skaičius / visų ūkinių veiklų skaičius	AM/AAA informacija	Savivaldybių, teikiančių oro monitoringo duomenis į centralizuotą skaitmeninę platformą, skaičius / savivaldybių, vykdančių oro monitoringą, skaičius	Ūkio subjektų, teikiančių oro monitoringo duomenis į centralizuotą skaitmeninę platformą, skaičius / ūkio subjektų, vykdančių oro monitoringą, skaičius	Ūkio subjektų, pateikusių metines monitoringo ataskaitas skaičius / visų ūkio subjektų, privalančių vykdyti oro monitoringą, skaičius	AAA informacija

* Periodiškumas gali būti keičiamas pagal 4.4 priemonėje numatytoje tvarkoje nurodytą periodiškumą.

Valstybinio audito ataskaitos
„Aplinkos oro būklės vertinimas“
4 priedas

2019 m. oro taršos lygio įvertinimo duomenys (NO₂ koncentracijos)

Eil. Nr.	Miestas	Nustatytas NO ₂ ribinės vertės viršijimas pagal 2021 m. PSO gaires		
		Nustatytas viršijimas	Stebėta vietų	Iš jų, fiksuota viršijimų
1	Telšiai	+	3	1
2	Alytus	+	3	1
3	Rokiškis	+	3	1
4	Tauragė	+	3	1
5	Utena		3	0
6	Druskininkai	+	3	1
7	Šilutė		3	0
8	Biržai		2	0
9	Marijampolė	+	3	1
10	Raseiniai		3	0
11	Elektrėnai		3	0
12	Kaunas	+	18	12
13	Vilnius	+	27	24
14	Klaipėda	+	6	6
15	Panevėžys	+	6	2
16	Anykščiai		1	0
17	Birštonas		1	0
18	Gargždai		3	0
19	Garliava	+	1	1
20	Grigiskės	+	1	1
21	Ignalina		1	0
22	Jonava		2	0
23	Jurbarkas	+	3	1
24	Kėdainiai	+	2	1
25	Kelmė	+	1	1
26	Kuršėnai	+	3	1
27	Lazdijai		1	0
28	Lentvaris		1	0
29	Likėnai		1	0
30	Mažeikiai	+	2	1
31	Pabradė		1	0
32	Palanga		1	0
33	Plungė	+	3	1
34	Radviliškis	+	3	1
35	Šiauliai	+	6	5
36	Trakai		1	0

Eil. Nr.	Miestas	Nustatytas NO ₂ ribinės vertės viršijimas pagal 2021 m. PSO gaires		
		Nustatytas viršijimas	Stebėta vietų	Iš jų, fiksuota viršijimų
37	Ukmergė		3	0
38	Vilkaviškis		3	0
39	Visaginas		3	0
Iš viso:			137	64

Valstybinio audito ataskaitos
„Aplinkos oro būklės vertinimas“
5 priedas

Ūkinių veiklų teršalų apskaita TIER1 metodu 2020 m.

Ūkio sektorius	Pasektoris ²⁴²
Viešoji elektros ir šilumos gamyba	Viešosios šiluminės elektrinės Pramonės įmonių šiluminės elektrinės Viešojo šildymo katilinės Pramonės įmonių šildymo katilinės Geoterminiai įrenginiai
Kuro deginimas naftos perdirbimo pramonėje	-
Kietojo kuro gamyba ir kitos energetikos šakos	Energetikos įmonių vidinės reikmės
Stacionarus kuro deginimas chemijos pramonėje	-
Stacionarus kuro deginimas popieriaus pramonėje	-
Stacionarus kuro deginimas maisto pramonėje	-
Stacionarus kuro deginimas ne metalo mineralų pramonėje	-
Stacionarus kuro deginimas kitose pramonės šakose ir statyboje	Pramonė Statyba
Mobilus kuro deginimas pramonės ne kelių mechanizmuose	-
Mobilus kuro deginimas paslaugų sektoriaus ne kelių mechanizmuose	-
Mobilus kuro deginimas namų ūkių sektoriaus ne kelių mechanizmuose	-
Mobilus kuro deginimas žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus ne kelių mechanizmuose	Žemės ūkis Miškininkystė
Mobilus kuro deginimas žvejyboje	-
Stacionarus kuro deginimas paslaugų sektoriuje	-
Stacionarus kuro deginimas namų ūkių sektoriuje	-
Stacionarus kuro deginimas žemės ūkyje	-
Melžiamų karvių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Ne pieninių galvijų mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Avių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Kiaulių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Ožkų mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Arklių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Vištų dedeklių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Broilerių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas Pašarų skleidimas
Kalakutų mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Mėšlo tvarkymas

²⁴² Kiekvienam pasekatoriui priskiriami skirtingi procesai ir teršalai taikant metodikos TIER lygį.

Ūkio sektorius	Pasektoris ²⁴²	
Kitų paukščių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Pašarų skleidimas	
	Mėšlo tvarkymas	
Kitų gyvulių mėšlo tvarkymas ir gyvulių šėrimas	Pašarų skleidimas	
	Mėšlo tvarkymas	
Dirvų tręšimas neorganinėmis N trąšomis	Pašarų skleidimas	
	-	
Dirvų tręšimas gyvulių mėšlu	Avių	
	Ožkų	
	Arklių	
	Vištų dedeklių	
	Broilerių	
	Kalakutų	
	Kitų paukščių	
	Kailinių žvėrelių	
	Mėšlas ganyklose	Avių
		Ožkų
Arklių		
Dirvų tręšimas nuotekų dumbliu	-	
Dirvų tręšimas kitomis organinėmis trąšomis	-	
Pesticidų vartojimas	-	
Sąvartynai	-	
Kompostavimas	-	
Biodujų gamyba	-	
Atviras atliekų deginimas	-	
Nuotekų tvarkymas	-	
Nacionalinė laivyba	-	
Naftos perdirbimas	-	
Naftos produktų paskirstymas	-	
Statyba	-	
POT ir sunkiųjų metalų vartojimas	-	
Medžio produktai	-	
Maisto ir gėrimų pramonė	-	
Kita chemijos pramonė	-	
Kelių asfaltavimas	-	
Stogų dengimas	-	
Nuriebalinimas	-	
Dažymas	-	
Chemijos produktai	-	
Kitas tirpiklių vartojimas	-	
Kitas produktų vartojimas	-	

Aplinkos ministerijos 2022-05-31 rašte Nr. SD-(220-9.3.1-E-6102)-326 pateikta informacija dėl transporto sektoriaus priemonių prognozių

Priemonė	Ekspertų vertinimas	Aplinkos ministerijos naujai pateikta informacija (skaičiavimai, prielaidos, kurios nebuvo pateiktos atliekant audito procedūras)
T20. Metinis automobilių taršos mokestis	<p>Prielaida yra pernelyg optimistinė: prielaida, kad per metus 5 proc. naujai nuperkamų benzininių ir dyzelinių automobilių bus pakeisti į nulinės emisijos automobilius. Remiantis VĮ Regitra duomenimis, iki 2022 m. sausio 1 d. Lietuvoje yra įregistruoti 4 841 vnt. elektrinių automobilių, o tai sudaro tik apie 0,3 proc. visų benzininių ir dyzelinių automobilių skaičiaus.</p> <p>Skaičiavimai atlikti klaidingai: Daroma prielaida, kad per metus 5 proc. naujai nuperkamų benzininių ir dyzelinių automobilių bus pakeisti į nulinės emisijos automobilius, tačiau skaičiuojama, kad jau 2021 m. 5 proc. benzininių ir dyzelinių automobilių pakeisti į nulinės taršos (elektrinius) automobilius. NEKS plane numatyta priemonės įgyvendinimo pradžia – 2023 m.</p>	<p>NEKS plane taikyta prielaida, kad dėl priemonės kasmet bus pakeista 2 proc. automobilių į nulinės emisijos arba visiškai atsisakyta. Dėl to metinis efektas 57,34 kt. Daryta prielaida, kad ¾ šio efekto yra ne dėl keitimo į elektromobilius, o dėl visiško atsisakymo (43 kt per pirmuosius metus). Priemonės efektas yra kaupiamasis, t. y. prie kiekvienų metų ŠESD pokyčio pridėti ankstesnių metų pokyčiai ir bendras efektas yra šių pokyčių suma. Taigi bendras 2021–2030 m. efektas ne dėl elektromobilių yra 2 365 kt. Pridėjus efektą dėl elektromobilių gautas bendras efektas 2 671,2 kt.</p> <p>Daryta prielaida, kad priemonės efektas atsiranda prieš, nes žinodami apie mokestį, vartotojai keičia savo įpročius iš anksto.</p>
T21. Transporto priemonės registravimo (perregistravimo) mokesčio diferencijavimas pagal taršos lygį	<p>Remiantis plane pateiktomis prielaidomis, bet numatant, kad šis mokestis bus panaikintas nuo 2024 m., apskaičiuotas tikėtinas ŠESD sumažėjimas - 403,65 tūkst. t CO2 ekv. (vietoje 2 155,21 tūkst. t CO2 ekv.).</p> <p>Transporto priemonės registravimo (perregistravimo) mokesčio efektas skaičiuotas visam 2021 – 2030 m. laikotarpiui, nes rengiant NEKS planą planuota kartu taikyti du mokesčius: transporto priemonių registravimo ir metinį taršos mokestį. Tačiau 2021 m. lapkričio mėn., Aplinkos ministerija pateikė oficialią poziciją, kad po viešų konsultacijų su visuomene ir ministerijomis bei atsižvelgiant į kitų šalių patirtį nuo 2024 m. įvedus transporto priemonių metinį taršos mokestį, šio registravimo mokesčio bus atsisakyta²⁴³.</p> <p>Šios priemonės poveikis galėtų būti jaučiamas tik priklausomai nuo naujai įregistruojamų automobilių skaičiaus (perregistruojamų automobilių taršos šis mokestis</p>	<p>NEKS plane nėra numatyta, kad mokestis bus panaikintas nuo 2024 m., kaip ir kitose šalyse planuojama turėti du mokesčius.</p> <p>Per metus Lietuvoje atsinaujina apie 10 proc. automobilių parko, taigi laikoma, kad naujai įregistruojami automobiliai sumažina savo ŠESD 15 proc.</p>

²⁴³ Prieiga per internetą: [Vietoje dvigubo automobilių taršos mokesčio lieka vienas – metinis | Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija \(lr.lt\)](#) (žiūrėta 2022-02-11).

Priemonė	Ekspertų vertinimas	Aplinkos ministerijos naujai pateikta informacija (skaičiavimai, prielaidos, kurios nebuvo pateiktos atliekant audito procedūras)
	nepakeis), todėl reikėtų vertinti tik naujai įregistruojamų automobilių skaičių. Tuo tarpu skaičiavimuose vertinama, kad ši priemonė sumažins viso automobilių parko ŠESD 1,5 proc.	
T13. Elektromobilių naudojimo skatinimas ir jų įkrovimo infrastruktūros plėtra.	Skačiavimuose daromos prielaidos, kad elektriniai automobiliai pakeis tiek benzinu, tiek dyzeline varomus automobilius vienodu santykiu (naudojamas benzino ir dyzelino emisijos faktoriaus vidurkis). Skačiavimuose naudojamas vidutinis dyzeline ir benzininių automobilių degalų suvartojimas, bet jis apskaičiuotas klaidingai – skaičiavimuose pateiktas 40 GJ/met.us, o vidurkis turėtų būti 28,89 GJ/met.us.	Į efekto vertinimą „Smart Continent“ skaičiuoklėje apskritai neatsižvelgta. Apskaičiuotas efektas pagal Susisiekimo ministerijos pateiktas elektromobilių skaičiaus WPM ir WEM projekcijas (visas efektas – 1 170,35 kt). T13 priemonę sudaro 5 skirtingos priemonės, o be jų į ministerijos WPM projekcijas įtrauktos dar 6 priemonės elektromobiliams (iš viso jų yra 11). Todėl efektas tiesiog padaugintas iš 5/11 ir gauta 532 kt.
T10. Transporto priemonių su VDV patekimo į nustatytas miestų zonas ribojimas	Daroma prielaida, kad dėl priemonės iki 2030 m. pabaigos VDV varomų transporto priemonių skaičius sumažės 5 proc. arba jos bus pakeistos nulinės emisijos transporto priemonėmis. Skačiavimuose yra panaudota kitokia prielaida – 15 proc., todėl rezultatas gaunamas 3 kartus didesnis (582 tūkst. t CO ₂ ekv.) nei su 5 proc. prielaida (194 tūkst. t CO ₂ ekv.).	Skačiavimuose naudota prielaida 5 proc., tiesiog „Smart continent“ vertinimas buvo klaidingas. Taikant 5 proc. transporto priemonių sumažinimo 2030 m. prielaidą, 194 kt ŠESD sumažinimas turėtų būti 2030 metams, o ne visam 2021–2030 laikotarpiui. Jei laikome, kad šis skaičius mažėja tiesiškai, pirmaisiais metais turime 19,4 kt, antraisiais – 38,8 kt ir t.t., o per visą laikotarpį – 1 067 kt. Šis efektas NEKS plane dar ir sumažintas, nes daryta prielaida, kad pusė transporto priemonių su VDV atsisakysų vairuotojų visiškai atsisakys automobilio, o pagal elektromobilių skaičiaus augimo prognozes tik nedidelė dalis transporto priemonių dėl šios priemonės galės būti pakeista elektromobiliais.

